

AGENDA 21

(Rezime)

SADRŽAJ

Poglavlje 1. Predgovor

I DEO SOCIJALNA I EKONOMSKA PITANJA

Poglavlje 2. Medjunarodna saradnja na ubrzanju održivog razvoja u zemljama u razvoju i domaće politike s njom u vezi

Poglavlje 3. Borba protiv siromaštva

Poglavlje 4. Promena načina potrošnje

Poglavlje 5. Demografska dinamika i njena održivost

Poglavlje 6. Zaštita i unapredjenje uslova za ljudsko zdravlje

Poglavlje 7. Unapredjenje održivog razvoja ljudskih naselja

Poglavlje 8. Uključivanje životne sredine i razvoja u donošenje odluka

II DEO ZAŠTITA I UPRAVLJANJE RESURSIMA ZA RAZVOJ

Poglavlje 9. Zaštita atmosfere

Poglavlje 10. Integralni pristup planiranju i upravljanju zemljišnih resursa

Poglavlje 11. Borba protiv gubljenja šuma

Poglavlje 12. Upravljanje osetljivim ekosistemima: borba protiv širenja pustinja i suša

Poglavlje 13. Upravljanje osetljivim ekosistemima: održivi razvoj planinskih ekosistema

Poglavlje 14. Unapredjenje održivog poljoprivrednog i seoskog razvoja

Poglavlje 15. Očuvanje biološke raznovrsnosti

Poglavlje 16. Ekološki zdravo upravljanje biotehnologijom

Poglavlje 17. Zaštita okeana, svih vrsta mora, uključujući zatvorena i polu-zatvorena mora i obalna područja i zaštita, racionalno korišćenje i razvoj izvora života u njima

Poglavlje 18. Zaštita kvaliteta i snabdevanje izvorima sveže vode: primena integralnih pristupa u razvoju, upravljanju i korišćenju vodnih resursa

Poglavlje 19. Ekološki zdravo upravljanje sa toksičkim hemikalijama, uključujući sprečavanje ilegalnog medjunarodnog prometa toksičkim i opasnim proizvodima

Poglavlje 20. Ekološki zdravo upravljanje opasnim otpadom, uključujući sprečavanje ilegalnog medjunarodnog prometa opasnim otpadom

Poglavlje 21. Ekološki zdravo upravljanje sa čvrstim i kanalizacionim otpadom

Poglavlje 22. Bezbedno i ekološki zdravo upravljanje radioaktivnim otpadom

III DEO JAČANJE ULOGE ZNAČAJNIH DRUŠTVENIH GRUPA

Poglavlje 23. Predgovor

Poglavlje 24. Globalna akcija žena za održivi i pravični razvoj

Poglavlje 25. Deca i omladina u održivom razvoju

Poglavlje 26. Uočavanje i jačanje uloge autohtonog stanovništva i njihovih zajednica

Poglavlje 27. Jačanje uloge nevladinih organizacija: partneri u održivom razvoju

Poglavlje 28. Inicijative lokalnih vlasti u podršci Agende 21

Poglavlje 29. Jačanje uloge radnika i njihovih sindikata

Poglavlje 30. Jačanje uloge biznisa i industrije

Poglavlje 31. Naučna i tehnološka zajednica

Poglavlje 32. Jačanje uloge farmera

IV DEO SREDSTVA ZA OSTVARIVANJE AGENDE

Poglavlje 33. Finansijska sredstva i mehanizmi

Poglavlje 34. Transfer ekološki zdrave tehnologije, saradnja i institucionalno osposobljavanje

Poglavlje 35. Nauka u održivom razvoju

Poglavlje 36. Unapređivanje obrazovanja, obuke i društvene svesti

Poglavlje 37. Nacionalni mehanizmi i međunarodna saradnja na izgradnji kapaciteta zemalja u razvoju

Poglavlje 38. Međunarodni institucionalni aranžmani

Poglavlje 39. Međunarodni zakonski instrumenti i mehanizmi

Poglavlje 40. Informacije za donošenje odluka

AGENDA 21

POGLAVLJE 1

PREDGOVOR

"Agenda 21" obradjuje najteže probleme u oblasti životne sredine sa kojima se svet danas sučeljava i ima za cilj da taj isti svet pripremi za izazove 21. veka. Ona odražava globalni konsenzus i visoki stepen političke saglasnosti o neodvojivosti razvoja i životne sredine. Za njeno odgovarajuće ostvarivanje su najodgovornije vlade. Nacionalne strategije, politike, planovi i programi su od prioritarnog značaja za njeno ostvarivanje. Medjunarodna saradnja će podržavati nacionalne napore. Sistem UN u tome ima ključnu ulogu. Medjutim, i druge medjunarodne, regionalne i subregionalne organizacije su pozvane da učestvuju u ovim naporima. Široko učešće javnosti, nevladinih organizacija i drugih grupa, treba da bude što više podsticano.

I D E O

SOCIJALNA I EKONOMSKA PITANJA

POGLAVLJE 2

MEĐUNARODNA SARADNJA NA USTANOVLJAVANJU ODRŽIVOG RAZVOJA U ZEMLJAMA U RAZVOJU I ODGOVARAJUĆE DOMAĆE POLITIKE

Medjunarodna ekonomija treba da obezbedi medjunarodnu klimu i uslove koji će pomoći da se dostignu ciljevi zaštite i unapređivanja životne sredine i razvoja putem:

- (A) Unapređivanja održivog razvoja kroz liberalizaciju trgovine;
- (B) Stvaranja uslova da se trgovina i životna sredina međusobno podržavaju;
- (C) Obezbeđivanja adekvatnih finansijskih izvora za zemlje u razvoju i rešenje medjunarodnog duga;
- (D) Podsticanje makroekonomskih politika pogodnih za održivi razvoj.

A. UNAPREĐIVANJE ODRŽIVOG RAZVOJA KROZ LIBERALIZACIJU TRGOVINU

Ciljevi

- (a) Omogućiti zemljama u razvoju lakši pristup izvoznim tržištima;
- (b) Unaprediti otvoren, nediskriminatorski i pravedan multilateralan trgovinski sistem koji će omogućiti da sve zemlje - a posebno, zemlje u razvoju - poboljšaju standard putem održivog ekonomskog razvoja;
- (c) Poboljšati funkcionisanje robnih tržišta i postići zdravu, kompatibilnu i konzistentnu robnu politiku, sa mogućnošću optimiziranja doprinosa robnog sektora održivom razvoju, uzimajući u obzir i posledice po životnu sredinu;
- (d) Unaprediti i podržati kako nacionalne, tako i medjunarodne politike, koje su ekonomski rast i zaštitu životne sredine učinile međusobno podrživim oblastima.

Aktivnosti

- (a) Međunarodna i regionalna saradnja i koordinacija kroz unapređivanje medjunarodnog trgovinskog sistema, koji računa na potrebe zemalja u razvoju;
- (b) Aktivnosti vezane za upravljanje: kao što je razvoj domaćih politika koje maksimiziraju dobit za održivi razvoj kroz liberalizaciju tržišta;
- (c) Podsticanje prikupljanja podataka i istraživanja;
Unapređenje medjunarodne kooperacije u robnoj trgovini i diverzifikacija tog sektora.

Način sprovođenja:

- (a) Finansiranje i procena troškova;

Sekretarijat konferencije je procenio da će prosečni ukupni godišnji trošak (1993-2000) primene aktivnosti u ovom programskom području iznositi oko 8,8 milijardi USD od medjunarodne zajednice u vidu subvencija ili koncesija. U pitanju je samo procenjeni red veličina, koji vlade nisu

razmotrile. Stvarni troškovi i finansijski uslovi, uključujući i one nekoncesionalne, zavisice, između ostalog, od specifičnih strategija i programa za koje se odlučuje vlade pojedinih zemalja. Ova primedba važi i za sva naredna poglavlja.

- (b) Institucionalno jačanje.

B. TRGOVINU I ŽIVOTNU SREDINU UČINITI MEĐUSOBNO PODRŽIVIM OBLASTIMA

Ciljevi

- (a) Učiniti da se politike međunarodne trgovine i životne sredine međusobno podržavaju u korist održivog razvoja;
- (b) Razjasniti ulogu GATT-a, UNCTAD-a i drugih međunarodnih organizacija u odnosu na oblasti trgovine i životne sredine, uključujući, po potrebi, proceduru usklađivanja spornih ugovora;
- (c) Podstaci međunarodnu produktivnost i konkurentnost, kao i konstruktivnu ulogu industrije u odnosu na oblasti životne sredine i razvoja.

Aktivnosti

- (a) Unapređenje programa vezanih za razvoj životne sredine i trgovine.

C. OBEZBEĐIVANJE ADEKVATNIH FINANSIJSKIH IZVORA ZA ZEMLJE U RAZVOJU

Suština ovog pitanja je razmatrana u poglavlju 33 pod naslovom "Finansijski izvori i mehanizmi".

D. PODSTICANJE EKONOMSKIH POLITIKA POGODNIH ZA ODRŽIVI RAZVOJ

Ciljevi

Ustanoviti ekonomsku politiku reformi koja će unaprediti efikasnost planiranja i korišćenje resursa za održivi razvoj i to kroz zdravu ekonomsku i socijalnu politiku, "uzgajano" preduzetništvo i uključivanje društvenih i troškova životne sredine u cenu resursa.

Aktivnosti

- (a) Aktivnosti vezane za upravljanje kroz unapređenje zdrave ekonomske politike;
- (b) Međunarodna i regionalna saradnja i koordinacija.

Načini sprovođenja:

- (a) Finansiranje i procena troškova;

Sekretarijat konferencije je procenio da će prosečni ukupni godišnji trošak (1993-2000) primene aktivnosti u ovom programskom području iznositi oko 50 miliona USD od međunarodne zajednice u vidu subvencija ili koncesija. U pitanju je opet samo procenjeni red veličina.

- (b) Institucionalno jačanje.

POGLAVLJE 3

BORBA PROTIV SIROMAŠTVA

Ciljevi

Dugoročni cilj da se svim ljudima omogući ekonomski prihvatljiv način života, dostiže se ostvarivanjem sledećih ciljeva:

- (a) Svim pojedincima hitno obezbediti mogućnost da zarade za održivi način života;
- (b) Primeniti politike i strategije koje unapređuju adekvatne nivoe finansiranja i usredsrediti se na integrativne politike ljudskog razvoja, kao i povećano angažovanje nevladinih organizacija i upravljačkih tela na lokalnim nivoima;
- (c) Za siromaštvom pogođena područja razviti integrativne strategije i programe za zdravo i održivo upravljanje životnom sredinom, mobilizaciju resursa, iskorenjivanje siromaštva i ublažavanje njegovih posledica, te zapošljavanje i stvaranje zarada;
- (d) U nacionalnim razvojnim planovima i budžetima usredsrediti se na investiranje u ljudski kapital, uz posebne politike i programe usmerene na seoska područja, gradsku sirotinju, žene i decu.

Aktivnosti

- (a) Osposobljavanje zajednica na svim nivoima društva uz sve veće učešće žena, nevladinih organizacija, u saradnji vlada sa odgovarajućim međunarodnim organizacijama;
- (b) Aktivnosti vezane za upravljanje;
- (c) Unapređivanje informatičke osnove;
- (d) Međunarodna i regionalna saradnja i koordinacija.

Sredstva primene:

- (a) Finansiranje i procena troškova;

Sekretarijat konferencije je procenio, bez učešća vlada, da će prosečni ukupni godišnji trošak (1993-2000) primene aktivnosti u ovom programskom području iznositi oko 30 milijardi USD, uključujući oko 15 milijardi od međunarodne zajednice u vidu subvencija ili koncesija.

- (b) Institucionalno jačanje.

POGLAVLJE 4

PROMENA NAČINA POTROŠNJE

Ovaj odeljak obrađuje dva programska područja: A. i B.

A. USREDSREĐIVANJE NA NEODRŽIVE OBRASCE PROIZVODNJE I POTROŠNJE

Ciljevi

- (a) Unaprediti obrasce potrošnje i proizvodnje koji smanjuju opterećenje životne sredine, a u isto vreme zadovoljavaju osnovne potrebe čovečanstva;
- (b) Razviti bolje razumevanje uloge potrošnje, te stvoriti održivije obrasce potrošnje.

Aktivnosti

- (a) Aktivnosti vezane za upravljanje kroz usvajanje međunarodnog pristupa u postizanju održivih obrazaca potrošnje;
- (b) Podaci i informacije kroz preduzimanje istraživanja u oblasti potrošnje i razvijanja novih koncepata održivog ekonomskog rasta i napretka;
- (c) Međunarodna saradnja i koordinacija.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova;

Sekretarijat konferencije je procenio da primena ovog programa najverovatnije neće zahtevati značajna nova finansijska sredstva.

B. RAZVOJ NACIONALNIH POLITIKA I STRATEGIJA KOJE BI PODSTAKLE PROMENE NEODRŽIVIH OBRAZACA POTROŠNJE

Ciljevi

- (a) Unaprediti efikasnost u procesima proizvodnje i smanjiti rasipničke potrošnje uzimajući u obzir razvojne potrebe zemalja u razvoju;
- (b) Razviti domaće političke okvire koji će podstaći orijentaciju ka održivim obrascima proizvodnje i potrošnje, kao i transfer zdravih tehnologija u zemlje u razvoju.

Aktivnosti

- (a) Podstaći veću efikasnost u korišćenju energije i resursa;
- (b) Minimizirati proizvodnju otpadaka;
- (c) Pomoći pojedincima i domaćinstvima u donošenju odluka pri kupovini koje bi bile zdrave za životnu sredinu;
- (d) Rukovoditi nabavkama koje vrši država;
- (e) Postepeno uvoditi cene koje će uključivati cenu zaštite životne sredine;
- (f) Nametati vrednosti koje podržavaju održivu potrošnju.

Načini sprovođenja

Ovaj program se prvenstveno bavi promenama neodrživih obrazaca potrošnje i proizvodnje i vrednostima koje ohrabruju održive obrasce potrošnje i takav način života. On zahteva kombinovane napore vlada, potrošača i proizvođača. Posebnu pažnju treba posvetiti značajnoj ulozi koju imaju žene i domaćinstva kao potrošači i potencijalni uticaj njihove kombinovane kupovne moći na ekonomiju.

POGLAVLJE 5

DEMOGRAFSKA DINAMIKA I NJENA ODRŽIVOST

Ovaj odeljak objedinjuje tri programska područja: A, B. i C.

A. RAZVIJANJE I ŠIRENJE ZNANJA KOJE SE ODNOSI NA VEZE IZMEĐU DEMOGRAFSKIH TRENDOVA I ODRŽIVOG RAZVOJA

Ciljevi

- (a) Inkorporirati demografske trendove i faktore u globalnu analizu životne sredine i razvoja;
- (b) Razviti bolje razumevanje odnosa između demografske dinamike, tehnologije, kulturnog obrasca ponašanja, prirodnih resursa i sistema unapređenja življenja;
- (c) Proceniti ljudsku osetljivost u ekološki osetljivim područjima i populacionim centrima kako bi se odredili prioriteti za akciju na svim nivoima, posvećujući punu pažnju potrebama zajednice.

Aktivnosti

Istraživanja međusobnog uticaja demografskih trendova i faktora i održivog razvoja.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova;
Sekretarijat konferencije je procenio da će prosečni ukupni godišnji trošak (1993-2000) primene aktivnosti u ovom programskom području iznositi oko 10 miliona USD od međunarodne zajednice u vidu subvencija ili koncesija.
- (b) Jačanje istraživačkih programa koji integrišu populaciju, životnu sredinu i razvoj;
- (c) Razvijanje informacija i javne svesti;
- (d) Razvoj i/ili povećanje institucionalnog jačanja i međusobne saradnje.

B. FORMULISANJE INTEGRISANIH NACIONALNIH POLITIKA U VEZI ŽIVOTNE SREDINE I RAZVOJA, UZIMAJUĆI U OBZIR DEMOGRAFSKE TRENDOVE I FAKTORE

Ciljevi

Nastaviti punu integraciju interesa stanovništva u nacionalno planiranje, politiku i procese donošenja odluka. Moraju se razmatrati populacione politike i programi, uz puno priznavanje prava žena.

Aktivnosti

- (a) Procenjivanje implikacija nacionalnih demografskih trendova i faktora;
- (b) Izgradnja i jačanje nacionalne informatičke osnove;
- (c) Uključivanje demografskih karakteristika u politike i planove.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova;
Sekretarijat konferencije je procenio da će prosečni ukupni godišnji trošak (1993-2000) primene aktivnosti u ovom programskom području iznositi oko 90 miliona USD od međunarodne zajednice u vidu subvencija ili koncesija.
- (b) Podizanje svesti o međusobnoj povezanosti demografskog i održivog razvoja;

- (c) Jačanje institucija;
- (d) Unapređivanje razvoja ljudskih resursa.

C. PRIMENA INTEGRISANIH PROGRAMA ŽIVOTNE SREDINE I RAZVOJA NA LOKALNOM NIVOU, VODEĆI RAČUNA O DEMOGRAFSKIM TRENDOVIMA I FAKTORIMA

Ciljevi

Populacione programe treba primenjivati zajedno sa programima upravljanja prirodnim resursima i razvojnim programima na lokalnom nivou što će osigurati održivo korišćenje prirodnih resursa, poboljšati kvalitet ljudskog života i povećati kvalitet životne sredine.

Aktivnosti

- (a) Razvijanje okvira za akciju;
- (b) Podrška takvim programima koji unapređuju promene demografskih trendova i faktora u pravcu održivosti;
- (c) Stvaranje odgovarajućih institucionalnih uslova.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova;

Sekretarijat konferencije je procenio da će prosečni ukupni godišnji trošak (1993-2000) primene aktivnosti u ovom programskom području iznositi oko 7 milijardi USD, uključujući oko 3,5 milijardi USD od međunarodne zajednice u vidu subvencija ili koncesija.

- (b) Istraživanje;
- (c) Razvoj ljudskih resursa i institucionalno osposobljavanje.

POGLAVLJE 6

ZAŠTITA I UNAPREDJENJE LJUDSKOG ZDRAVLJA

U ovom poglavlju je obradjeno pet programskih područja: A, B, C, D. i E.

A. ZADOVOLJAVANJE POTREBA PRIMARNE ZDRAVSTVENE ZAŠTITE, POSEBNO U SEOSKIM PODRUČJIMA

Ciljevi

U okviru ukupne strategije postizanja zdravlja za sve do 2000. godine, ciljevi su:

- (a) ispuniti osnovne zdravstvene potrebe seoskog, polu-urbanog i urbanog stanovništva;
- (b) obezbediti neohodne specijalizovane usluge za zdravu životnu sredinu;
- (c) koordinirati učešće građana, zdravstvenog sektora i odgovarajućih ne-zdravstvenih sektora u rešavanju zdravstvenih problema.

Prioritetno, pokrivenost zdravstvenom uslugom mora da se postigne za one populacione grupe koje za tim imaju najveću potrebu, posebno za one koji žive u seoskim područjima.

Aktivnosti

- (a) Izgraditi osnovne zdravstvene infrastrukture, pratiti i planirati sisteme;
- (b) Podrška istraživanjima i razvoju metodologije.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova;

Sekretarijat konferencije je procenio da će prosečni ukupni godišnji trošak (1993-2000) primene aktivnosti u ovom programskom području iznositi oko 40 milijardi USD, uključujući oko 5 milijardi USD od međunarodne zajednice u vidu subvencija ili koncesija.

- (b) Naučna i tehnološka sredstva;
- (c) Razvoj ljudskih resursa;
- (d) Institucionalno osposobljavanje.

B. KONTROLA ZARAZNIH BOLESTI

Ciljevi

- (a) Do 2000. godine eliminisati oboljenje "dracunculiasis" (guinea worm disease); iskoreniti "polio"; efikasno kontrolisati "onchocerciasis" (rečno slepilo) i lepru;
- (b) Do 1995. smanjiti smrtnost od boginja za 95 odsto i smanjiti broj oboljenja od boginja za 90% u odnosu na preimunizacioni nivo;
- (c) Obezbediti zdravstveno i higijensko obrazovanje i osigurati opštu pristupačnost zdrave vode za piće i sanitarnih mera odstranjivanja ekskreta, te tako znatno smanjiti broj oboljenja kao što su koleru i šistosomijazu; do 2000. godine smanjiti broj smrtnosti od dijareje u zemljama u razvoju za 50 do 70% i slučajeve dijareje za najmanje 25 do 50%;
- (d) Do 2000. započeti sa obimnim programima smanjenja smrtnosti usled akutnih disajnih infekcija kod dece ispod pet godina za najmanje jednu trećinu, naročito u zemljama sa visokom smrtnošću, i za 95% svetske populacije obezbediti pristup adekvatnoj zaštiti od akutnih respiratornih (disajnih) infekcija u samoj zajednici i na prvom sledećem nivou;

- (e) Do 2000. postaviti programe za suzbijanje malarije u svim zemljama gde malarija predstavlja značajan zdravstveni problem;
- (f) Do 2000. primeniti kontrolne programe u zemljama gde su osnovne parazitske infekcije ljudi endemskog karaktera;
- (g) Mobilisati i ujediniti nacionalne i međunarodne napore u borbi protiv AIDS-a;
- (h) Zaustaviti ponovno oživljavanje tuberkuloze, sa posebnim naglaskom na multiple oblike otporne na antibiotike;
- (i) Ubrzati istraživanja na poboljšanju vakcina i njihove najšire moguće primene u prevenciji bolesti.

Aktivnosti

- (a) Razvijanje nacionalnih sistema zdravstvene zaštite;
- (b) Informisanje javnosti i zdravstveno obrazovanje;
- (c) Međusektorska saradnja i koordinacija;
- (d) Kontrola faktora životne sredine koji utiču na širenje zaraznih bolesti;
- (e) Razvijanje sistema primarne zdravstvene zaštite;
- (f) Podrška razvoju istraživanja i metodologije;
- (g) Razvoj i širenje tehnologije.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova;

Sekretarijat konferencije je procenio da će prosečni ukupni godišnji trošak (1993-2000) primene aktivnosti u ovom programskom području iznositi oko 4 milijarde USD, uključujući oko 900 miliona USD od međunarodne zajednice u vidu subvencija ili koncesija.

- (b) Naučna i tehnološka sredstva;
- (c) Razvoj ljudskih resursa;
- (d) Institucionalno osposobljavanje.

C. ZAŠTITA OSETLJIVIH GRUPA

Ciljevi

- (a) Osigurati svim pojedincima u tim grupama razvoj u granicama njihovih punih potencijala (uključujući fizički, mentalni i duhovni razvoj);
- (b) osigurati uslove da mladi ljudi mogu razviti, ustanoviti i održati zdrave živote;
- (c) dozvoliti ženama da odigraju svoju ključnu ulogu u društvu;
- (d) podržati domorodačko stanovništvo kroz obrazovne, ekonomske i tehničke mogućnosti.

Aktivnosti

Vlade pojedinih država, u saradnji sa lokalnim i nevladinim organizacijama, treba da pokrenu ili prošire programe u sledećim područjima:

- (a) odojčad i deca;
- (b) omladina;
- (c) žene;
- (d) domorodačko stanovništvo i njihove zajednice.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova;

Sekretarijat konferencije je procenio da će prosečni ukupni godišnji trošak (1993-2000) primene aktivnosti u ovom programskom području iznositi oko 3,7 milijardi USD, uključujući oko 400 miliona USD od međunarodne zajednice u vidu subvencija ili koncesija.

- (b) Naučna i tehnološka sredstva;
- (c) Razvoj ljudskih resursa;
- (d) Institucionalno osposobljavanje.

D. SUOČAVANJE SA RIZICIMA PO ZDRAVLJE U GRADSKIM USLOVIMA

Ciljevi

Opšti cilj jeda se dostigne poboljšanje od 10 do 40% zdravstvenih i stambenih indikatora i indikatora životne sredine do 2.000. godine. Ovi ciljevi uključuju i smanjivanje smrtnosti kod dece, majki, procenat prevremeno rođenih i specifične indikatore.

Aktivnosti

- (a) Razvijati i primenjivati opštinske i lokalne zdravstvene planove;
- (b) Istražiti, gde je potrebno, postojeće zdravstvene, socijalne i uslove životne sredine u gradovima;
- (c) Ojačati zdravstvenu zaštitu životne sredine;
- (d) Ustanoviti i održati gradsku mrežu za saradnju i razmenu modela uspešne prakse.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova;

Sekretarijat konferencije je procenio da će prosečni ukupni godišnji trošak (1993-2000) primene aktivnosti u ovom programskom području iznositi oko 222 miliona USD, uključujući oko 22 miliona USD od međunarodne zajednice u vidu subvencija ili koncesija.

- (b) Naučna i tehnološka sredstva;
- (c) Unapređivanje ljudskih resursa;
- (d) Institucionalno osposobljavanje.

E. SMANJENJE ZDRAVSTVENIH RIZIKA UZROKOVANIH ZAGAĐENJEM ŽIVOTNE SREDINE I AKCIDENTIMA

Ciljevi

- (a) Do 2000. godine, uključiti zaštitu životne sredine i zdravlja u programe nacionalnog razvoja u svim zemljama;
- (b) Do 2000. godine ustanoviti adekvatne nacionalne infrastrukture i programe za predviđanje degradacije životne sredine, degradaciju i osmatranje akcidenata i stvaranje osnove za umanjenje njihovih posledica po zdravlje ljudi u svim zemljama;
- (c) Do 2000. godine ustanoviti integrisane programe za smanjenje i sprečavanje zagađenja u svim zemljama;
- (d) Identifikovati i izraditi neophodnu statistiku zdravstvenih efekata kojom bi se podržala analiza troškova i dobiti, uključujući procenu uticaja životne sredine.

Aktivnosti

Podržati istraživanja i razvoj programa za:

- (a) Smanjenje zagađenja vazduha;
- (b) Smanjenje zagađenja voda;
- (c) Kontrolu pesticida;
- (d) Smanjenje čvrstih otpadaka;
- (e) Poboljšanje zdravstvenih uslova u naseljima;
- (f) Smanjenje buke;
- (g) Kontrolu jonizujućih i nejonizujućih zračenja;
- (h) Smanjenje efekata ultravioletnog zračenja;
- (i) Smanjenje negativnih efekata industrijske i energetske proizvodnje;
- (j) Razvoj monitoringa i procene zdravstvenog stanja;
- (k) Razvoj monitoringa i smanjenje povreda;
- (l) Unapređenje istraživanja i razvoj metodologije.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova;

Sekretarijat konferencije je procenio da će prosečni ukupni godišnji trošak (1993-2000) primene aktivnosti u ovom programskom području iznositi oko 3 milijarde USD, uključujući oko 115 miliona USD od međunarodne zajednice u vidu subvencija ili koncesija.

- (b) Naučna i tehnološka sredstva;
- (c) Unapređivanje ljudskih resursa;
- (d) Institucionalno osposobljavanje.

POGLAVLJE 7

UNAPREĐENJE ODRŽIVOG RAZVOJA LJUDSKIH NASELJA

Cilj vezan za ljudska naselja

Sveobuhvatni cilj vezan za ljudska naselja je poboljšanje socijalnih i ekonomskih uslova i kvaliteta životne sredine u ljudskim naseljima, kao i životnih i radnih uslova svih ljudi, a posebno urbane i ruralne sirotinje. Takvo poboljšanje treba zasnivati na tehničkim kooperativnim aktivnostima, partnerstvu između javnog, privatnog i društvenog sektora i učešću u procesu donošenja odluka pojedinih grupa u zajednicama i posebnih interesnih grupa, kao što su žene, domorodačko stanovništvo, stari i invalidi. Ovakav pristup treba da stvori osnovni princip nacionalne strategije po pitanju ljudskih naselja. U razvijanju ovakve strategije države će morati da postave prioritete između osam programskih područja obrađenih u ovom poglavlju (A,B,C,D,E,F,G.i H.) u saglasnosti sa svojim nacionalnim planovima i ciljevima, računajući na sopstvene društvene i kulturne sposobnosti. Štaviše, države će morati da izvrše odgovarajuće pripreme za posmatranje uticaja primenjenih strategija na marginalizovane i obespravljene grupe, sa posebnim osvrtom na potrebe žena.

A. OBEZBEĐIVANJE ADEKVATNOG STAMBENOG PROSTORA

Ciljevi

Obezbediti adekvatni stambeni prostor za ubrzano rastuće stanovništvo i za trenutno obespravljenu urbanu i ruralnu sirotinju putem stvaranja uslova za lakši pristup razvoju i poboljšanju stambenog pitanja.

Aktivnosti

- (a) Preduzeti mere da se krov nad glavom obezbedi siromašnim beskućnicima, (međunarodna zajednica i finansijske institucije treba da preduzmu mere da se podrže napori zemalja u razvoju);
- (b) Jačati nacionalne strategije vezane za ovo pitanje koje se zasnivaju na principima i preporukama sadržanim u Globalnoj strategiji za obezbeđivanje krova nad glavom do 2000. godine. Ljudi treba da budu zaštićeni zakonom protiv nepravednog iseljavanja iz njihovih stanova ili sa njihove zemlje;
- (c) Podržati napore sirotinje da sebi obezbedi krov nad glavom, što se takođe odnosi i na nezaposlene i grupe bez prihoda, i to tako što bi se usvojili i/ili prilagodili postojeći propisi i pravila;
- (d) Usvajati i primenjivati finansijske i stambene planove i nove inovativne mehanizme koji su prilagođeni uslovima beskućnika;
- (e) Podržavati i razvijati stambene strategije koje su kompatibilne sa životnom sredinom;
- (f) Formulirati i primeniti programe za smanjenje uticaja migracija selo-grad, tako što će se poboljšati životni uslovi u selu;
- (g) Razvijati i primenjivati programe preseljavanja koji će uzeti u obzir specifične probleme raseljenih lica u njihovim sopstvenim zemljama;
- (h) Dokumentovati i pratiti primenu nacionalnih strategija po ovom pitanju korišćenjem i direktiva koje je usvojila Komisija za ljudska naselja i indikatora stambenih performansi, koje su zajednički proizveli Centar za ljudska naselja pri UN i Svetska banka;
- (i) Jačati bilateralnu i multilateralnu saradnju, kako bi se podržala primena nacionalnih stambenih strategija u zemljama u razvoju;
- (j) Izraditi globalni izveštaj o napredovanju u ovoj oblasti na nacionalnom nivou i o aktivnostima podrške međunarodnih organizacija i bilateralnih donatora kao što se zahteva u Globalnoj strategiji

za obezbeđivanje krova nad glavom do 2000. godine.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova;

Sekretarijat konferencije je procenio da će prosečni ukupni godišnji trošak (1993-2000) primene aktivnosti u ovom programskom području iznositi oko 75 milijardi USD, uključujući oko 10 milijardi USD od međunarodne zajednice u vidu subvencija ili koncesija.

- (b) Naučna i tehnološka sredstva;
(c) Unapređivanje ljudskih resursa;
(d) Institucionalno osposobljavanje.

B. UNAPREĐENJE UPRAVLJANJA LJUDSKIM NASELJIMA

Ciljevi

Osigurati održivo upravljanje svim gradskim naseljima, posebno u zemljama u razvoju, kako bi se povećala njihova sposobnost da poboljšaju uslove života stanovnika, naročito marginalizovanih i obespravljenih, te na taj način doprinelo postizanju nacionalnih ekonomsko-razvojnih ciljeva.

Aktivnosti

- (a) Unaprediti urbano upravljanje putem donošenja odgovarajućih smernica za prostorno i urbanističko planiranje i njihovu realizaciju;
(b) Razvijati gradske sisteme podataka;
(c) Podržavati razvoj manjih gradova.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova;

Prema procenama Sekretarijata konferencije prosečni godišnji trošak (1993-2000) za realizaciju ove aktivnosti iznosiće oko 100 milijardi USD, uključujući oko 15 milijardi USD od međunarodne zajednice.

- (b) Naučna i tehnološka sredstva;
(c) Unapređivanje ljudskih resursa;
(d) Institucionalno osposobljavanje.

C. UNAPREĐENJE ODRŽIVOG PLANIRANJA I UPRAVLJANJA ZEMLJIŠTEM

Ciljevi

Obezbediti zemljište za potrebe razvoja ljudskih naselja adekvatnim planiranjem i korišćenjem zemljišta, da bi se osigurao pristup zemljištu svim domaćinstvima i, gde je moguće, ohrabriti kolektivno korišćenje zemljišta. Posebnu pažnju treba posvetiti potrebama žena i domorodačkog stanovništva.

Aktivnosti

- (a) Izgraditi informacioni sistem zemljišnih resursa u kojem bi zemljište bilo klasifikovano po bonitetu i gde bi bila identifikovana područja sklona elementarnim nepogodama ili ona koja su posebno osetljiva, kako bi se preduzele posebne zaštitne mere;
(b) Stvoriti, gde je to moguće, efikasno i dostupno tržište zemljištem i unaprediti katastar zemljišta i proceduru transakcija zemljišta;

- (c) Razvijati poreske stimulanse i mere kontrole korišćenja zemljišta, uključujući prostorno planiranje;
- (d) Potsticati partnerstvo između javnog, privatnog i društvenog sektora;
- (e) Jačati praksu zaštite zemljišta u postojećim gradskim i seoskim naseljima;
- (f) Razvijati i podržavati primenu unapređenog prostornog planiranja koje na odgovarajući način planira poljoprivredno zemljište, industrijske zone, trase infrastrukture, razvoj gradova, zelene površine, zaštićena područja, itd;
- (g) Unapređivati razumevanje onih koji odlučuju, da stihijski razvoj naselja, posebno u područjima sa osetljivom životnom sredinom, dovodi do negativnih efekata u svim oblastima;
- (h) Izraditi nacionalne planove o rukovanju zemljišnim resursima na osnovu podataka informacionog sistema;
- (i) Globalno koordinirati aktivnosti na međunarodnom nivou vezanih za rukovođenje zemljišnim resursima, uz jačanje raznih bilateralnih i multilateralnih agencija i programa, kao što su UNDP, FAO, Svetska banka, regionalne razvojne banke, druge zainteresovane organizacije i UNDP /World Bank/Habitat Urban Management Programe.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova;
Prema procenama Sekretarijata konferencije prosečni godišnji trošak (1993-2000) za realizaciju ove aktivnosti iznosiće oko 3 milijarde USD, uključujući oko 300 miliona USD od međunarodne zajednice.
- (b) Naučna i tehnološka sredstva;
- (c) Unapređivanje ljudskih resursa;
- (d) Institucionalno osposobljavanje.

D. UNAPREĐENJE INTEGRATIVNIH MERA U OBLASTI INFRASTRUKTURE ŽIVOTNE SREDINE: UPRAVLJANJE VODOM, SANITARIJAMA, TEČNIM I ČVRSTIM OTPACIMA

Ciljevi

Obezbediti primenu adekvatnih kapaciteta infrastrukture životne sredine u svim naseljima do 2025. godine. Za to je neophodno da sve zemlje u razvoju inkorporiraju u svoje nacionalne strategije programe koji se odnose na izgradnju neophodnih tehničkih, finasijskih i ljudskih kapaciteta do 2000. godine.

Aktivnosti

- (a) Usvojiti takvu politiku koja minimizira, ako već potpuno ne otklanja, degradaciju životne sredine;
- (b) Učiniti da procene o uticaju na životnu sredinu prethode relevantnim odlukama i voditi računa o troškovima bilo koje ekološke posledice;
- (c) Unapređivati razvoj u saglasnosti sa praksom autohtonih grupa i usvojiti takve tehnologije koje odgovaraju lokalnim uslovima;
- (d) Unapređivati politike koje će predvideti da se pokriju stvarni troškovi infrastrukturnih usluga, istovremeno sa naporima da se nađe odgovarajući pristup (uključujući i subvencije) kako bi se sva domaćinstva obuhvatila osnovnim uslugama;
- (e) Tražiti zajednička rešenja za probleme životne sredine koji utiču na više lokaliteta;
- (f) Olakšati diseminaciju informacija o postojećim programima među zainteresovanim zemljama i

lokalnim institucijama.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova;
Sekretarijat konferencije je većinu troškova aktivnosti iz ovog programa razmotrio u drugim poglavljima. Sekretarijat procenjuje da će ukupni prosečni godišnji trošak (1993-2000) tehničke pomoći međunarodne zajednice u vidu subvencija ili koncesija iznositi oko 50 miliona USD.
- (b) Naučna i tehnološka sredstva;
- (c) Unapređjivanje ljudskih resursa;
- (d) Institucionalno osposobljavanje.

E. UNAPREDJENJE ODRŽIVIH ENERGETSKIH I TRANSPORTNIH SISTEMA U LJUDSKIM NASELJIMA

Ciljevi

- (a) Proširiti primenu energetske efikasnije tehnologije, kao i alternativne/obnovljive energije;
- (b) Smanjiti negativan uticaj energetske proizvodnje i potrošnje na ljudsko zdravlje i životnu sredinu.

Aktivnosti

Osnovne aktivnosti bitne za ovaj program uključene su u poglavlje 9 (Zaštita atmosfere), programsko područje B, podprogram 1 (Razvoj energije i njena efikasnost) i podprogram 2 (Transport). Ostale aktivnosti koje se predviđaju su:

- (a) Unapređenje urbanog transportnog sistema koji bi bio efikasan i zdrav za životnu sredinu u svim zemljama;
- (b) Podrška međunarodnih organizacija i bilateralnih donatora zemljama u razvoju da dostignu primenu tehnologija u energetici koje štede energiju i koriste obnovljive resurse.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova;
Procena je data u poglavlju 9 (zaštita atmosfere).
- (b) Unapređjivanje ljudskih resursa;
- (c) Institucionalno osposobljavanje.

F. UNAPREDJENJE PLANIRANJA I UPRAVLJANJA LJUDSKIM NASELJIMA U PODRUČJIMA SKLONIM ELEMENTARNIM NEPOGODAMA

Ciljevi

Omogućiti svim zemljama, a naročito onima koje su podložne prirodnim nepogodama, smanjivanje negativnih uticaja prirodnih i antropogenih nesreća na ljudska naselja, nacionalne ekonomije i životnu sredinu.

Aktivnosti

- (a) Razvoj "kulture sigurnosti" kroz podizanje osposobljenosti društva i pojedinaca da se odgovarajuće ponašaju u slučaju elementarne nepogode, da blagovremeno predvide preventivne mere, kao i sanacione;
- (b) Razvoj planiranja pre nego se dogodi nesreća (pre-disaster planning);

- (c) Započinjanje rekonstrukcije nakon nesreće i planiranje rehabilitacije (post-disaster reconstruc.).

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova;
Prema procenama Sekretarijata konferencije prosečni godišnji trošak (1993-2000) za realizaciju ove aktivnosti iznosiće oko 50 miliona USD.
- (b) Naučna i tehnološka sredstva;
- (c) Unapređivanje ljudskih resursa;
- (d) Institucionalno osposobljavanje, posebno kroz programe obuke domaćinstava, radnih organizacija, službenika uprave, planera, itd.

G. UNAPREĐENJE ODRŽIVIH AKTIVNOSTI U INDUSTRIJSKOJ IZGRADNJI

Ciljevi

- (a) Usvojiti politike i tehnologije i razmenjivati informacije o njima, koje će omogućiti građevinskom sektoru da ostvari ciljeve razvoja ljudskih naselja, a da u isto vreme izbegne negativne efekte na ljudsko zdravlje i biosferu;
- (b) Povećati mogućnosti zapošljavanja u građevinskom sektoru;
- (c) Unaprediti saradnju državnih institucija i privatnog sektora.

Aktivnosti

- (a) Ustanoviti i ojačati autohtonu industriju građevinskog materijala zasnovanu na, što je moguće više, korišćenju raspoloživih prirodnih resursa;
- (b) Formulirati programe za veće korišćenje lokalnih materijala od strane građevinskog sektora;
- (c) Usvojiti standarde i druge zakonske mere koje će uticati na povećano korišćenje energetski efikasnih tehnologija, te održivo korišćenje prirodnih resursa;
- (d) Formulirati odgovarajuću politiku korišćenja zemljišta i zaštite eko-osetljivih zona od fizičkih oštećenja prilikom izgradnje;
- (e) Unaprediti korišćenje radno-intenzivnog građevinarstva, kako bi se stvorila nova radna mesta za nezaposlene u velikim gradovima, dok bi se u isto vreme unapredio razvoj zanatstva u građevinskom sektoru;
- (f) Razvijati takvu politiku koja će privatnom sektoru i ljudima koji sami grade svoje kuće, olakšati pristup do građevinskog materijala.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova;
Prema procenama Sekretarijata konferencije prosečni godišnji trošak (1993-2000) za realizaciju ove aktivnosti iznosiće oko 40 milijardi USD, uključujući oko 4 milijarde USD od međunarodne podrške.
- (b) Unapređivanje ljudskih resursa;
- (c) Inistucionalno osposobljavanje.

H. UNAPREĐENJE RAZVOJA LJUDSKIH RESURSA I INSTITUCIONALNO OSPOSOBLJAVANJE ZA RAZVOJ LJUDSKIH NASELJA

Ciljevi

Unaprediti razvoj ljudskih resursa i institucionalnu osposobljenost u svim zemljama, povećanjem ličnih i institucionalnih kapaciteta svih učesnika (naročito autotohnih grupa žena), uključenih u razvoj ljudskih naselja.

Aktivnosti

- (a) Ojačati razvoj ljudskih resursa i kapaciteta institucija javnog sektora putem tehničke pomoći i međunarodne saradnje, kako bi se do 2000. godine dostiglo suštinsko poboljšanje efikasnosti vladinih aktivnosti;
- (b) Stvarati politiku životne sredine, koja će biti sposobna da podrži saradnju između javnog, privatnog i društvenog sektora;
- (c) Obezbediti veću obuku i tehničku pomoć institucijama koje se bave obukom kadrova;
- (d) Obezbediti pomoć za razvoj ljudskih naselja na lokalnom nivou, putem jačanja programa društvene mobilizacije i podizanja svesti i koordinacije aktivnosti nevladinih organizacija;
- (e) Unaprediti uključ enje integralnog upravljanja životnom sredinom u opšte aktivnosti vlada na lokalnom nivou;
- (f) Jačati subregionalne institucije za obuku i širiti rezultate uspešnih aktivnosti, programa i projekata.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova;
Prema procenama Sekretarijata konferencije prosečni godišnji trošak (1993-2000) za realizaciju ove aktivnosti iznosiće oko 65 miliona USD;
- (b) Naučna i tehnološka sredstva.

POGLAVLJE 8

UKLJUČIVANJE ŽIVOTNE SREDINE I RAZVOJA U DONOŠENJE ODLUKA

Ovo poglavlje je obrađeno kroz četiri programska područja: A, B, C. i D

A. INTEGRISANJE ŽIVOTNE SREDINE I RAZVOJA NA NIVOIMA POLITIKE, PLANIRANJA I UPRAVLJANJA

Ciljevi

- (a) Sprovesti nacionalnu reviziju ekonomske, sektorske i politike životne sredine kako bi se osigurala progresivna integracija razvojnih i pitanja životne sredine;
- (b) Jačati institucionalne strukture kako bi se omogućila puna integracija ovih pitanja na svim nivoima donošenja odluka;
- (c) Razviti ili poboljšati mehanizme za uključivanje zainteresovanih pojedinaca, grupa i organizacija u donošenje odluka na svim nivoima;
- (d) Ustanoviti domaće procedure za integraciju pitanja životne sredine i razvoja u proces donošenja odluka.

Aktivnosti

- (a) Poboljšati procese donošenja odluka;
- (b) Poboljšati sisteme planiranja i upravljanja;
- (c) Poboljšati informatičku osnovu;
- (d) Doneti nacionalnu strategiju za održivi razvoj.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova;
Prema procenama Sekretarijata konferencije prosečni godišnji trošak (1993-2000) za realizaciju ove aktivnosti iznosiće oko 50 miliona USD.
- (b) Istraživanje međusobnog uticaja životne sredine i razvoja;
- (c) Jačanje obrazovanja i obuke;
- (d) Unapređenje javne svesti;
- (e) Jačanje državnih institucionalnih kapaciteta.

B. OBEZBEĐIVANJE EFIKASNOG ZAKONODAVSTVA

Ciljevi

- (a) Širiti informacije o efikasnim zakonodavnim i upravnim inovacijama u oblasti životne sredine i razvoja, kako bi se unapredila njihova široka upotreba na svim nivoima;
- (b) Podržati zemlje koje nastoje da modernizuju i ojačaju svoju politiku i zakonski okvir delovanja u pravcu održivog razvoja, imajući obzira prema lokalnim društvenim vrednostima i infrastrukturama;
- (c) Ohrabriti razvoj i primenu nacionalnih, državnih, regionalnih i lokalnih programa koji procenjuju i unapređuju ovakvo delovanje.

Aktivnosti

- (a) Učiniti zakone i propise efikasnijim;
- (b) Ustanoviti pravne i administrativne procedure;
- (c) Obezbediti pravne pretpostavke i prateće usluge;
- (d) Ustanoviti mrežu centara obuke za uređivanje održivog razvoja;
- (e) Razvijati efikasne nacionalne programe za unapređivanje sprovođenja zakona o životnoj sredini i razvoju na svim nivoima;
- (f) Obzbediti efikasan nadzor nad sprovođenjem preuzetih međunarodnih obaveza;

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova;
Prema procenama Sekretarijata konferencije prosečni godišnji trošak (1993-2000) za realizaciju ove aktivnosti iznosiće oko 6 miliona USD.
- (b) Naučna i tehnološka sredstva;
- (c) Razvoj ljudskih resursa;
- (d) Jačanje zakonskih i institucionalnih okvira.

C. EFIKASNO KORIŠĆENJE EKONOMSKIH INSTRUMENATA I TRŽIŠTA, KAO I DRUGIH PODSTICAJA

Ciljevi

- (a) Uključivati troškove životne sredine u odluke proizvođača i potrošača, da bi se prevazišlo shvatanje da je životna sredina "javno besplatno dobro", a da se troškovi životne sredine prenose na druge delove društva, druge zemlje ili buduće generacije;
- (b) Integrisati društvene i troškove životne sredine u ekonomske aktivnosti, kako bi cene adekvatno odslikavale relativnu oskudicu i ukupnu vrednost resursa i doprinele sprečavanju degradacije životne sredine;
- (c) Uključiti korišćenje tržišnih principa u ekonomske instrumente i politike koje bi težile održivom razvoju.

Aktivnosti

- (a) Poboljšati ili preorjentisati vladine politike;
- (b) Voditi računa o specifičnim okolnostima zemalja u razvoju i zemalja čije su ekonomije u tranziciji
- (c) Uspostaviti ekonomske instrumente i tržišne mehanizme, koji će obezbediti efikasnu zaštitu životne sredine kroz razvoj;
- (d) Povećavati razumevanje uloge ekonomskih instrumenata i tržišnih mehanizama
- (e) Razvijati politiku cena koja bi u sebe ugradila politiku održivog razvoja;
- (f) Povećati razumevanje ekonomije održivog razvoja.

Načini sprovođenja

Ovaj program podrazumeva prilagođavanja ili preorjenataciju vladinih politika. Takođe uključuje međunarodne i regionalne ekonomske organizacije i organizacije koje se bave životnom sredinom, a imaju iskustva u ovom području, uključujući i transnacionalne korporacije.

- (a) Finansiranje i procena troškova;

Prema procenama Sekretarijata konferencije prosečni godišnji trošak (1993-2000) za realizaciju ove aktivnosti iznosiće oko 5 miliona USD.

D. USTANOVLJAVANJE SISTEMA ZA INTEGRACIJU OBRAČUNSKOG SISTEMA U OBLASTI EKONOMIJE I ŽIVOTNE SREDINE

Ciljevi

Osnovni cilj je širenje postojećeg obračunskog sistema u privredi, kako bi se u njega integrisale društvena i dimenzija životne sredine, uključujući, najmanje, satelitske sisteme računovodstva za prirodne resurse u svim zemljama članicama. Integrisanje ekonomskog i računovodstva životne sredine (Integrated environmental and economic accounting) (IEEA) mora da čini integralni deo razvoja procesa odlučivanja u svakoj zemlji. Državne računovodstvene agencije treba da tesno saradjuju sa nacionalnim statističkim službama koje se bave životnom sredinom, a takodje i sa službama koje se bave prirodnim resursima.

Aktivnosti

- (a) Jačanje međunarodne saradnje;
- (b) Jačanje državnog obračunskog sistema;
- (c) Ustanovljavanje procesa procene;
- (d) Jačanje informatičke osnove;
- (e) Jačanje tehničke saradnje.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova;

Prema procenama Sekretarijata konferencije prosečni godišnji trošak (1993-2000) za realizaciju ove aktivnosti iznosiće oko 2 miliona USD.

- (b) Jačanje institucija;
- (c) Povećanje korišćenja informatičke tehnologije;
- (d) Jačanje državnih kapaciteta.

II D E O

ZAŠTITA I UPRAVLJANJE RESURSIMA ZA RAZVOJ

POGLAVLJE 9. ZAŠTITA ATMOSFERE

Ovo poglavlje obrađuje četiri programska područja: A, B, C. i D.

A. SMANJIVANJE NEIZVESNOSTI: POBOLJŠANJE NAUČNE OSNOVE ZA DONOŠENJE ODLUKA

Ciljevi

- (a) Poboljšati razumevanja procesa koji vrše uticaj i na koje utiče zemljina atmosfera na globalnom, regionalnom i lokalnom nivou, uključujući, pored ostalog, fizičke, hemijske, geološke, biološke, hidrološke, ekonomske i društvene procese;
- (b) Izgraditi kapacitete za poboljšanje međunarodne saradnje;
- (c) Poboljšati razumevanje ekonomskih i socijalnih posledica zbog atmosferskih promena i preduzetih mera.

Aktivnosti

- (a) Razvijati istraživanja medjuuticaja društveno-ekonomskih i klimatskih promena;
- (b) Obezbediti bolju geografsku pokrivenost globalnim klimatskim osmatračkim sistemom (GCOS) i njegovim komponentama, uključujući globalno osmatranje atmosfere (GAW) i tako olakšati, između ostalog, osnivanje i rad dodatnih stanica za sistematsko praćenje i doprineti razvoju, korišćenju i pristupu bazama podataka;
- (c) Poboljšati saradnju na razvoju sistema za ranu detekciju promena i fluktuaciju u atmosferi;
- (d) Saradjivati na razvoju metodologija i identifikovanja nivoa atmosferskog zagadjivanja, nivoa koncentracije gasa koji stvara efekat staklene bašte;
- (e) Saradjivati na izgradnji naučnih kapaciteta, razmeni naučnih podataka i informacija i olakšavanju učešća i obuke eksperata i tehničkog osoblja, posebno iz zemalja u razvoju.

B. STIMULISANJE ODRŽIVOG RAZVOJA

1. Razvoj efikasnosti i potrošnje energije

Ciljevi

Promovisati politike i programe ekonomski opravdanih i po životnu sredinu bezbednih energetske sistema (posebno novih i obnovljivih) koji će doprineti razvoju energetske efikasnosti i racionalnijem korišćenju energije.

Aktivnosti

- (a) Sarađivati u identifikovanju i razvijanju ekonomski opravdanih i po životnu sredinu bezbednih energetske izvora;
- (b) Podsticati razvoj metodologija koje bi obezbedile donošenje odluka koje su u skladu sa održivim razvojem pomoću procene uticaja na sredinu;
- (c) Podsticati istraživački rad, razvoj, transfer i primenu/korišćenje tehnologija i postupaka koji su energetski efikasni i koji obezbeđuju bezbedne energetske sisteme (uključujući nove i obnovljive);
- (d) Podsticati razvoj institucionalnih, naučnih, planskih i upravljačkih kapaciteta, posebno u zemljama u razvoju, da razvijaju, proizvode i koriste efikasnije i manje zagađujuće oblike energije;
- (e) Razmotriti postojeće energetske snabdevanje da bi se utvrdilo kako se može uvećati učešće energetske sistema koji ne ugrožavaju životnu sredinu, a posebno novih i obnovljivih energetske sistema i ispitati i primeniti mere za prevazilaženje bilo kakvih prepreka za njihov razvitak i upotrebu;
- (f) Koordinirati energetske planove regiona i podregiona i proučiti primenljivost efikasne distribucije energije koja ne ugrožava životnu sredinu posebno iz novih i obnovljivih energetske izvora;
- (g) Podsticati politike i programe koji su ekonomski opravdani da bi se poboljšala energetska efikasnost;
- (h) Izgraditi kapacitete za planiranje i programsko upravljanje energetskom efikasnošću, kao i za razvoj, uvođenje i stimulisavanje novih i obnovljivih energetske izvora;
- (i) Podsticati odgovarajuću energetske efikasnost, standarde emisija ili preporuke na nacionalnom nivou, koji imaju za cilj da razviju i koriste tehnologije pomoću kojih se minimiziraju negativni uticaji na sredinu;
- (j) Stimulisati obrazovanje i programe koji podižu nivo svesti o energetskoj efikasnosti na lokalnim, nacionalnim, podregionalnim i regionalnim nivoima;
- (k) Ustanoviti ili unaprediti programe za označavanje energetski efikasne proizvoda.

2. Transport

Ciljevi

Razviti i podsticati finansijski opravdane politike i programe za ograničavanje, smanjenje ili kontrolu emisije izduvne gasova u atmosferu i drugih negativnih efekata transporta na životnu sredinu, uzimajući u obzir razvojne prioritete kao i specifične lokalne i nacionalne uslove i bezbednosne aspekte.

Aktivnosti

- (a) Razvijati i stimulisati finansijski opravdane, produktivnije, manje zagađujuće i bezbednije sisteme transporta, posebno integrisanog seoskog i gradskog javnog prevoza;
- (b) Olakšati transfer na međunarodnom, regionalnom, subregionalnom i nacionalnom nivou tehnologija transporta koje su bezbednije, efikasnije i manje zagađujuće, uključujući i sprovođenje odgovarajućih programa za obuku;
- (c) Pojačati prikupljanje, analiziranje i razmenu relevantnih informacija na relaciji životne sredine i transporta, sa posebnim naglaskom na sistemsko osmatranje emisija i razvoj odgovarajućih baza podataka;
- (d) Stimulisati finansijski opravdane politike i programe, da bi se podsticalo korišćenje vidova transporta koji minimizira negativne uticaje na atmosferu;
- (e) Razvijati ili unapređivati mehanizme koji integrišu planiranje transporta sa urbanističkim i

regionalnim planiranjem, u cilju smanjenja uticaja transporta na životnu sredinu;

- (f) Proučiti, u okviru Ujedinjenih nacija i drugih međunarodnih foruma mogućnost održavanja regionalnih konferencija o transportu i životnoj sredini.

3. Industrijski razvoj

Ciljevi

Stimulisati industrijski razvoj koji će prouzrokovati minimalne negativne uticaje na atmosferu kroz povećanje efikasnosti u procesu proizvodnje i potrošnje po pitanju korišćenja prirodnih resursa i sirovina i razvoj nezagadujućih i za sredinu zdravih tehnologija.

Aktivnosti

- (a) Procenjivati i stimulisati finansijski opravdane politike, programe i tehnologije koji bi minimizirali industrijsko zagađivanje i negativne uticaje na atmosferu;
- (b) Stimulisati industriju da poveća i ojača svoje kapacitete za razvoj tehnologija, proizvoda i procesa koji su bezbedni, manje zagađuju i efikasnije koriste sve resurse i sirovine, uključujući energiju;
- (c) Sarađivati u razvoju i transferu takvih industrijskih tehnologija i razvoju kapaciteta za upravljanje i korišćenje tehnologija;
- (d) Razvijati, poboljšavati i vršiti procene uticaja na životnu sredinu radi podsticanja održivog industrijskog razvoja;
- (e) Podsticati efikasno korišćenje sirovina i resursa, uzimajući u obzir vek trajanja proizvoda, u nameri da se ostvari ekonomičnije korišćenje resursa sa što manje proizvedenog otpada.

4. Razvoj kopnenih i morskih resursa i korišćenje zemljišta

Ciljevi

- (a) Stimulisati korišćenje kopnenih i morskih resursa i odgovarajuće postupke korišćenja zemljišta koji doprinose smanjenju atmosferskog zagađivanja i/ili ograničenju emisije gasova sa efektom staklene bašte i zaštiti i održivom korišćenju prirodnih resursa;
- (b) Omogućiti da stvarne i potencijalne atmosferske promene i njihovi društveno-ekonomski i ekološki uticaji budu u potpunosti uzeti u obzir prilikom planiranja i sprovođenja politika i programa koji se tiču korišćenja kopnenih i morskih resursa i korišćenja zemljišta.

Aktivnosti

- (a) Procenjivati i stimulisati finansijski opravdane programe i politike, da bi podstakli postupke za korišćenje zemljišta koji su ispravni sa aspekta životne sredine;
- (b) Sprovoditi politike i programe koji će destimulisati neodgovarajuće korišćenje zemljišta i stimulisati održivo korišćenje kopnenih i morskih resursa;
- (c) Razmotriti stimulisanje razvoja i korišćenje kopnenih i morskih resursa i postupaka za korišćenje zemljišta koje bi bilo otpornije na atmosferske promene i fluktuacije.

C. SPREČAVANJE UNIŠTAVANJA STRATOSFERSKOG OZONA

Ciljevi

- (a) Realizovati ciljeve Bečke Konvencije i Montrealskog Protokola i pratećih amandmana iz 1990. godine, uzimajući u obzir specijalne potrebe i uslove zemalja u razvoju i podsticati tehnologije i prirodne proizvode koji smanjuju potražnju za materijama koje uništavaju ozonski omotač;

- (b) Razviti strategije koje imaju za cilj da ublaže negativne efekte ultravioletnog zračenja koje dopire do površine zemlje kao posledica uništavanja i modifikacije ozonskog omotača stratosfere.

Aktivnosti

- (a) Prihvatiti Montrealski Protokol i njegove amandmane iz 1990. godine; pružiti doprinos bečko/montrealskom i multilateralnom ozonskom fondu; i doprineti sprovođenju Montrealskog Protokola i njegovih mehanizama, uključujući omogućavanje stvaranja uslova za zamenu CFC i drugih materija koje uništavaju ozon. Olakšati transfer odgovarajućih tehnologija u zemlje u razvoju da bi im se omogućilo da ispune obaveze iz Protokola;
- (b) Podržati dalje širenje Globalnog sistema za osmatranje ozona (GOOS) čime bi se olakšalo, kroz bilateralno i multilateralno finansiranje, uvođenje i rad dodatnih stanica za sistemsko osmatranje, posebno u tropskom pojasu u južnoj hemisferi;
- (c) Aktivno učestvovati u kontinuiranoj proceni naučnih informacija i efekata na zdravlje i životnu sredinu, kao i tehnološko-ekonomskih implikacija uništavanja stratosferskog ozona; razmotriti dalje akcije koje se pokazuju opravdanim i izvodljivim na bazi ovih procena;
- (d) Na osnovu rezultata naučnih istraživanja o efektima povećanog ultravioletnog zračenja koje dopire do površine zemlje, razmotriti preduzimanje odgovarajućih sanacionih mera u oblasti zdravstvene zaštite, poljoprivrede i zaštite mora;
- (e) Zameniti CFC i druge materije koje uništavaju ozon, shodno Montrealskom Protokolu, uzimajući u obzir da se pogodnost zamene mora proceniti u potpunosti a ne samo na osnovu njenog doprinosa u rešavanju jednog problema životne sredine.

D. PREKOGRANIČNO ZAGAĐIVANJE ATMOSFERE

Ciljevi

- (a) Razviti i primeniti kontrolu zagađivanja i tehnologije merenja zagađivanja vazduha iz stacioniranih i pokretnih izvora i razviti alternativne tehnologije koji ne ugrožavaju životnu sredinu;
- (b) Sistematski pratiti i ocenjivati izvore i obim prekograničnog zagađivanja vazduha;
- (c) Pojačati mogućnosti merenja, modeliranja i procene uticaja prekograničnog zagađenja vazduha kroz razmenu informacija i obučavanje eksperata;
- (d) Razviti mogućnosti za procenu i ublažavanje prekograničnog zagađivanja vazduha koje je rezultat industrijskih i nuklearnih havarija, prirodnih nepogoda i namernih ili slučajnih uništavanja prirodnih resursa;
- (e) Podsticati osnivanje novih i sprovođenje postojećih regionalnih sporazuma za ograničavanje prekograničnog zagađivanja vazduha;
- (f) Razvijati strategije koje imaju za cilj smanjenje emisija (gasova) koji izazivaju prekogranično zagađivanje vazduha i prateće efekte.

Aktivnosti

- (a) Ustanoviti i pojačati regionalne sporazume za kontrolu i saradnju na polju prekograničnog zagađivanja vazduha;
- (b) Ustanoviti ili ojačati sisteme i odgovarajuće mehanizme za rano upozoravanje o prekograničnom zagađenju vazduha koje je rezultat industrijskih nesreća i prirodnih nepogoda, namernog ili slučajnog uništavanja prirodnih resursa;
- (c) Olakšati mogućnosti za obuku i razmenu podataka, informacija i nacionalnih i regionalnih iskustava;

- (d) Saradivati, na regionalnoj, multilateralnoj i bilateralnoj osnovi, po pitanju procenjivanja prekograničnog zagađivanja vazduha, i izraditi i primeniti programe za identifikovanje specifičnih akcija u cilju smanjenja atmosferskih emisija, uzimajući u obzir njihove efekte na životnu sredinu, ekonomske, društvene i druge posledice.

Načini sprovođenja

- (a) Međunarodna i regionalna saradnja;
- (b) Institucionalno jačanje;
- (c) Razvoj ljudskih resursa;
- (d) Finansiranje i procena troškova.

Sekretarijat konferencije je procenio da je prosečan ukupan godišnji trošak (1993-2000) sprovođenja aktivnosti prema programskoj oblasti A oko 640 miliona USD od međunarodne zajednice u vidu kreditiranja ili koncesije. Ovo je indikativno i samo predstavlja procenu reda veličina i nije razmotreno od strane vlada. Stvarni troškovi i finansijski uslovi, uključujući i sve koji nisu koncesija (troškovi tehničke pomoći i pilot programi) zavisiće, između ostalog, od specifičnih strategija i programa koje vlade odluče da sprovedu.

Sekretarijat konferencije je procenio da prosečan ukupni godišnji trošak (1993-2000) za sprovođenje aktivnosti iz programskog područja B iznosi oko 20 milijardi USD od međunarodne zajednice u vidu kredita ili koncesija. I ovo je indikativna suma i samo predstavlja procenu reda veličina, a nije razmotrena od strane vlada.

Procenjen prosečan ukupni godišnji trošak (1993-2000) sprovođenja aktivnosti iz programskog područja C iznosi od 160-590 miliona USD u vidu kredita ili koncesije.

POGLAVLJE 10

INTEGRALNI PRISTUP PLANIRANJU I UPRAVLJANJU ZEMLJIŠNIM RESURSIMA

Ciljevi

- (a) Stimulisati upravljanje zemljišnim resursima u skladu sa održivim razvojem i doneti odgovarajuće politike najkasnije do 1996.godine;
- (b) Unaprediti i jačati planiranje, upravljanje i sisteme vrednovanja zemljišta i zemljišnih resursa, najkasnije do 2000.godine;
- (c) Ojačati institucije i koordinativne mehanizme za upravljanje zemljištem i zemljišnim resursima, najkasnije do 1998. godine;
- (d) Doneti mehanizme za aktivno učešće svih zainteresovanih, od međunarodne zajednice do ljudi na lokalnom nivou, u donošenju odluka o upravljanju zemljištem, najkasnije do 1996. godine.

Aktivnosti

- (a) Aktivnosti vezane za upravljanje putem razvijanja politika stimulacije i instrumenata politike, jačanja sistema planiranja i upravljanja, stimulisanja primene odgovarajućeg oruđa za planiranje i upravljanje, podizanja svesti i stimulisanja učešća javnog mnjenja;
- (b) Unapređivanje informatičke osnove kroz jačanje informacionih sistema i prikupljanja podataka i informacija;
- (c) Međunarodna i regionalna koordinacija i saradnja kroz uspostavljanje regionalnih mehanizama.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova;
Sekretarijat konferencije procenio je prosečne ukupne godišnje troškove (1993-2000) sprovođenja aktivnosti ovog programa na oko 50 miliona USD od međunarodne zajednice u vidu kredita ili koncesije;
- (b) Naučna i tehnološka sredstva kroz unapređenje naučnog pristupa razumevanju sistema zemljišnih resursa i ispitivanje dostignuća istraživačkog rada kroz pilot projekte;
- (c) Razvoj ljudskih resursa uključujući i unapređenje obrazovanja i obuku;
- (d) Institucionalno osposobljavanje koje podrazumeva jačanje tehnoloških kapaciteta i jačanje institucija.

POGLAVLJE 11

BORBA PROTIV GUBLJENJA ŠUMA

Ovo poglavlje je obrađeno kroz četiri programska područja: A, B, C. i D.

A. ODRŽAVANJE VIŠESTRUKU ULOGE I FUNKCIJA SVIH TIPOVA ŠUMA, ŠUMSKOG I ŠUMOVITOG ZEMLJIŠTA

Ciljevi

- (a) Ojačati nacionalne institucije u cilju realizacije principa zaštite i održivog upravljanja šumama i šumskim dobrima do 2000. godine; povećati efikasnost programa i aktivnosti vezanih za upravljanje i razvoj šuma;
- (b) Unapređivanje obrazovanja svih struktura u ovoj oblasti.

Aktivnosti

- (a) Aktivnosti vezane za upravljanje;
- (b) Unapređivanje informatičke osnove;
- (c) Međunarodna i regionalna saradnja i koordinacija.

Načini sprovođenja

- (a) Finansijski uslovi i procena troškova;
Sekretarijat konferencije procenio je da je prosečan ukupan godišnji trošak (1993-2000) sprovođenja aktivnosti ovog programa oko 2.5 milijardi USD, uključujući oko 860 miliona USD od međunarodne zajednice na bazi kredita ili koncesije.
- (b) Naučna i tehnološka sredstva;
- (c) Razvoj ljudskih resursa;
- (d) Institucionalno osposobljavanje.

B. POVEĆANJE ZAŠTITE, ODRŽIVOG UPRAVLJANJA I OČUVANJA SVIH ŠUMA I OZELENJAVANJA OPUSTOŠENIH PODRUČJA, POMOĆU SANIRANJA ŠUMA, POŠUMLJAVANJA, PONOVOG POŠUMLJAVANJA I DRUGIH SANACIONIH MERA

Ciljevi

- (a) Održati i proširiti oblast pod šumom i drvećem;
- (b) Pripremiti i sprovesti, nacionalne programe i/ili planove za upravljanje, očuvanje i održiv razvoj šuma, koji treba da se integrišu sa drugim vidovima korišćenja zemljišta;
- (c) Obezbediti održivo upravljanje i, gde je pogodno, zaštitu postojećih i budućih šumskih resursa;
- (d) Održati i povećati ekološke, biološke, klimatske, socijalno-kulturne i ekonomske doprinose šumskih resursa;
- (e) Olakšati i podržati efikasno sprovođenje valjanih principa koji nisu zakonski obavezujući a odnose se na globalni konsenzus o upravljanju, konzervaciji i održivom razvoju svih tipova šuma.

Aktivnosti

- (a) Aktivnosti vezane za upravljanje;
- (b) Unapređivanje informatičke osnove;
- (c) Međunarodna i regionalna saradnja i koordinacija.

Načini sprovođenja

- (a) Finansijski uslovi i procena troškova;

Sekretarijat konferencije procenio je da je prosečan ukupan godišnji trošak (1993-2000) sprovođenja aktivnosti ovog programa oko 10 milijardi USD, uključujući oko 3.7 milijardi USD od međunarodne zajednice na bazi kredita ili koncesije.

- (b) Naučna i tehnološka sredstva;
- (c) Razvoj ljudskih resursa;
- (d) Institucionalno osposobljavanje.

C. STIMULISANJE EFIKASNOG KORIŠĆENJA I PROCENE PONOVOG USPOSTAVLJANJA PUNE VREDNOSTI DOBRA I USLUGA KOJE OBEZBEĐUJU ŠUME, ŠUMSKA ZEMLJIŠTA I ŠUMOVITA ZEMLJIŠTA

Ciljevi

- (a) Stimulisati metodologije u pogledu inkorporiranja socijalnih, ekonomskih i ekoloških vrednosti drveća, šuma i šumskog zemljišta u nacionalne sisteme ekonomskog vrednovanja i obezbediti održivo upravljanje šumama na način koji je konzistentan sa korišćenjem zemljišta, zaštitom životne sredine i potrebama razvoja;
- (b) Stimulisati efikasno, racionalno i održivo korišćenje svih tipova šuma i vegetacije uključujući i druga srodna zemljišta i resurse koji počivaju na šumi, kroz razvoj efikasnijih delatnosti (privrede) koje se zasnivaju na eksploataciji šuma, a u skladu sa planovima koji integrišu sve vrednosti šuma;
- (c) Stimulisati efikasnije i održivije korišćenje ogrevnog drveta i energetskih resursa, poreklom od šuma;
- (d) Stimulisati sveobuhvatnije korišćenje i ekonomske doprinose područja pod šumom, inkorporisanjem eko-turizma u planiranje i upravljanje šumama.

Aktivnosti

- (a) Aktivnosti vezane za upravljanje;
- (b) Unapređivanje informatičke osnove;
- (c) Međunarodna i regionalna saradnja i koordinacija.

Načini sprovođenja

- (a) Finansijski uslovi i procena troškova;

Sekretarijat konferencije procenio je da je prosečan ukupan godišnji trošak (1993-2000) sprovođenja aktivnosti ovog programa oko 18 milijardi USD, uključujući oko 880 miliona USD od međunarodne zajednice na bazi kredita ili koncesije.

- (b) Naučna i tehnološka sredstva;
- (c) Razvoj ljudskih resursa;
- (d) Institucionalno osposobljavanje.

D. USTANOVLJAVANJE I/ILI JAČANJE KAPACITETA ZA PLANIRANJE, PROCENU I SISTEMATSKO OSMATRANJE ŠUMA I SRODNIH PROGRAMA, PROJEKATA I AKTIVNOSTI, UKLJUČUJUĆI KOMERCIJALNE PROCESSE I TRGOVINU

Ciljevi

- (a) Ojačati ili ustanoviti sisteme za procenu i sistematsko praćenje efekata programa, projekata i aktivnosti na kvalitet i obim šumskih resursa, zemljišta dostupnog pošumljavanju i zemljišta koje je za zakup; integrisati ove sisteme u kontinuirani proces istraživanja i detaljnih analiza, u cilju poboljšanja planiranja i donošenja odluka. Obezbediti učešće seoskog stanovništva u ovim procesima;
- (b) Obezbediti ekonomistima, planerima, onima koji donose odluke u lokalnim zajednicama, ispravne/stabilne i adekvatne ažurirane informacije o šumama i resursima šumskog zemljišta.

Aktivnosti

- (a) Aktivnosti vezane za upravljanje;
- (b) Unapređivanje informatičke osnove;
- (c) Međunarodna i regionalna saradnja i koordinacija.

Načini sprovođenja

- (a) Finansijski uslovi i procena troškova;

Sekretarijat konferencije procenio je da je prosečan ukupan godišnji trošak (1993-2000) sprovođenja aktivnosti ovog programa oko 750 miliona USD, uključujući oko 230 miliona USD od međunarodne zajednice na bazi kredita ili koncesije.

- (b) Naučna i tehnološka sredstva;
- (c) Razvoj ljudskih resursa;
- (d) Institucionalno osposobljavanje;
- (e) Finansiranje međunarodne i regionalne saradnje

Prema procenama Sekretarijata prosečan ukupan godišnji trošak (1993-2000) sprovođenja aktivnosti ovog programa je oko 750 miliona USD, uključujući oko 530 miliona USD od međunarodne zajednice na bazi kredita ili koncesije.

POGLAVLJE 12

UPRAVLJANJE OSETLJIVIM EKOSISTEMIMA: BORBA PROTIV ŠIRENJA PUSTINJA I SUŠA

Ovo poglavlje obrađuje programska područja: A, B, C, D, E. i F.

A. JAČANJE BAZE ZNANJA I RAZVIJANJE INFORMACIJA I SISTEMA PRAĆENJA ZA REGIONE SKLONE PRETVARANJU U PUSTINJE I SUŠNA PODRUČJA, UKLJUČUJUĆI EKONOMSKE I SOCIJALNE ASPEKTE OVIH EKOSISTEMA

Ciljevi

- (a) Stimulisati osnivanje i/ili jačanje nacionalnih informativnih koordinacionih centara za životnu sredinu koji će delovati kao fokusne tačke unutar vlada za nadležna ministarstva i obezbediti neophodnu standardizaciju, prateće službe i odgovarajući informacioni sistem;
- (b) Pojačati regionalne i globalne mreže za sistematsko osmatranje koje su vezane za razvoj nacionalnih sistema za praćenje degradacije zemljišta i širenje pustinja; identifikovati prioritetne oblasti na kojima je potrebno sprovesti akciju;
- (c) Ustanoviti permanentan sistem kako na nacionalnoj tako i na međunarodnoj osnovi za praćenje ovih pojava.

Aktivnosti

- (a) Institucionalno jačanje;
- (b) Unapređivanje informatičke osnove;
- (c) Međunarodna i regionalna saradnja i koordinacija.

Načini sprovođenja

- (a) Finansijski uslovi i procena troškova;
Sekretarijat konferencije je procenio da je prosečan ukupan godišnji trošak (1993-2000) sprovođenja aktivnosti ovog programa oko 350 miliona USD, uključujući oko 175 miliona USD od međunarodne zajednice na bazi kredita ili koncesije.
- (b) Naučna i tehnološka sredstva;
- (c) Razvijanje ljudskih resursa;
- (d) Institucionalno osposobljavanje.

B. BORBA PROTIV DEGRADACIJE ZEMLJIŠTA PUTEM, IZMEĐU OSTALOG, INTENZIVNE KONZERVACIJE ZEMLJIŠTA, POŠUMLJAVANJA I OBNAVLJANJA ŠUMA.

Ciljevi

- (a) Za područja koja još nisu ili su samo neznatno pogođena širenjem pustinja, obezbediti odgovarajuće mere za očuvanje postojećih prirodnih formacija (uključujući šume), za očuvanje biodiverziteta, za zaštitu tekućih voda i održivost njihove proizvodnje i za razvoj poljoprivrede, uz učešće autohtonog stanovništva;
- (b) Rehabilitovati umereno do ozbiljno opustošene sušne oblasti za produktivno korišćenje i očuvati njihovu produktivnost za razvoj agrošumarstva putem, između ostalog, zaštite voda i tla;
- (c) Povećati vegetacioni pokrivač i podržati upravljanje biološkim resursima u oblastima koje su

pogođene ili sklone desertifikaciji i suši;

- (d) Poboljšati upravljanje šumskim resursima, i smanjiti potrošnju ogrevnog drveta kroz efikasnije korišćenje, konzervaciju i povećanje, razvoj i korišćenje drugih izvora energije, uključujući alternativne izvore energije.

Aktivnosti

- (a) Aktivnosti vezane za upravljanje;
- (b) Unapređivanje informatičke osnove;
- (c) Međunarodna i regionalna saradnja i koordinacija.

Načini sprovođenja

- (a) Finansijski uslovi i procena troškova;

Sekretarijat konferencije je procenio da je prosečan ukupan godišnji trošak (1993-2000) sprovođenja aktivnosti ovog programa oko 6 milijardi USD, uključujući oko 3 milijardi USD od međunarodne zajednice na bazi kredita ili koncesije.

- (b) Naučna i tehnološka sredstva;
- (c) Razvoj ljudskih resursa.

C. RAZVOJ I JAČANJE INTEGRALNIH RAZVOJNIH PROGRAMA ZA ISKOREN- NJIVANJE SIROMAŠTVA I STIMULISANJE ALTERNATIVNIH SISTEMA ŽIV- LJENJA U OBLASTIMA PODLOŽNIM ŠIRENJU PUSTINJA

Ciljevi

- (a) Osposobljavanje seoskih zajednica i grupa za rukovođenje razvojem i upravljanje svojim zemljišnim resursima na socijalno uravnoteženoj i ekološki ispravnoj osnovi;
- (b) Poboljšati proizvodne sisteme da bi dostigli veću produktivnost u okviru odobrenih programa za očuvanje nacionalnih resursa i integralnog pristupa seoskom razvoju;
- (c) Obezbediti mogućnosti za alternativno privređivanje kao osnovu za smanjenje pritiska na zemljišne resurse dok, u isto vreme treba obezbediti dodatne izvore prihoda, posebno za seosko stanovništvo, čime bi se poboljšao standard života.

Aktivnosti

- (a) Aktivnosti vezane za upravljanje;
- (b) Unapređivanje informatičke osnove;
- (c) Međunarodna i regionalna saradnja i koordinacija.

Načini sprovođenja

- (a) Finansijski uslovi i procena troškova ;

Sekretarijat konferencije procenio je troškove za ovu programsku oblast u poglavlju 3, "Borba protiv siromaštva", i poglavlju 14. "Stimulisanje održivog poljoprivrednog i seoskog razvoja";

- (b) Naučna i tehnološka sredstva;
- (c) Razvoj ljudskih resursa;
- (d) Institucionalno osposobljavanje.

D. RAZVIJANJE SVEOBUH VATNIH PROGRAMA NAMENJENIH BORBI PROTIV ŠIRENJA PUSTINJA I NJIHOVO INTEGRISANJE U NACIONALNE RAZVOJNE PLANOVE I PLANIRANJE ŽIVOTNE SREDINE

Ciljevi

- (a) Jačati nacionalne institucionalne mogućnosti za razvijanje odgovarajućih antidezertifikacionih programa i njihovo integrisanje u planiranje nacionalnog razvoja;
- (b) Razviti i integrisati okvire strateškog planiranja razvoja, zaštite i upravljanja prirodnim resursima u sušnim područjima, u nacionalne razvojne planove;
- (c) Inicirati dugoročni proces za sprovođenje i praćenje strategija vezanih za upravljanje prirodnim resursima;
- (d) Pojačati regionalnu i međunarodnu saradnju za borbu protiv dezertifikacije kroz, između ostalog, usvajanje zakonskih i drugih instrumenata.

Aktivnosti

- (a) Aktivnosti vezane za upravljanje;
- (b) Unapređivanje informatičke osnove;
- (c) Međunarodna i regionalna saradnja i koordinacija.
- (d) Istraživanje i razvoj.

Načini sprovođenja

- (a) Finansijski uslovi i procena troškova;

Sekretarijat konferencije je procenio da je prosečan ukupan godišnji trošak (1993-2000) sprovođenja aktivnosti ovog programa oko 180 miliona USD, uključujući oko 90 miliona USD od međunarodne zajednice na bazi kredita ili koncesije.

E. RAZVIJANJE SVEOBUH VATNIH PLANOVA PRIPREMLJENOSTI ZA SUŠU I SANIRANJE SUŠE, UKLJUČUJUĆI SAMOSTALNE ARANŽMANE ZA POMOĆ, ZA OBLASTI SKLONE ISUŠIVANJU I PROJEKTNI PROGRAMI ZA ZBRINJAVANJE IZBEGLICA IZ UGROŽENE ŽIVOTNE SREDINE

Ciljevi

- (a) Razviti nacionalne strategije za pripremljenost za sušu kako kratkoročne, tako i dugoročne, sa ciljem da se smanji osetljivost proizvodnih sistema na sušu;
- (b) Pojačati protok informacija ranog upozorenja do onih koji donose odluke i korisnika zemljišta, da bi omogućili nacijama da sprovedu strategije za intervencije u uslovima suše;
- (c) Razviti i integrisati planove za borbu protiv suše i sredstva za zbrinjavanje ekoloških izbeglica u okviru nacionalnog i regionalnog planiranja razvoja.

Aktivnosti

- (a) Aktivnosti vezane za upravljanje;
- (b) Unapređivanje informatičke osnove;
- (c) Međunarodna i regionalna saradnja i koordinacija.

Načini sprovođenja

- (a) Finansijski uslovi procena troškova;
Sekretarijat konferencije je procenio da je prosečan ukupan godišnji trošak (1993-2000) sprovođenja aktivnosti ovog programa oko 1.2 milijarde USD, uključujući oko 1.1 milijardu USD od međunarodne zajednice na bazi kredita ili koncesije.
- (b) Naučna i tehnološka sredstva;
- (c) Razvoj ljudskih resursa;
- (d) Institucionalno osposobljavanje.

F. PODSTICANJE I STIMULISANJE POPULARNOG UČEŠĆA I OBRAZOVANJA O ŽIVOTNOJ SREDINI, USREDSREĐUJUĆI SE NA KONTROLU DEZERTIFIKACIJE I UPRAVLJANJE EFEKTIMA SUŠE

Ciljevi

- (a) Razviti i povećati svest javnog mnjenja i znanje koje se odnosi na dezertifikaciju i sušu, uključujući integraciju obrazovanja o životnoj sredini u nastavne programe osnovnih i srednjih škola;
- (b) Usanoviti i stimulisati iskren odnos partnerstva između državnih vlasti i korisnika zemljišta koje je pogodila suša i dezertifikacija.
- (c) Obezbediti da partneri razumeju potrebe, ciljeve i gledišta jedni drugih, obezbeđivanjem čitavog niza sredstava kao što su obuka, svest javnog mnjenja i otvoreni dijalozi;
- (d) Podržati lokalne zajednice u njihovim nastojanjima da se bore protiv širenja pustinja i koristiti znanje i iskustvo stanovništva koje je pogođeno ovom pojavom, obezbeđujući puno učešće žena i lokalnog stanovništva.

Aktivnosti

- (a) Aktivnosti vezane za upravljanje;
- (b) Unapređivanje informatičke osnove;
- (c) Međunarodna i regionalna saradnja i koordinacija.

Načini sprovođenja

- (a) Finansijski uslovi i procena troškova;
Sekretarijat konferencije procenio je da je prosečan ukupan godišnji trošak (1993-2000) sprovođenja aktivnog ovog programa oko 1.0 milijarda USD, uključujući USD 500 miliona USD od međunarodne zajednice na bazi kredita ili koncesije.
- (b) Naučna i tehnološka sredstva;
- (c) Razvoj ljudskih resursa;
- (d) Institucionalno osposobljavanje.

POGLAVLJE 13

UPRAVLJANJE OSETLJIVIM EKOSISTEMIMA: ODRŽIVI RAZVOJ PLANINSKIH EKOSISTEMA

Ovo poglavlje obrađuje dva programska područja: A. i B.

A. GENERISANJE I JAČANJE ZNANJA O EKOLOGIJI I ODRŽIVOM RAZVOJU PLANINSKIH EKOSISTEMA

Ciljevi

- (a) Obaviti pregled različitih oblika zemljišta, šuma, korišćenja voda, biljnih i životinjskih resursa, planinskih ekosistema, uzimajući u obzir rad i preporuke postojećih međunarodnih i regionalnih organizacija;
- (b) Izraditi i održati bazu podataka i informacione sisteme kako bi se olakšalo integralno vrednovanje i upravljanje planinskim ekosistemima sa gledišta zaštite životne sredine, vodeći računa o radu i preporukama postojećih međunarodnih i regionalnih organizacija;
- (c) Poboljšati i dograditi postojeću bazu ekološkog znanja o zemljištu/vodi u pogledu tehnologija kao i poljoprivredne prakse i prakse očuvanja ovih resursa u planinskim oblastima sveta, uz učešće lokalnih zajednica;
- (d) Izgraditi i ojačati komunikacijsku mrežu informacija za postojeće organizacije i mehanizam "clearing-house";
- (e) Poboljšati koordinaciju regionalnih napora da se zaštite osetljivi planinski ekosistemi kroz razmatranje odgovarajućih mehanizama, uključujući regionalne zakonske i druge instrumente;
- (f) Obezbediti informacije radi uspostavljanja baza podataka i informacionih sistema, kako bi se olakšala procena rizika po životnu sredinu od prirodnih katastrofa u planinskim ekosistemima.

Aktivnosti

- (a) Aktivnosti vezane za upravljanje;
- (b) Unapređjivanje informatičke osnove;
- (c) Međunarodna i regionalna saradnja.

Načini sprovođenja

- (a) Finansijski uslovi i procena troškova;

Sekretarijat konferencije procenio je da je prosečan ukupan godišnji trošak (1993-2000) sprovođenja ovog programa oko 50 miliona USD od međunarodne zajednice u vidu kredita ili koncesije.

- (b) Institucionalno osposobljavanje.

B. STIMULISANJE INTEGRALNOG RAZVOJA SLIVNOG PODRUČJA I ALTERNATIVNIH MOGUĆNOSTI IZDRŽAVANJA STANOVNIŠTVA

Ciljevi

- (a) Do kraja 2000. godine, razviti odgovarajuće planiranje korišćenja zemljišta i upravljanja kako obradivim tako i neobradivim zemljištem u planinskim slivnim područjima da bi se sprečila erozija zemljišta, povećala proizvodnja biomase i održao ekološki balans;

- (b) Poboljšati aktivnosti koje proizvode dohodak, kao što su održivi turizam, ribarenje i rudarstvo usaglašene sa uslovima i mogućnostima životne sredine, i poboljšati infrastrukturu i socijalne službe, posebno one za zaštitu svakodnevnog života lokalne zajednice i autotohnog stanovništva;
- (c) Razviti tehničke i institucionalne mogućnosti za ugrožene zemlje da se ublaže efekti prirodnih katastrofa/nepogoda putem mera za sprečavanje rizika/nesreća, zoniranja rizika, sistema ranog upozorenja, planova za evakuaciju i snabdevanje u slučaju nužde.

Aktivnosti

- (a) Aktivnosti vezane za upravljanje;
- (b) Unapređivanje informatičke osnove;
- (c) Međunarodna i regionalna saradnja.

Načini sprovođenja

- (a) Finansijski uslovi procena troškova;
Sekretarijat konferencije procenio je da je prosečan ukupan godišnji trošak (1993-2000) sprovođenja ovog programa oko 13 milijardi USD uključujući oko 1.9 milijardi USD od međunarodne zajednice u vidu kredita ili koncesije.
- (b) Naučna i tehnička sredstva;
- (c) Razvoj ljudskih resursa;
- (d) Institucionalno osposobljavanje.

POGLAVLJE 14

UNAPREĐENJE ODRŽIVOG POLJOPRIVREDNOG I SEOSKOG RAZVOJA

Ovo poglavlje je obrađeno kroz dvanaest programskih područja: od A. do L.

A. RAZMATRANJE POLJOPRIVREDNE POLITIKE, PLANIRANJA I INTEGRALNIH PROGRAMA U SVETLU VIŠEFUNKCIONALNOG ASPEKTA POLJOPRIVREDE, POSEBNO U VEZI SA OBEZBEĐENJEM HRANE I ODRŽIVOG RAZVOJA

Ciljevi

- (a) Do 1995. godine, razmotriti i, gde je potrebno, ustanoviti program za integrisanje ekološkog i održivog razvoja sa analizom politike za sektor ishrane i poljoprivrede i sa relevantnom analizom makroekonomske politike;
- (b) Najkasnije do 1992. godine razviti odgovarajuće operativne višesektorske planove, programe i mere politike, uključujući programe i mere za povećanje održive proizvodnje i obezbeđenja hrane u okviru održivog razvoja;
- (c) Najkasnije do 2005. godine povećati sposobnost zemalja u razvoju, posebno onih najmanje razvijenih, da same vode politiku, programiranje i planiranje aktivnosti.

Aktivnosti

- (a) Aktivnosti vezane za upravljanje;
- (b) Unapređivanje informatičke osnove;
- (c) Međunarodna i regionalna saradnja i koordinacija.

Načini sprovođenja

- (a) Finansijski uslovi i procena troškova;
Sekretarijat konferencije procenio je da je prosečan ukupan godišnji trošak (1993-2000) sprovođenja aktivnog ovog programa oko 3 milijarde USD uključujući oko 450 miliona USD od međunarodne zajednice u vidu kredita ili koncesije.
- (b) Naučna i tehnička sredstva;
- (c) Razvoj ljudskih resursa;
- (d) Institucionalno osposobljavanje.

B. OBEZBEĐIVANJE UČEŠĆA LJUDI I STIMULISANJE RAZVOJA LJUDSKIH RESURSA ZA ODRŽIVI RAZVOJ POLJOPRIVREDE

Ciljevi

- (a) Unapređivati svest javnog mnjenja o ulozi učešća ljudi i organizacija, posebno grupa žena, omladine, autotohnog stanovništva, lokalnih zajednica i malih poljoprivrednika u ostvarivanju održivog razvoja poljoprivrede i sela;
- (b) Obezbediti jednak pristup seoskog stanovništva posebno žena, malih poljoprivrednika, ljudi bez zemlje i autotohnog stanovništva zemljištu, vodi i šumskim resursima, kao i tehnologijama, finansiranju, marketingu, prerađivanju i distribuciji;
- (c) Ojačati i razviti upravljanje i interne kapacitete organizacija seoskog življa i proširenih službi i decentralizovati donošenje odluka do najnižeg nivoa zajednice.

Aktivnosti

- (a) Aktivnosti vezane za upravljanje;
- (b) Unapređivanje informatičke osnove;
- (c) Međunarodna i regionalna saradnja i koordinacija.

Načini sprovođenja

- (a) Finansijski uslovi i procena troškova;

Sekretarijat konferencije procenio je da je prosečan ukupan godišnji trošak (1993-2000) sprovođenja ovog programa oko 4.4 milijarde USD uključujući oko 650 miliona USD od međunarodne zajednice u vidu kredita ili koncesije.

- (b) Naučna i tehnička sredstva;
- (c) Razvoj ljudskih resursa;
- (d) Institucionalno osposobljavanje.

C. POBOLJŠANJE POLJOPRIVREDNE PROIZVODNJE I SISTEMA RATARSTVA KROZ RAZNOVRSNOST ZAPOSLENJA U I VAN RATARSTVA I RAZVOJ INFRA-STRUKTURE

Ciljevi

- (a) Poboljšati produktivnost ratarstva na održiv način, kao i povećati raznovrsnost, produktivnost, bezbednost hrane i seoske prihode, a s druge strane obezbediti da rizici po ekosisteme budu minimizirani;
- (b) Olakšati transfer tehnologija, bezbednih sa stanovišta životne sredine, za integralni sistem poljoprivredne proizvodnje, odnosno sistem ratarstva, uključujući autohtone tehnologije starosedelaca i održivo korišćenje bioloških i ekoloških procesa;
- (c) Stvoriti mogućnosti za zaposlenje u i izvan ratarstva, posebno među ljudima koji žive u marginalnim područjima.

Aktivnosti

- (a) Aktivnosti vezane za upravljanje;
- (b) Unapređivanje informatičke osnove;
- (c) Međunarodna i regionalna saradnja i koordinacija.

Načini sprovođenja

- (a) Finansijski i uslovi procena troškova;

Sekretarijat konferencije procenio je da je prosečan ukupan godišnji trošak (1993-2000) sprovođenja ovog programa oko 10 milijardi USD uključujući oko 1.5 milijardi USD od međunarodne zajednice u vidu kredita ili koncesije.

- (b) Naučna i tehnička sredstva;
- (c) Razvoj ljudskih resursa;
- (d) Institucionalno osposobljavanje.

D. PLANIRANJE ZEMLJIŠNIH RESURSA I UNAPREĐENJE SISTEMA INFORMISANJA I OBRAZOVANJA U POLJOPRIVREDI

Ciljevi

- (a) Usaglasiti procedure planiranja i uključiti farmere u procese planiranja, sakupljanja podataka o zemljišnim resursima, osmisliti i ustanoviti baze podataka, definisati oblasti zemljišta sličnog kapaciteta, identifikovati probleme resursa i vrednosti koje treba uzeti u obzir da bi se ustanovili mehanizmi za podsticanje efikasne i ispravne upotrebe resursa sa stanovišta životne sredine;
- (b) Ustanoviti tela za planiranje i sprovođenje programa u poljoprivredi na nacionalnim i lokalnim nivoima.

Aktivnosti

- (a) Aktivnosti vezane za upravljanje;
- (b) Unapređivanje informatičke osnove;
- (c) Međunarodna i regionalna saradnja i koordinacija.

Načini sprovođenja

- (a) Finansijski uslovi i procena troškova;
Sekretarijat konferencije procenio je da je prosečan ukupan godišnji trošak (1993-2000) sprovođenja ovog programa oko 1.7 milijardi USD uključujući oko 250 miliona USD od međunarodne zajednice u vidu kredita ili koncesije.
- (b) Naučna i tehnološka sredstva;
- (c) Razvoj ljudskih resursa;
- (d) Institucionalno osposobljavanje.

E. OČUVANJE I REVITALIZACIJA ZEMLJIŠTA

Ciljevi

- (a) Do 2000. godine ponovo razmotriti i inicirati prema potrebi pregled nacionalnih resursa zemljišta, detaljno predstavljajući lokaciju, obim i ozbiljnost degradacije zemljišta;
- (b) Pripremiti i sprovesti sveobuhvatnu politiku i programe koji vode ka melioraciji degradiranog zemljišta, očuvanju područja kojima pretil rizik i očuvanju plodnosti zemljišta.

Aktivnosti

- (a) Aktivnosti vezane za upravljanje;
- (b) Unapređivanje informatičke osnove;
- (c) Međunarodna i regionalna saradnja i koordinacija.

Načini sprovođenja

- (a) Finansijski uslovi i procena troškova;
Sekretarijat konferencije procenio je da je prosečan ukupan godišnji trošak (1993-2000) sprovođenja ovog programa oko 5 milijardi USD uključujući oko 800 miliona USD od međunarodne zajednice u vidu kredita ili koncesije.
- (b) Naučna i tehnološka sredstva;
- (c) Razvoj ljudskih resursa;
- (d) Institucionalno osposobljavanje.

F. VODA ZA ODRŽIVU PROIZVODNJU HRANE I UNAPREĐENJE RAZVOJA SELA

Ovo programsko područje je obrađeno u poglavlju 18., programsko područje F.

G. ZAŠTITA I ODRŽIVO KORIŠĆENJE BILJNIH GENETSKIH RESURSA ZA ISHRANU I UNAPREĐENJE POLJOPRIVREDE

Ciljevi

- (a) Kompletirati prvu generaciju i bezbedno razmnožavanje postojećih ex-situ kolekcija širom sveta, što je pre moguće;
- (b) Sakupiti i proučiti biljke korisne za povećanje proizvodnje hrane kroz zajedničke aktivnosti, uključujući obuku, u okviru mreža institucija koje saraduju;
- (c) Najkasnije do 2000. godine, usvojiti politiku i ojačati ili ustanoviti programe za in-situ na farmi i ex-situ konzervaciju i održivo korišćenje genetičkih resursa biljaka za ishranu i poljoprivredu, integrisanih u strategije i programe za održivost poljoprivrede;
- (d) Preduzeti odgovarajuće mere za pravedno i jednako deljenje koristi i rezultata istraživanja i razvoja od gajenja biljaka, između onih koji obezbeđuju resurse i korisnika biljnih genetičkih resursa.

Aktivnosti

- (a) Aktivnosti vezane za upravljanje;
- (b) Unapređivanje informatičke osnove;
- (c) Međunarodna i regionalna saradnja i koordinacija.

Načini sprovođenja

- (a) Finansijski uslovi i procena troškova;
Sekretarijat konferencije procenio je da je prosečan ukupan godišnji trošak (1993-2000) sprovođenja ovog programa oko 600 miliona USD uključujući oko 300 miliona USD od međunarodne zajednice u vidu kredita ili koncesije.
- (b) Naučna i tehnička sredstva;
- (c) Razvoj ljudskih resursa;
- (d) Institucionalno osposobljavanje.

H. ZAŠTITA I ODRŽIVO KORIŠĆENJE ŽIVOTINJSKIH GENETIČKIH RESURSA ZA UNAPREĐENJE POLJOPRIVREDE

Ciljevi

- (a) Sagledati i opisati sve vrste stoke koje su prisutne u stočarstvu što je moguće detaljnije i započeti desetogodišnji program akcije;
- (b) Ustanoviti i primeniti programske akcije za identifikovanje vrsta koje su izložene riziku sa opisom prirode rizika i odgovarajućim merama zaštite;
- (c) Ustanoviti i sprovesti programe razvoja za tipične vrste da bi se garantovao njihov opstanak, izbegavajući rizik da se one zamene srodnom vrstom ili obuhvate programima za ukrštanje vrsta.

Aktivnosti

- (a) Aktivnosti vezane za upravljanje;
- (b) Unapređivanje informatičke osnove;
- (c) Međunarodna i regionalna saradnja i koordinacija.

Načini sprovođenja

- (a) Finansijski uslovi i procena troškova;

Sekretarijat konferencije procenio je da je prosečan ukupan godišnji trošak (1993-2000) sprovođenja ovog programa oko 200 miliona USD uključujući oko 100 miliona USD od međunarodne zajednice u vidu kredita ili koncesije.

- (b) Naučna i tehnička sredstva;
- (c) Razvoj ljudskih resursa;
- (d) Institucionalno osposobljavanje.

I. INTEGRALNA BORBA PROTIV ŠTETOČINA I KONTROLA U POLJOPRIVREDI

Ciljevi

- (a) Najkasnije do 2000. godine, poboljšati i sprovesti zaštitu biljaka i unaprediti službe odgovorne za zdravlje životinja, uključujući mehanizme za kontrolu distribucije i upotrebe pesticida, i primeniti Međunarodni Kodeks ponašanja u distribuciji i upotrebi pesticida;
- (b) Poboljšati i sprovesti programe za primenu integralnih postupaka u borbi protiv štetočina.
- (c) Najkasnije do 1998. godine, ustanoviti operativne i interaktivne mreže među farmerima, istraživačima i dodatnim službama za promovisanje i razvijanje integralnog postupka u borbi protiv štetočina.

Aktivnosti

- (a) Aktivnosti vezane za upravljanje;
- (b) Unapređivanje informatičke osnove;
- (c) Međunarodna i regionalna saradnja i koordinacija.

Načini sprovođenja

- (a) Finansijski uslovi i procena troškova;

Sekretarijat konferencije procenio je da je prosečan ukupan godišnji trošak (1993-2000) sprovođenja ovog programa oko 1.49 milijardi USD uključujući oko 285 miliona USD od međunarodne zajednice u vidu kredita ili koncesija.

- (b) Naučna i tehnička sredstva;
- (c) Razvoj ljudskih resursa;
- (d) Institucionalno osposobljavanje.

J. UNAPREĐENJE BILJNE ISHRANE RADI POVEĆANJA PROIZVODNJE HRANE

Ciljevi

- (a) Najkasnije do 2000. godine, razviti i održati u svim zemljama integralni pristup ishrani biljaka i optimizirati dostupnost đubriva i drugih izvora za ishranu biljaka;

- (b) Najkasnije do 2000. godine, ustanoviti i održati institucionalnu i kadrovsku infrastrukturu da poveća efikasno donošenje odluka o produktivnosti zemljišta;
- (c) Razviti i učiniti dostupnim nacionalni i međunarodni know-how farmerima, planerima i onima koji donose odluke o ispravnim novim i postojećim tehnološkim rešenjima sa stanovišta životne sredine i strategijama za upravljanje fertilnim zemljištem za primenu u stimulanju održive poljoprivrede.

Aktivnosti

- (a) Aktivnosti vezane za upravljanje;
- (b) Unapređivanje informatičke osnove;
- (c) Međunarodna i regionalna saradnja i koordinacija.

Načini sprovođenja

- (a) Finansijski uslovi i procena troškova;
Sekretarijat konferencije procenio je da je prosečan ukupan godišnji trošak (1993-2000) sprovođenja ovog programa oko 3.2 milijarde USD uključujući oko 475 miliona USD od međunarodne zajednice u vidu kredita ili koncesije.
- (b) Naučna i tehnička sredstva;
- (c) Razvoj ljudskih resursa;
- (d) Institucionalno osposobljavanje.

K. KORIŠĆENJE ENERGIJE NA SELU RADI POVEĆANA PRODUKTIVNOSTI

Ciljevi

- (a) Najkasnije do 2000. godine inicirati i podstaći proces prelaska iz neobnovljivih izvora energije na ekološki zdravu energiju u seoskim zajednicama, koristeći pri tom alternativne nove i obnovljive izvore energije;
- (b) Povećati energetske izvore raspoložive za seoska domaćinstva i agroindustrijske potrebe putem planiranja i odgovarajućeg transfera i razvoja tehnologije;
- (c) Sprovesti nezavisne programe za sela, koji pogoduju održivom razvoju obnovljivih energetske izvora i poboljšavaju energetske efikasnost.

Aktivnosti

- (a) Aktivnosti vezane za upravljanje;
- (b) Unapređivanje informatičke osnove;
- (c) Međunarodna i regionalna saradnja i koordinacija.

Načini sprovođenja

- (a) Finansijski uslovi i procena troškova;
Sekretarijat konferencije procenio je da je prosečan ukupan godišnji trošak (1993-2000) sprovođenja ovog programa oko 1.8 milijardi USD uključujući oko 265 miliona USD od međunarodne zajednice u vidu kredita ili koncesije.
- (b) Naučna i tehnička sredstva;
- (c) Razvoj ljudskih resursa;
- (d) Institucionalno osposobljavanje.

L. VREDNOVANJE EFEKATA ULTRAVIOLETNOG ZRAČENJA NA BILJKE I ŽIVOTINJE UZROKOVANOG UGROŽAVANJEM OZONSKOG OMOTAČA IZ STRATOSFERE

Ciljevi

Ciljevi ovog programskog područja su započinjanje istraživačkih radova da bi se utvrdili efekti povećanog ultravioletnog zračenja, usled narušavanja ozonskog omotača, na biljni i životinjski svet u ugroženim regionima, a takođe i njegov uticaj na poljoprivredu, i da bi se razvila, prema potrebi, strategija sa ciljem da se ublaže negativni efekti tog zračenja.

POGLAVLJE 15

OČUVANJE BIOLOŠKE RAZNOVRSNOSTI (BIODIVERZITETA)

Ciljevi

- (a) Učiniti maksimalan napor da Konvencija o Biološkom diverzitetu stupi na snagu što je pre moguće, uz što je moguće šire učešće svih međunarodnih i nacionalnih subjekata;
- (b) Razviti nacionalne strategije za očuvanje biološke raznovrsnosti i nesmetano korišćenje bioloških resursa;
- (c) Integrisati strategije za očuvanje biološke raznovrsnosti i održivog korišćenja bioloških resursa u strategije nacionalnog razvoja i/ili planova;
- (d) Preduzeti odgovarajuće mere za pravednu i jednaku podelu koristi koje proističu iz istraživanja i razvoja kao i korišćenja bioloških i genetičkih resursa, uključujući biotehnologiju, između (zemalja) izvora ovih resursa i onih koji ih koriste;¹
- (e) Obaviti prema potrebi istraživanja u zemlji koja se odnose na očuvanje biološke raznovrsnosti i održivog korišćenja bioloških resursa, uključujući analize relevantnih troškova i koristi, sa posebnim osvrtom na socio-ekonomske aspekte;
- (f) Davati redovno ažurirane svetske izveštaje o biodiverzitetu koji se zasnivaju na nacionalnoj proceni;
- (g) Priznati i negovati tradicionalne metode i znanja starosedelaca i njihovih zajednica, naglašavajući posebnu ulogu žena, značajnu za očuvanje biološke raznovrsnosti i održivo korišćenje bioloških resursa, i obezbediti mogućnost za učešće tih grupa u ekonomskim i komercijalnim koristima koje proističu iz upotrebe tradicionalnih metoda i znanja;
- (h) Primeniti mehanizme za poboljšanje, proizvodnju, razvoj i nesmetano korišćenje biotehnologije i njenog bezbednog transfera, posebno u zemlje u razvoju, vodeći računa o potencijalnom doprinosu biotehnologije očuvanju biološke raznovrsnosti i nesmetanom korišćenju bioloških resursa;
- (i) Stimulisati širu međunarodnu i regionalnu saradnju u unapređivanju naučnog i ekonomskog razumevanja važnosti biološke raznovrsnosti i njenih funkcija u ekosistemima;
- (j) Razvijati mere i aranžmane za primenu prava zemalja porekla genetičkih resursa ili zemalja koje obezbeđuju genetičke resurse, kako je to definisano u Konvenciji o biološkom diverzitetu, posebno zemalja u razvoju, da uživaju koristi biotehnološkog razvoja i komercijalne upotrebe proizvoda koji proizilaze iz takvih resursa.²

¹ *Zemlje u razvoju su, najčešće, izvori biodiverziteta i bioloških resursa, a njihovi korisnici su uglavnom razvijene zemlje.*

² *Član 2. (KORIŠĆENJE TERMINA) Konvencije o biološkom diverzitetu uključuje sledeće definicije:*

- "Zemlja porekla genetičkih resursa" označava zemlju koja poseduje ove genetičke resurse u in-situ uslovima.

- "Zemlja koja obezbeđuje genetičke resurse" označava zemlju koja isporučuje genetičke resurse prikupljene iz in-situ izvora, uključujući populacije kako divljih tako i pripitomljenih (domaćih) vrsta, ili uzetih iz ex-situ izvora koji mogu ili ne moraju poticati iz te zemlje.

Aktivnosti

- (a) Aktivnosti vezane za upravljanje;
- (b) Unapređivanje informatičke osnove;
- (c) Međunarodna i regionalna saradnja i koordinacija.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova;

Sekretarijat konferencije je ocenio da su prosečni ukupni godišnji troškovi (1993-2000) sprovođenja ovog programa oko 3.5 milijardi USD uključujući oko 1.75 milijardi USD od međunarodne zajednice u vidu kredita ili koncesije.

- (b) Naučna i tehnička sredstva;
- (c) Razvoj ljudskih resursa;
- (d) Instiucionalno osposobljavanje.

POGLAVLJE 16

EKOLOŠKI ZDRAVO UPRAVLJANJE BIOTEHNOLOGIJOM

Ovo poglavlje obrađuje pet programskih područja: A, B, C, D. i E.

A. POVEĆANJE DOSTUPNOSTI HRANE, STOČNE HRANE I OBNOVLJIVIH SIROVINA

Ciljevi

- (a) Povećati optimalno prinose glavnih useva, stočarstva i akvakultura koristeći kombinovane resurse moderne biotehnologije i klasičnih metoda poboljšanja međuodnosa biljaka / životinja / mikroorganizama, uključujući raznovrsnije korišćenje resursa genetičkog materijala, kako hibrida tako i originala. Prinose šumskih proizvoda treba na isti način povećati, da bi se obezbedilo održivo korišćenje šuma;
- (b) Smanjiti potrebu za zapreminskim povećanjem hrane, stočne hrane i sirovina poboljšavanjem njihove hranljive vrednosti i smanjiti gubitke posle žetve biljnih i životinjskih proizvoda;
- (c) Povećati korišćenje tehnika integralne zaštite useva od štetočina i bolesti kako bi se eliminisala preterana zavisnost od agrohemikalija;
- (d) Proceniti poljoprivredni potencijal marginalnih zemljišta u poređenju sa drugim potencijalnim upotrebama i razviti, prema potrebi, sisteme koji dopuštaju porast održive produktivnosti;
- (e) Proširiti primenu biotehnologije u šumarstvu, kako na povećanju prinosa i efikasnijoj upotrebi šumskih proizvoda, tako i na poboljšanju pošumljavanja i tehnika ozelenjavanja. Napore treba skoncentrisati na vrste i proizvode koji se gaje u zemlji (autohtone vrste) i imaju vrednost posebno u zemljama u razvoju;
- (f) Povećati efikasnost fiksacije azota i mineralne apsorpcije, simbiozama viših biljaka sa mikroorganizmima;
- (g) Povećati mogućnosti u okviru osnovnih i primenjenih nauka i u upravljanju kompleksnim interdisciplinarnim projektima istraživanja.

Aktivnosti

- (a) Aktivnosti vezane za upravljanje;
- (b) Unapređivanje informatičke osnove;
- (c) Međunarodna i regionalna saradnja i koordinacija.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova;
Sekretarijat UNCED-a je ocenio da su prosečni ukupni godišnji troškovi (1993-2000) sprovođenja ovog programa oko 5 milijardi USD uključujući oko 50 miliona USD od međunarodne zajednice u vidu kredita ili koncesije.
- (b) Naučna i tehnička sredstva;
- (c) Razvoj ljudskih resursa;
- (d) Institucionalno osposobljavanje.

B. POBOLJŠANJE LJUDSKOG ZDRAVLJA

Ciljevi

- (a) Ojačati ili uvesti po hitnom postupku programe za pomoć borbi protiv glavnih zaraznih bolesti;
- (b) Stimulisati opšte dobro zdravstveno stanje među ljudima svih uzrasta;
- (c) Razviti i poboljšati programe za pomoć u specifičnom lečenju i zaštiti od glavnih nezaraznih bolesti,
- (d) Razviti i pojačati odgovarajuće bezbedne postupke koji se zasnivaju na programskom području D, uzimajući u obzir etička razmatranja;
- (e) Poboljšati mogućnosti sprovođenja osnovnog i primenjenog istraživačkog rada za upravljanje interdisciplinarnim istraživanjem.

Aktivnosti

- (a) Aktivnosti vezane za upravljanje;
- (b) Unapređivanje informatičke osnove;
- (c) Međunarodna i regionalna saradnja i koordinacija.

Načini sprovođenja

- (a) Finansijska procena troškova;

Sekretarijat UNCED-a je ocenio da su prosečni ukupni godišnji troškovi (1993-2000) sprovođenja ovog programa oko 14 milijardi USD uključujući oko 130 miliona USD od međunarodne zajednice u vidu kredita ili koncesije.

- (b) Naučna i tehnička sredstva;
- (c) Razvoj ljudskih resursa;
- (d) Institucionalno osposobljavanje.

C. JAČANJE ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE

Ciljevi

- (a) Usvojiti procese proizvodnje koji obezbeđuju optimalno korišćenje prirodnih resursa, recikliranjem biomase, energije i minimiziranjem proizvodnje otpadnih materija;
- (b) Stimulisati korišćenje biotehnologije, sa naglaskom na biosaniranje zemljišta i vode, preradi otpadnih materija, očuvanju zemljišta, obnovi šuma, pošumljavanju i melioraciji zemljišta;
- (c) Primeniti biotehnologije i njihove proizvode da zaštite ekološki integritet u pogledu dugoročne ekološke sigurnosti.

Aktivnosti

- (a) Aktivnosti vezane za upravljanje;
- (b) Unapređivanje informatičke osnove;
- (c) Međunarodna i regionalna saradnja i koordinacija.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova ;

Sekretarijat UNCED-a je ocenio da su prosečni ukupni godišnji troškovi (1993-2000) sprovođenja ovog programa oko 1 milijarda USD uključujući oko 10 miliona USD od međunarodne zajednice u vidu kredita ili koncesije.

- (b) Naučna i tehnička sredstva;
- (c) Razvoj ljudskih resursa;
- (d) Institucionalno osposobljavanje.

D. POVEĆANJE BEZBEDNOSTI I RAZVIJANJE MEĐUNARODNIH MEHANIZAMA ZA SARADNJU

Ciljevi

Cilj ovog programskog područja je da osigura bezbedan razvoj biotehnologije, primenu, razmenu i transfer putem međunarodnog sporazuma o principima koji se primenjuju pri proceni rizika i upravljanju, sa posebnim osvrtom na zdravstvena i ekološka pitanja, uključujući najšire učešće javnosti i vodeći računa o etičkim pitanjima.

Aktivnosti

- (a) Aktivnosti vezane za upravljanje;
- (b) Unapređivanje informatičke osnove;
- (c) Međunarodna i regionalna saradnja i koordinacija.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova;
Sekretrijati UNCED-a je ocenio da su prosečni ukupni godišnji troškovi (1993-2000) sprovođenja ovog programa oko 2 miliona USD od međunarodne zajednice u vidu kredita ili koncesije.
- (b) Naučna i tehnička sredstva;
- (c) Razvoj ljudskih resursa;
- (d) Institucionalno osposobljavanje.

E. UTVRĐIVANJE MEHANIZAMA KOJI OMOGUĆAVAJU RAZVOJ I EKOLOŠKI ZDRAVU PRIMENU BIOTEHNOLOGIJE

Ciljevi

- (a) Stimulisati razvoj i primenu biotehnologija, sa posebnim naglaskom na zemlje u razvoju, pomoću:
 - Povećanja postojećih napora na nacionalnom, regionalnom i globalnom nivou;
 - Obezbeđenja neophodne podrške biotehnologiji, posebno istraživanju i razvoju proizvoda, na nacionalnom, regionalnom i globalnom nivou;
 - Podizanja stepena svesti javnog mnjenja u pogledu relativnih korisnih aspekata i rizika vezanih za biotehnologiju;
 - Pomaganja da se stvori povoljna klima za ulaganje, izgradnju industrijskih kapaciteta i raspodelu koristi;
 - Podsticanja razmene naučnika među zemljama i destimulisati "odliv" stručnjaka;
 - Priznavanja i šticeanja tradicionalnih metoda i znanja starosedalaca i njihovih zajednica i obezbeđivanja njihovog učešća u ekonomskim i komercijalnim koristima proisteklim iz razvoja biotehnologije;
- (b) Identifikovnja načina i sredstava za povećanje tekućih napora, razvijajući gde je to moguće, postojeće mehanizme, posebno regionalne, u cilju utvrđivanja tačne prirode potreba za dodatnim inicijativama, posebno u pogledu zemalja u razvoju, i razvijanju odgovarajućih strategija,

uključujući predloge za obrazovanje bilo kakvih novih međunarodnih mehanizama;

- (c) Ustanoviti ili usvojiti odgovarajuće mehanizme za ocenu bezbednosti i pouzdanu procenu rizika na lokalnom, regionalnom i međunarodnom planu, prema potrebi;
- (d) Razmotriti mogućnosti proširenja zakonodavstva u cilju uključivanja odgovornosti i kompenzacija za štete nastale primenom biotehnologije.

Aktivnosti

- (a) Aktivnosti vezane za upravljanje;
- (b) Unapređivanje informatičke osnove;
- (c) Međunarodna i regionalna saradnja i koordinacija.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova;

Sekretarijat UNCED-a je ocenio da su prosečni ukupni godišnji troškovi (1993-2000) sprovođenja ovog programa oko 5 miliona USD od međunarodne zajednice u vidu kredita ili koncesije.

- (b) Naučna i tehnička sredstva;
- (c) Razvoj ljudskih resursa;
- (d) Institucionalno osposobljavanje.

POGLAVLJE 17

ZAŠTITA OKEANA SVIH VRSTA MORA, UKLJUČUJUĆI ZATVORENA I POLUZATVORENA, I ZAŠTITA OBALNIH PODRUČJA, RACIONALNO KORIŠĆENJE I RAZVOJ NJIHOVIH ŽIVIH RESURSA

Ovo poglavlje obrađuje sedam programskih područja od A. do G..

A. INTEGRALNO UPRAVLJANJE I ODRŽIV RAZVOJ OBALNIH I MORSKIH PODRUČJA, UKLJUČUJUĆI EKSKLUZIVNE PRIVREDNE ZONE

Ciljevi:

- (a) Obezbediti integralnu politiku i proceduru za donošenje odluka, uključujući sve zainteresovane sektore, koji treba da stimulišu kompatibilnost i ravnotežu u načinu korišćenja;
- (b) Identifikovati postojeće i projektovane vidove korišćenja obalnih područja i njihovu interakciju;
- (c) Koncentrisati se na jasno definisanu problematiku koja se odnosi na upravljanje obalnim područjima;
- (d) Pristupati planiranju i realizovanju projekata na preventivan i predostrožan način, koji uključuje prethodnu procenu i sistematsko praćenje efekata velikih projekata;
- (e) Stimulisati razvoj i primenu metoda, kao što su nacionalna knjigovodstvena evidencija resursa i životne sredine, koja iskazuje promene vrednosti do kojih dolazi usled upotrebe priobalnih područja i mora, uključujući zagađenje, eroziju, gubitak resursa i uništenje staništa;
- (f) Obezbediti, u što većoj meri pristup zainteresovanih pojedinaca, grupa i organizacija, relevantnim informacijama i mogućnostima za konsultacije i učešće u planiranju i donošenju odluka na odgovarajućim nivoima.

Aktivnosti:

Ispunjenje postavljenih ciljeva ostvariće se kroz niz specifičnih aktivnosti usmerenih uglavnom na unapređenje planiranja i upravljanja resursima uključujući i unapređenje postojeće informacione baze (prikupljanje dodatnih podataka i sinteza informacija), razmenu relevantnih podataka i iskustava na nacionalnom, regionalnom i globalnom nivou i unapređenjem regionalne saradnje i koordinacije.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova:

Sekretarijat konferencije je ocenio da ukupni troškovi za uvođenje integralnog upravljanja i sprovođenje strategije održivog razvoja u priobalnim i specijalnim ekonomskim zonama za sve zemlje iznose oko 85 milijardi USD do 2000-te godine. Odgovarajući troškovi u nerazvijenim zemljama iznose 50 milijardi USD ili oko 6 milijardi USD godišnje za period od 1993 do 2000-te godine.

Od 6 milijardi USD potrebnih svake godine, predlaže se da se 50 miliona USD godišnje obezbedi u vidu podsticajnih sredstava na ime podrške programima za integralno upravljanje i održivi razvoj u priobalnim zonama. Od ovih podsticajnih sredstava 36 miliona USD treba da se usmeri na asistiranje, tehničku pomoć i obuku za potrebe institucijalnog jačanja, na formiranje i poboljšanje baza podataka, na unapređenje i nadgradnju istraživačkih kapaciteta i sistema upravljanja, na demonstracione pilot projekte kao i na izradu detaljnih metodoloških uputstava. 6 miliona USD treba usmeriti na razmatranje globalnih problema od značaja za priobalne zone a 8 miliona USD na jačanje globalnih i regionalnih organizacija u ovoj oblasti.

B. ZAŠTITA ŽIVOTA U MORU

Ciljevi

- (a) Primeniti preventivne, predostrožne i anticipirajuće mere kojima bi se izbegla degradacija morske sredine i smanjio rizik od dugoročnih ili nepopravljivih negativnih efekata;
- (b) Obezbediti prethodnu procenu aktivnosti koje mogu da imaju značajne negativne efekte na život u moru;
- (c) Integrisati zaštitu života u moru u okviru relevantne generalne ekološke, socijalne i ekonomske razvojne politike;
- (d) Razvijati ekonomske instrumente u okviru regulative, a u cilju stimulacije privrede da koristi čiste tehnologije i druga sredstva konzistentna sa internacionalizacijom ekoloških troškova, po principu "zagađivač plaća" da bi se izbegla degradacija života u moru;
- (e) Poboljšati životni standard priobalnog stanovništva, posebno u zemljama u razvoju, tako da se doprinese smanjenju degradacije životne sredine obalnog područja i života u moru.

Aktivnosti:

Za ispunjenje postavljenih ciljeva države su se saglasile da su dodatna finansijska podrška putem odgovarajućih međunarodnih mehanizama, kao i dostupnost čistijim tehnologijama i relevantnim istraživanjima, neophodni preduslov akciji zemalja u razvoju u ispunjavanju prihvaćenih obaveza.

Postavljeni ciljevi će se ostvariti kroz preduzimanje mera za kontrolu kontinentalnih i pomorskih izvora zagađivanja i niz specifičnih aktivnosti usmerenih uglavnom na unapređenje planiranja i upravljanja resursima uključujući i unapređenje postojeće informacione baze (prikupljanje dodatnih podataka i sinteza informacija), razmenu relevantnih podataka i iskustava na nacionalnom, regionalnom i globalnom nivou i unapređenjem regionalne saradnje i koordinacije.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova

Sekretarijat konferencije je procenio da je za kontrolu kontinentalnih izvora zagađenja u narednih dvadeset godina neophodno obezbediti investicije od 5 do 20 milijardi USD godišnje. Iskustva pokazuju da se investije ove vrste višestruko isplate i to veoma brzo. Mehanizmi kao što su naknade za korišćenje resursa i kazne (takse) za zagađenje su jedan od načina za obezbeđenje sredstava neophodnih za investicije u narednom periodu.

Za sprovođenje tehničke kooperacije između razvijenih i nerazvijenih zemalja u cilju sprovođenja mera zaštite predlaže se: direktna pomoć razvijenih u visini od 14 miliona USD godišnje; 4 miliona USD godišnje za rešavanje i proučavanje globalnih problema usled kontinentalnog zagađenja; 2 miliona USD godišnje za jačanje međunarodnih organizacija; što ukupno čini 20 miliona USD godišnje. Ova svota podrazumeva dodatna ulaganja po drugim osnovama.

Za sprovođenje mera kontrole pomorskog zagađenja predviđa se utrošak 84 miliona USD godišnje za izgradnju lučkih kapaciteta za prihvatanje otpadnih materija. Za kontrolu havarijskog zagađenja i obezbeđenje neophodne opreme i potrošnog materijala u narednih 7 godina neophodno je obezbediti oko 50 miliona USD godišnje, a ovome treba dodati još oko 40 miliona USD godišnje za institucionalnu nadgradnju i obuku kadrova.

C. NESMETANO KORIŠĆENJE I OČUVANJE ŽIVIH RESURSA NA OTVORENIM MORIMA

Ciljevi:

- (a) Razvijati i povećavati potencijale morskih živih resursa radi zadovoljenja ljudskih potreba za ishranom, kao i ostvarenja socijalnih, ekonomskih i razvojnih ciljeva;
- (b) Održavati ili ponovno uspostavljati populacije morskih vrsta na nivoima koji mogu da proizvedu maksimum održivog prinosa kako je okvalifikovano od strane relevantnih ekoloških i ekonomskih faktora, uzimajući u obzir odnose između vrsta;
- (c) Stimulisati razvoj i korišćenje odabranog ribarskog pribora i prakse koji minimizirju otpadne materije pri hvatanju zadatih vrsta i minimiziraju usputno hvatanje neciljanih vrsta;
- (d) Obezbeđivati efikasno praćenje aktivnosti ribarenja;
- (e) Zaštiti i obnovljati ugrožene morske vrste;
- (f) Zaštiti prebivališta i druga ekološki osetljiva područja;
- (g) Stimulisati naučno-istraživački rad u vezi sa morskim živim resursima u otvorenim morima;
Kao i kod predhodnih programa realizacija planiranih aktivnosti podrazumeva sledeće mere:
 - (a) adekvatno finansiranje;
 - (b) naučnu i tehničku kooperaciju, koordinirana istraživanja i razvoj adekvatnog sistema za prikupljanje, čuvanje i analizu informacija;
 - (c) odgovarajuće kadrovske unapređenje kroz obuku i obrazovanje;
 - (d) institucionalno jačanje na lokalnom, nacionalnom i regionalnom planu.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova

Sekretarijat konferencije je ocenio da su prosečni ukupni godišnji troškovi (1993-2000) za sprovođenje aktivnosti ovog programa oko 12 miliona USD od međunarodne zajednice u vidu kredita ili koncesija.

D. ODRŽIVO KORIŠĆENJE I OČUVANJE MORSKIH ŽIVIH RESURSA POD NACIONALNOM NADLEŽNOŠĆU

Ciljevi

- (a) Razvoj i povećanje potencijala morskih živih resursa radi zadovoljenja ljudskih potreba za ishranom, kao i ostvarenja socijalnih, ekonomskih i razvojnih ciljeva;
- (b) Uključenje tradicionalnog znanja i interesovanja lokalnih zajednica, malih ribarskih preduzeća i starosedelaca u razvojne programe upravljanja;
- (c) Održanje ili ponovno uspostavljanje populacije morskih vrsta na nivou maksimalnog održivog prinosa kako je okvalifikovano od strane relevantnih ekoloških i ekonomskih faktora, uzimajući u obzir odnose između vrsta;
- (d) Stimulacija razvoja i korišćenja odabranog ribarskog pribora i prakse koji minimizirju otpadne materije pri hvatanju zadatih vrsta i minimiziraju usputno hvatanje neciljanih vrsta;
- (e) Zaštita i obnavljanje ugrožene morske vrste;
- (f) Zaštita retkih ili osetljivih ekosistema, kao i prebivališta i drugih ekološki osetljivih oblasti.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova

Sekretarijat konferencije ocenjuje da je za realizaciju mera neophodno pokriti ukupne godišnje troškove (1993-2000) za sprovođenje ovog programa od oko 6 milijardi USD, uključujući oko 60 miliona USD od međunarodne zajednice u vidu kredita ili koncesije.

E. NEPREDVIDIVOST KLIMATSKIH PROMENA I NEIZVESNOST EFEKATA MERA NA UPRAVLJANJU MORSKOM SREDINOM

Ciljevi

- (a) Stimulacija naučno-istraživačkog rada i sistematsko osmatranje morske sredine unutar granica nacionalne nadležnosti i otvorenih mora, uključujući interakcije sa atmosferskim pojavama, kao što su degradacija ozonskog omotača;
- (b) Stimulacija razmene podataka i informacija koje su rezultat naučno-istraživačkog rada i sistematskog osmatranja kao i tradicionalnog ekološkog znanja i obezbeđenje dostupnosti informacija onima koji donose odluke kao i javnosti na nacionalnom nivou;
- (c) Saradnja u pogledu razvoja standardnih procedura među-kalibriranja, tehnika merenja, čuvanja podataka i mogućnosti upravljanja naučno-istraživačkim radom i sistematskim osmatranjem morske sredine.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova

Sprovođenje poslova, koji proizilaze iz postavljenih ciljeva, iziskuje prema procenama Sekretarijata Konferencije, godišnje troškove (1993-2000) od oko 750 miliona USD, uključujući oko 480 miliona USD od međunarodne zajednice u vidu kredita ili koncesije.

Razvijene zemlje treba da obezbede finansiranje daljeg razvoja i sprovođenja predloženog sistema GOOS-a (Globalni sistem za osmatranje mora i okeana).

F. JAČANJE MEĐUNARODNE SARADNJE I KOORDINACIJE UKLJUČUJUĆI I REGIONALNU SARADNJU

Ciljevi:

- (a) Integracija relevantne sektorske/resorske aktivnosti ukazujući na sredinu i razvoj u morskim i priobalnim područjima na nacionalnim, subregionalnim, regionalnim i globalnim nivoima, prema potrebi;
- (b) Stimulacija i efikasna razmena informacija i, prema potrebi, jačanje institucionalnih veza između bilateralnih i multilateralnih, nacionalnih, regionalnih, subregionalnih i međuregionalnih institucija koje se bave životnom sredinom i razvojem u morskim i priobalnim područjima;
- (c) Stimulacija redovnih međuvladinih razmatranja i pregleda pitanja životne sredine i razvoja u vezi sa morskim i priobalnim područjima unutar sistema Ujedinjenih nacija;
- (d) Stimulacija efikasnog rada koordinirajućih mehanizama za komponente sistema UN-a koji se bave pitanjima/ problematikom sredine i razvoja u morskim i obalnim područjima, kao i veza sa relevantnim međunarodnim organima razvoja.

Unapređenje saradnje i kooperacije na globalnom planu vršice se kroz sistem UN, a na regionalnom planu kroz sistem UNEP-a i drugih regionalnih organizacija. Razmena podataka i informacija je prvi korak u okviru ove programske aktivnosti.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova

Sekretarijat konferencije je ocenio da su prosečni ukupni godišnji troškovi (1993-2000) za sprovođenje aktivnosti ovog programa oko USD 50 miliona od međunarodne zajednice u vidu kredita ili koncesije.

G. RAZVOJ MALIH OSTRVA NA EKOLOŠKI ODRŽIV NAČIN

Ciljevi:

- (a) Usvajanje i realizacija planova i programa za davanje podrške održivom razvoju i korišćenju morskih i obalnih resursa malih ostrva, uključujući zadovoljenje osnovnih ljudskih potreba, održavanje biološke raznovrsnosti i poboljšanje kvaliteta života ljudi na ostrvima;
- (b) Usvajanje mera koje će omogućiti malim ostrvskim državama u razvoju da savladaju efikasno, kreativno i podnošljivo promenu sredine i ublaže efekte i smanje rizike koji se nameću morskim i obalnim resursima.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova

Sekretarijat konferencije je ocenio da su prosečni ukupni godišnji troškovi (1993-2000) za sprovođenje aktivnosti ovog programa oko 130 miliona USD, uključujući oko 50 miliona USD od međunarodne zajednice u vidu kredita ili koncesije.

POGLAVLJE 18

ZAŠTITA KVALITETA VODA I ZAŠTITA IZVORIŠTA ZA VODOSNABDEVANJE: PRIMENA INTEGRALNOG PRISTUPA U RAZVOJU, UPRAVLJANJU I KORIŠĆENJU VODNIH RESURSA

Ovo poglavlje obrađuje sedam programskih područja od A. do G.

A. INTEGRALNI RAZVOJ I UPRAVLJANJE VODNIM RESURSIMA

Ciljevi

- (a) Podsticati dinamični, interaktivni i višestruki pristup upravljanju vodnim resursima, uključujući identifikovanje i zaštitu potencijalnih izvora za snabdevanje svežom vodom, što podrazumeva razmatranje problema sa stanovišta ljudskog zdravlja, životne sredine, tehnologije i ekonomije;
- (b) Planirati racionalno održivo korišćenje, zaštitu, očuvanje i upravljanje vodnim resursima, zasnovano na potrebama užih zajednica i prioritetima u okviru nacionalne politike privrednog razvoja,
- (c) Projektovati, sprovesti i vrednovati projekte i programe koji su i ekonomični i društveno odgovarajući u okviru jasno definisanih strategija, zasnovanih na punom učešću javnih institucija, uključujući: žene, omladinu, lokalne uprave, itd. u odlučivanju o politici upravljanja vodom;
- (d) Utvrditi i razviti, posebno u zemljama u razvoju, odgovarajuće institucionalne, pravne i finansijske mehanizme koji će obezbediti da politika upravljanja vodom i njena primena budu katalizator održivog društvenog napretka i privrednog rasta;
- (e) Do 2000. godine sagledati troškove i ciljeve nacionalnih akcionih programa i uspostaviti odgovarajuće institucionalne strukture i pravne instrumente, i postaviti efikasne programe za korišćenje voda da bi se postigla strukturalna osnova za održivo korišćenje voda;
- (f) Do 2025 godine realizovati subsektorske zadatke u svim domenima programa za svežu vodu.

Aktivnosti

- (a) Sagledavanje troškova i ciljeva nacionalnih akcionih planova i investicionih programa;
- (b) Ingegrisanje mera za zaštitu i očuvanje potencijalnih izvora za snabdevanje svežom vodom, uključujući inventarisanje vodnih resursa, sa planiranjem korišćenja zemljišta, korišćenja šumskih resursa, zaštite planinskih padina i rečnih nasipa i drugim važnim aktivnostima na razvoju i očuvanju;
- (c) Razvijanje interaktivne baze podatka, modela prognoze, modela privrednog planiranja i metoda za upravljanje vodnim resursima, uključujući i metode za utvrđivanje uticaja razvoja vodnih resursa na zaštitu sredine;
- (d) Optimiziranje raspodele vodnih resursa u uslovima fizičkih i društveno-ekonomskih ograničenja;
- (e) Sprovođenje odluka o alokaciji putem zahteva uprave, mehanizama cena i regulativnih mera;
- (f) Regulisanje poplava i suša, uključujući analize rizika i ocena uticaja društva na životnu sredinu;
- (g) Uvođenje načina i šema za racionalno korišćenje voda putem podizanja svesti u javnosti, obrazovnih programa, oporezivanja potrošača vode, i drugih ekonomskih instrumenata;
- (h) Mobiliziranje vodnih resursa, posebno u bezvodnim ili suvim područjima;
- (i) Podsticanje saradnje u oblasti međunarodnih naučnih istraživanja o vodnim resursima;
- (j) Razvijanje novih i alternativnih izvora za vodosnabdevanje, kao što su desalinacija morske vode, veštačko pražnjenje podzemnih voda, korišćenje marginalno kvalitetnih voda, ponovno korišćenje

otpadnih voda, kao i recikliranje vode;

- (k) Integralna kontrola kvaliteta i kvantiteta voda, (uključujući površinske i podzemne izvore);
- (l) Unapređivanje očuvanja voda putem poboljšanja efikasnosti korišćenja voda i smanjenja gubitaka kod svih potrošača, uključujući i razvoj i unapređivanje uređaja za štednju vode;
- (m) Podržavanje grupa korisnika voda u optimiziranju regulisanja lokalnih vodnih resursa;
- (n) Razvijanje učešća javnosti i njenog uključivanja u donošenje odluka, posebno pojačavanje uticaja žena u planiranju i upravljanju vodnim resursima;
- (o) Razvijanje i jačanje saradnje, uključujući i mehanizme, na svim nivoima: lokalnom, nacionalnom, regionalnom i globalnom;
- (p) Širenje informacija, uključujući operativna uputstva i uvođenje obrazovanja korisnika voda.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova;
Sekretarijat konferencije je procenio ukupne godišnje troškove (1993.-2000.) sprovođenja aktivnosti iz ovog Programa na oko 115 miliona USD, ostvarenih na osnovu donatorstva ili koncesija međunarodne zajednice.
- (b) Naučna i tehnološka sredstva;
- (c) Razvoj ljudskih resursa;
- (d) Institucionalno osposobljavanje.

B. PROCENA VODNIH RESURSA

Ciljevi

- (a) Svim zemljama, shodno njihovim potrebama, staviti na raspolaganje tehnologiju za procenu vodnih resursa, bez obzira na stepen njihovog razvoja, uključujući metode za procenu uticaja klimatskih promena na sveže vode i metode za analizu uticaja na životnu sredinu;
- (b) Sve zemlje, shodno svojim finansijskim mogućnostima, treba da usklade izvore finansiranja za ocenu vodnih resursa sa ekonomskim i socijalnim potrebama;
- (c) Osigurati potpuno iskorišćenje informacija o vodama u svrhu razvoja politike upravljanja u oblasti voda;
- (d) Uspostaviti u svim zemljama institucionalne aranžmane potrebne za obezbeđivanje efikasnog sakupljanja, obrade, skladištenja, pronalaženja i dostavljanja korisnicima informacija o kvalitetu i kvantitetu raspoloživih vodnih resursa na nivou sliva i podzemnih voda, na integralan način;
- (e) Obezbediti da agencije za ocenu vodnih resursa raspolažu dovoljnim brojem kvalifikovanog i sposobnog ljudstva obučenog za uspešno izvršavanje dužnosti;

Sve države mogu, u skladu sa svojim mogućnostima i raspoloživim resursima, i kroz bilateralnu ili multilateralnu saradnju, uključujući i saradnju sa Ujedinjenim Nacijama i drugim relevantnim organizacijama, postaviti sledeće zadatke:

- (a) Do godine 2000. detaljno proučiti mogućnost formiranja uslužnih organizacija i ustanova za ocenu vodnih resursa;
- (b) Kao dugoročni cilj treba imati na raspolaganju potpuno operativne službe zasnovane na gustoј hidrometeorološkoј mreži stanica.

Aktivnosti

- (a) Uspostavljanje adekvatnog institucionalnog okvira;
- (b) Uspostavljanje sistema za prikupljanje, čuvanje, razmenu i analizu podataka;
- (c) Distribucija i razmena podataka;
- (d) Unapređivanje istraživanja razvojnih programa.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova;
Sekretarijat konferencije je procenio prosečne ukupne godišnje troškove (u periodu 1993.-2000.) sprovođenja aktivnosti iz ovog programa na oko 355 miliona USD, uključujući oko 145 miliona USD od međunarodne zajednice na osnovu subvencija ili koncesija.
- (b) Naučna i tehnološka sredstva;
- (c) Razvoj ljudskih resursa;
- (d) Institucionalno osposobljavanje.

C. ZAŠTITA VODNIH RESURSA, KVALITET VODA I AKVATIČNIH EKOSISTEMA

Ciljevi

- (a) Održavanje integriteta ekosistema shodno principima čuvanja akvatičnih (vodenih) ekosistema, uključujući žive izvore, i njihova efikasna zaštita od bilo kog oblika degradacije na bazi slivova;
- (b) Zaštita zdravlja ljudi uključujući obezbeđivanje snabdevenosti sigurnom vodom za piće i kontrolu vektora zaraznih bolesti u vodenim sredinama;
- (c) Razvoj ljudskih resursa kao ključ za izgradnju kapaciteta i pretpostavka za sprovođenje regulacije kvaliteta voda.

Sve zemlje, shodno svojim kapacitetima i raspoloživim izvorima, putem bilateralne ili multilateralne saradnje, uključujući Ujedinjene Nacije i druge relevantne organizacije, mogu da postave sledeće ciljeve:

- (a) Da identifikuju površinske i podzemne izvore koji se mogu unaprediti za korišćenje na održivim osnovama kao i druge velike, od vode zavisne resurse koji se mogu unaprediti, i istovremeno da iniciraju programe za zaštitu, očuvanje i racionalno korišćenje ovih izvora na održivim osnovama;
- (b) Da identifikuju sve potencijalne izvore vodosnabdevanja i pripreme šeme za njihovu zaštitu, očuvanje i racionalno korišćenje;
- (c) Da iniciraju efektivne programe za prevenciju zagađenja i kontrolu voda, zasnovane na odgovarajućoj mešovitoj strategiji redukcije zagađenja na izvoru, analize uticaja na sredinu i primenjivih standarda za ispuštanje većih pojedinačnih zagađivača i visokorizičnih "rasutih" izvora zagađenja, srazmerno svom društveno-ekonomskom razvoju;
- (d) Da učestvuju, prema potrebi, u međunarodnim programima za upravljanje i praćenje kvaliteta vode, kao što su GEMS/WATER (Globalni program za praćenje kvaliteta voda) EMINWA/UNEP (Ekološki ispravno gazdovanje unutrašnjim vodama); regionalnim telom FAO za unutrašnje ribarstvo, Konvencija o močvarama od međunarodnog značaja, posebno staništa ptica močvarica (Ramsarska konvencija);
- (e) Da smanje do 2000-te godine učestalost oboljenja, počev sa iskorenjivanjem *drakunkulioze* (zarazna glista) i *onhokercioze* (rečno slepilo);
- (f) Da u skladu sa kapacitetima i potrebama uspostave kvalitativne biološke, zdravstvene, fizičke i

hemijske kriterijume za kvalitet voda (površinskih i podzemnih), imajući u vidu aktuelnu politiku kvaliteta vode;

- (g) Da usvoje integralni pristup održivom upravljanju vodnim izvorima, uključujući zaštitu akvatičnih ekosistema i života u njima;
- (h) Da postave strategije za ispravno upravljanje ekosistemima sveže vode i odgovarajućim pri obalnim ekosistemima, uključujući razmatranje ribarstva, akva kulture, pašnjaka, poljoprivrednih aktivnosti i biološke raznovrsnosti.

Aktivnosti

- (a) Zaštita i očuvanje vodnih resursa;
- (b) Suzbijanje zagađenja i kontrola voda;
- (c) Razvoj i primena čistih tehnologija;
- (d) Zaštita podzemnih voda;
- (e) Zaštita akvatičnih ekosistema;
- (f) Zaštita akvatičnog života;
- (g) Monitoring kvaliteta vodnih resursa i voda u koje dospevaju otpaci;
- (h) Razvijanje nacionalnih i međunarodnih pravnih instrumenata za zaštitu kvaliteta vodnih resursa.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova;
Sekretarijat konferencije ocenio je prosečne ukupne godišnje troškove (1993.-2000.) sprovođenja aktivnosti ovih programa na oko 1 milijardu USD uključujući oko 340 miliona USD od međunarodne zajednice u vidu subvencija i koncesija.
- (b) Naučna i tehnološka sredstva;
- (c) Razvoj ljudskih resursa;
- (d) Institucionalno osposobljavanje.

D. SNABDEVANJE VODOM ZA PIĆE I SANITACIJA

Ciljevi

- (a) Zaštita sredine i obezbeđenje zdravlja putem integralnog upravljanja vodnim resursima i tečnim i čvrstim otpadima;
- (b) Institucionalne reforme koje bi promovisale integralni pristup i uključile promene u procedure, stavove i ponašanja, kao i puno učešće žena na svim nivoima u sektorskim institucijama;
- (c) Opštinsko rukovođenje infrastrukturnim uslugama, podržano merama za jačanje lokalnih institucija u sprovođenju i održavanju programa za vodu i sanitarno uređenje;
- (d) Ispravna finansijska praksa, stimulisana boljom organizacijom poreskog sistema, i široko korišćenje odgovarajućih tehnologija.

Aktivnosti

- (a) Zaštita životne sredine i zdravlja;
- (b) Kadrovsko i institucionalno unapređenje;
- (c) Upravljanje na nivou države i opštine;
- (d) Kreiranje svesti i učešće javnog informisanja.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova;

Sekretarijat konferencije je ocenio da bi prosek ukupnih godišnjih troškova (1993.-2000.) za sprovođenje aktivnosti ovog programa iznosio oko 20 milijardi USD uključujući oko 7.4 milijardi USD od međunarodne zajednice na bazi subvencija i koncesija.

- (b) Naučna i tehnološka sredstva;
- (c) Razvoj ljudskih resursa;
- (d) Institucionalno osposobljavanje.

E. VODA I ODRŽIVI URBANI RAZVOJ

Ciljevi

- (a) Do 2000-te godine treba obezbediti da celokupno urbano stanovništvo ima najmanje 40 litara čiste vode po stanovniku na dan, i da 75% urbane populacije bude snabdeveno svojim ili zajedničkim sanitarnim uređajima (kanalizacija, septičke jame itd);
- (b) Do 2000-te godine treba uspostaviti i primeniti kvantitativne i kvalitativne standarde za odvođenje gradskih i industrijskih otpadnih voda;
- (c) Do 2000-te godine treba obezbediti da 75% čvrstog otpada bude sakupljano i raciklirano ili odloženo na način bezbedan po životnu sredinu.

Aktivnosti

- (a) Zaštita vodnih resursa od iscrpljivanja, zagađivanja i degradacije;
- (b) Efikasna i pravična raspodela vodnih resursa;
- (c) Institucionalna, pravna i organizaciona reforma;
- (d) Unapređenje učešća javnosti u donošenju odluka;
- (e) Podrška institucionalnom jačanju na lokalnom nivou;
- (f) Obezbeđivanje povećane dostupnosti sanitarnih usluga;

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova;

Sekretarijat konferencije je procenio da bi prosečni ukupni godišnji troškovi (1993. - 2000.) sprovođenja aktivnosti ovog programa iznosili oko 20 milijardi USD, uključujući oko 4.5 milijarde USD od međunarodne zajednice na bazi subvencija i koncesija.

- (b) Naučna i tehnološka sredstva;
- (c) Razvoj ljudskih resursa;
- (d) Institucionalno osposobljavanje.

F. VODA ZA ODRŽIVU PROIZVODNJU HRANE I RURALNI RAZVOJ

Ciljevi

- (a) Vodu treba smatrati ograničenim, konačnim resursom koji ima ekonomsku vrednost, sa značajnim društvenim i ekonomskim implikacijama koje se odražavaju na zadovoljenje osnovnih potreba;
- (b) Lokalne zajednice moraju sudelovati u svim fazama upravljanja vodom, osiguravajući puno angažovanje žene, jer ona ima presudnu ulogu u praktičnom svakodnevnom snabdevanju,

organizovanju i korišćenju vode;

- (c) Upravljanje vodnim resursima mora da se razvija u okviru jasno sažetih postavki politike za (i) zdravlje ljudi; (ii) proizvodnju hrane, njeno očuvanje i distribuciju; (iii) planove za ublažavanje elementarnih nepogoda; (iv) zaštitu životne sredine i očuvanje baze prirodnih izvora;
- (d) Neophodno je spoznati i aktivno podržati ulogu seoske populacije, s posebnim akcentom na ženama.

Obimni zadaci vezani za unapređivanje irigacionih sistema, poboljšanje postojećih šema navodnjavanja i melioracije podvodnog zemljišta i slanosti zemljišta putem drenaže ispitani su u odnosu na potrebu za hranom, agroklimatske zone i raspoloživosti vode i zemlje u oko 130 zemalja u razvoju.

Globalna projekcija FAO za navodnjavanje, isušivanje i radove manjeg obima vezane za vodu, koja obuhvata 130 zemalja u razvoju u periodu do 2000. godine izgleda ovako: (a) na 15.2 miliona hektara novi irigacioni razvoj; (b) na 12 miliona hektara modernizacija postojećih šema; (c) na 7 miliona hektara postavljanje instalacija za drenažu i kontrolu vode; i (d) na 10 miliona hektara poboljšanja režima malih voda i njihovo očuvanje.

Razvoj novih irigacionih područja na navedenom nivou mogao bi da pogorša stanje životne sredine na njima jer uključuje destrukciju vlažne zemlje, zagađivanje voda, povećano taloženje i smanjenje biološke raznovrsnosti. Zbog toga se nove šeme navodnjavanja moraju pratiti procenama njegovog uticaja na životnu sredinu, posebno na područjima gde oni mogu biti negativni. Takođe, treba imati u vidu racionalniju eksploataciju kao i povećanje produktivnosti za svaku od postojećih šema na istim lokalitetima. Tehnologije za nove šeme navodnjavanja treba svestrano sagledati, uključujući moguće konflikte sa drugim vidovima korišćenja zemlje. Otuda je prateći cilj ovog programa aktivno uključivanje grupa korisnika voda.

Treba osigurati da ruralne zajednice svih zemalja, u skladu sa njihovim kapacitetima i raspoloživim resursima, kao i odgovarajućim prednostima međunarodne saradnje, imaju dovoljne količine zdrave vode i odgovarajuće sanitarne uslove za zdravstvene potrebe i održavanje suštinskog kvaliteta svojih lokalnih sredina.

Ciljevi vezani za unutrašnje ribarstvo i akvakulturu uključuju očuvanje kvaliteta i kvantiteta voda potrebnih za optimalnu proizvodnju i prevenciju zagađenja vode poljoprivrednim aktivnostima. Akcioni Program traži pomoć zemalja članica u upravljanju vodama koje služe unutrašnjem ribarstvu putem pokretanja održivog organizovanja zatvorenih ribnjaka i takvog pristupa intenzifikaciji poljoprivrede koji ima u vidu bolju životnu sredinu.

Ciljevi vezani za snabdevanje stoke vodom su dvostruki: snabdevenost dovoljnim količinama vode za piće i obezbeđivanje kvaliteta vode za piće shodno specifičnim potrebama različitih vrsta životinja. To podrazumeva maksimalne tolerancije stepena saliniteta i odsustvo patogenih organizama. Zbog velikih različitosti unutar regiona i zemalja za ovo područje ne postoji globalni pristup.

Aktivnosti

- (a) Snabdevanje vodom i sanitarno-zdravstvene mere u siromašnim seoskim područjima;
- (b) Efikasno korišćenje voda;
- (c) Vodni bazeni, kontrola saliniteta i isušivanje;
- (d) Upravljanje kvalitetom vode;
- (e) Programi za unapređivanje vodnih resursa;
- (f) Upravljanje resursima na područjima siromašnim vodom;
- (g) Snabdevanje stoke vodom;
- (h) Unutrašnje ribarstvo;

- (i) Razvoj poljoprivrede.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova;

Sekretarijat Konferencije je dao procenu ukupnih godišnjih troškova (1993. - 2000.) sprovedljenja aktivnosti ovog programa na oko 13.2 milijarde USD, uključujući oko 4.5 milijarde USD od međunarodne zajednice po osnovu subvencija i koncesija.

- (b) Naučna i tehnološka sredstva;
- (c) Razvoj ljudskih resursa;
- (d) Institucionalno osposobljavanje.

G. UTICAJ KLIMATSKIH PROMENA NA VODNE RESURSE

Ciljevi

Specifična priroda ove materije zahteva prevashodno veću obaveštenost i bolje razumevanje pretnje s kojom se suočavamo. Na bazi zaključaka Međunarodnog komiteta za pregovore o okvirima Konvencije o klimatskim promenama, materija se može svesti na tri zadatka:

- (a) Razumeti i kvantifikovati preteći uticaj klimatskih promena na resurse sveže vode;
- (b) Olakšati sprovođenje efikasnih nacionalnih protivera, pošto i kada je, preteći uticaj dovoljno potvrđen da bi opravdao takvu akciju;
- (c) Izučiti mogući uticaj klimatskih promena na područja sklona sušama i poplavama.

Aktivnosti

- (a) Praćenje hidrološkog režima, uključujući vlažnost tla, ravnotežu podzemnih voda, penetraciju i transpiraciju vode i odgovarajućih klimatskih faktora, posebno u regionima i zemljama izloženijim različitim uticajima klimatskih promena, gde moraju biti definisani lokaliteti osetljivi na takve uticaje;
- (b) Unapređivanje i promena tehnika i metodologija za procenu mogućih raznih efekata promena klime, temperature, padavina i podizanja nivoa mora, na resurse sveže vode i poplave;
- (c) Iniciranje stručnih izučavanja da bi se utvrdilo da li postoji veza između klimatskih promena i tekućih pojava suša i poplava u nekim regionima;
- (d) Sagledavanje posledica društvenih, ekonomskih i ekoloških uticaja;
- (e) Razvijanje strategija protiv identifikovanih uticaja, uključujući promenu nivoa podzemnih voda kao i slane infuzije u vodne bazene;
- (f) Razvijanje poljoprivrednih aktivnosti zasnovanih na korišćenju jako slane vode;
- (g) Doprinošenje istraživačkim aktivnostima u okviru tekućih međunarodnih programa.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i ocena troškova;

Sekretarijat konferencije je procenio da će prosečni ukupni godišnji troškovi (1993.-2000.) sprovođenja aktivnosti ovog programa iznositi oko 1000 miliona USD, uključujući oko 40 miliona USD od međunarodne zajednice po osnovu subvencija ili koncesija.

- (b) Naučna i tehnološka sredstva;
- (c) Razvoj ljudskih resursa;
- (d) Institucionalno osposobljavanje.

POGLAVLJE 19

ZDRAVO, PO ŽIVOTNU SREDINU, UPRAVLJANJE TOKSIČNIM HEMIKALIJAMA, UKLJUČUJUĆI SPREČAVANJE ILEGALNOG MEDJUNARODNOG PROMETA TOKSIČNIM I OPASNIM PROIZVODIMA

Ovo poglavlje je obrađeno kroz sedam programskih područja od A. do G.

A. PROŠIRIVANJE I UBRZAVANJE MEĐUNARODNE PROCENE HEMIJSKIH RIZIKA

Ciljevi

- (a) Pojačati međunarodnu procenu rizika. Do 2000. godine treba proceniti više stotina prioriternih hemikalija ili grupa hemikalija uključujući glavne zagađivače i kontaminante globalnog značaja, koristeći aktuelne kriterijume selekcije i procene.
- (b) Izraditi uputstva za određivanje prihvatljive izloženosti većem broju toksičnih hemikalija, zasnovanim na istraživanjima i usaglašenom naučnom stavu, gde će se postavljene granične vrednosti izloženosti bazirati na zdravstvenim ili ekološkim osnovama koje se mogu razlikovati od onih zasnovanih na socio-ekonomskim činiocima.

Aktivnosti

Aktivnosti vezane za upravljanje, unapređivanje informatičke osnove i međunarodne i regionalne saradnje i koordinacije, predviđene su u svakom programskom području.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova
Sekretarijat konferencije je procenio da su prosečni ukupni godišnji troškovi (1993. - 2000.) sprovođenja aktivnosti iz ovog programa oko 30 miliona USD, koji se obezbeđuju od međunarodne zajednice kroz subvencije ili koncesije.
Naučna i tehnološka sredstva, razvoj ljudskih resursa i institucionalno osposobljavanje predviđeni su i u svim navedenim programskim područjima.

B. USKLADIVANJE KLASIFIKACIJE I OZNAČAVANJA HEMIKALIJA

Ciljevi

Učiniti raspoloživim, po mogućstvu, do 2000. godine, globalno usklađenu klasifikaciju opasnih materija i kompatibilni sistem označavanja, uključujući lako razumljive simbole i podatke o sigurnosti određenih materijala.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova
Sekretarijat konferencije je troškove tehničke pomoći koja se odnosi na ovaj program, uključio u procenu datu u programskom području E. Prosečni ukupni godišnji troškovi (1993.-2000.) za jačanje međunarodnih organizacija, procenjuju se na oko 3 miliona USD, pokrivenih od međunarodne zajednice putem subvencija ili koncesija.

C. RAZMENA INFORMACIJA O TOKSIČNIM HEMIKALIJAMA I HEMIJSKIM RIZICIMA

Ciljevi

- (a) Unaprediti i intenzivirati razmenu informacija o sigurnosti po pitanju hemikalija, među svim zainteresovanim stranama.
- (b) Do 2000. godine, ako je moguće, postići puno učešće i sprovođenje procedure prethodnog obaveštavanja i usaglašavanja (PIC), uključujući moguću primenu zakonskih sankcija putem pravno obavezujućih instrumenata sadržanih u Londonskom uputstvu i u Međunarodnom pravilniku FAO, uzimajući u obzir iskustvo stečeno u okviru PIC procedure.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova
Sekretarijat konferencije je procenio prosečne ukupne godišnje troškove (1993.-2000.) sprovođenja aktivnosti iz ovog programa na oko 10 miliona USD, pokrivenih od strane međunarodne zajednice putem subvencija i koncesija.

D. USPOSTAVLJANJE PROGRAMA ZA REDUKCIJU RIZIKA

Ciljevi

Eliminisati neprihvatljive ili nepotrebne rizike i, u granicama ekonomskih mogućnosti, redukovati rizike od toksičnih hemikalija, koristeći najširi pristup koji uključuje široku lepezu smanjivanja rizika i preduzimanja preventivnih mera zasnovanih na ekotoksikološkom pristupu i analizama biogehemijskih ciklusa.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova
Sekretarijat konferencije je većinu troškova vezanih za ovaj program uključio u procene date za programska područja A i E. Po njihovoj proceni drugi zahtevi za obuku i jačanje centara za hitne slučajeve i kontrolu otrova, iznose oko 4 miliona USD, pokrivenih od strane međunarodne zajednice putem subvencija ili koncesija.

E. JAČANJE NACIONALNIH SPOSOBNOSTI I KAPACITETA ZA UPRAVLJANJE HEMIKALIJAMA

Cilj

Uspostaviti do 2000. godine, nacionalni sistemi za ekološki bezbedno upravljanje hemikalijama, uključujući zakonodavstvo i odredbe za sprovođenje i prinudu.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova
Sekretarijat konferencije je prosečne ukupne godišnje troškove (1993.-2000.) sprovođenja aktivnosti iz ovog programa u zemljama u razvoju procenio na oko 600 miliona USD, uključujući i 150 miliona USD od međunarodne zajednice po osnovu subvencija i koncesija.

F. PREVENCIJA ILEGALNOG MEĐUNARODNOG TRANSPORTA TOKSIČNIH I OPASNIH PROIZVODA

Ciljevi

- (a) Ojačati nacionalne kapacitete za otkrivanje i zaustavljanje svakog ilegalnog pokušaja za upućivanje toksičnih i opasnih proizvoda na teritoriju bilo koje države, primenom nacionalnog zakonodavstva i relevantnih međunarodnih pravnih instrumenata.
- (b) Pružati pomoć svim zemljama, posebno zemljama u razvoju, u obezbeđivanju svih odgovarajućih informacija koje se tiču ilegalnog prometa toksičnim i opasnim materijama.

G. JAČANJE MEJUNARODNE SARADNJE VEZANO ZA VIŠE PROGRAMSKIH PODRUČJA

Na sastanku vladinih eksperata, održanom u Londonu, decembra 1991. godine, sačinjene su preporuke za bolju kooordinaciju između tela Ujedinjenih nacija i drugih međunarodnih organizacija uključenih u problematiku procene i upravljanja rizicima vezanim za hemikalije. Taj sastanak upućuje na preduzimanje mera za jačanje uloge Međunarodnog programa hemijske sigurnosti (IPCS) i osnivanje međuvladinog foruma za probleme procene i upravljanja hemijskim rizicima.

Radi daljeg razmatranja preporuke Londonskog sastanka i akcija iniciranih po toj osnovi, izvršni organi WHO, ILO i UNEP pozvani su da sazovu međuvladin sastanak u roku od jedne godine, koji bi mogao da konstituiše prvi sednicu Međuvladinog foruma.

POGLAVLJE 20.

PO ŽIVOTNU SREDINU ZDRAVO UPRAVLJANJE OPASNIM OTPADOM, UKLJUČUJUĆI SPREČAVANJE ILEGALNOG MEĐUNARODNOG PROMETA OPASNIM OTPADOM

Ovo poglavlje obrađuje četiri programska područja od A. do D.

A. UNAPREĐIVANJE PREVENCIJE I MINIMIZACIJA OPASNOG OTPADA

Ciljevi

- (a) Reducirati stvaranje opasnog otpada, koliko god je moguće, u okviru integralnog pristupa razvoja čiste proizvodnje;
- (b) Optimizirati korišćenje materijala upotrebom ostataka proizvodnih procesa, gde je to praktično izvodljivo i bezbedno po životnu sredinu;
- (c) Proširivati znanje i informacije o ekonomskim aspektima prevencije i upravljanja opasnim otpadom.

Radi postizanja ovih ciljeva, a time smanjivanja negativnih uticaja i troškova industrijskog razvoja, zemlje koje mogu da usvoje odgovarajuće tehnologije bez negativnog uticaja na svoj razvoj treba da sprovedu politiku koja uključuje:

- Integraciju razvoja čistije proizvodnje i minimizacije opasnog otpada u sve planove, i usvajanje specifičnih ciljeva;
- Uvođenje regulativnih i tržišnih mehanizama;
- Određivanje ciljeva srednjeg dometa za stabilizaciju količina stvorenog opasnog otpada;
- Određivanje dugoročnih programa i politika za redukciju količine opasnog otpada stvorenog po jedinici proizvoda;
- Postizanje kvalitativnog poboljšanja tokova otpada, uglavnom kroz aktivnosti usmerene ka redukciji njihovih opasnih karakteristika;
- Olakšavanje uspostavljanja efikasne politike troškova i pristupa prevenciji i upravljanju opasnim otpadom, imajući u vidu stupanj razvoja svake zemlje.

Aktivnosti

Aktivnosti vezane za upravljanje, unapređivanje informatičke osnove i međunarodne i regionalne saradnje i koordinacije vezane su za svako programsko područje.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova;

Sekretarijat konferencije je procenio prosečne ukupne godišnje troškove (1993.-2000.) sprovođenja aktivnosti iz ovog programa na oko 750 miliona USD, koji se obezbeđuju od međunarodne zajednice kao subvencije ili koncesije.

I ostali načini ostvarivanja, kao što su naučni i tehnološki, razvoj ljudskih resursa i institucionalne osposobljenosti dati su posebno za svako programsko područje

B. UVOĐENJE I JAČANJE INSTITUCIONALNIH KAPACITETA U UPRAVLJANJU OPASNIM OTPADOM

Ciljevi

- (a) Usvojiti odgovarajuće koordinativne zakonodavstvene i reuglativne mere na nacionalnom nivou, za ekološki bezbedno upravljanje opasnim otpadom, uključujući sprovođenje međunarodnih i regionalnih konvencija;
- (b) Podizati nivo opšte svesti, doneti programe za informisanje po pitanjima opasnog otpada i obezbediti osnovno obrazovanje i programe obuke za radnike u industriji i u organima uprave u svim zemljama;
- (c) Doneti sveobuhvatne istraživačke programe o opasnom otpadu na nivou zemlje;
- (d) Jačati servisne industrije kako bi se osposobile za manipulaciju opasnim otpadom, i izgrađivati međunarodnu mrežu po ovim pitanjima;
- (e) Razvijati sopstvene unutrašnje kapacitete u svim zemljama u razvoju za obrazovanje i obuku kadrova na svim nivoima, vezano za ekološki bezbedno rukovanje, praćenje i upravljanje opasnim otpadom;
- (f) Uvoditi ocene rizika izloženosti ljudi, vezano za lociranje opasnih otpadaka i utvrđivanje potrebnih mera otklanjanja posledica;
- (g) Olakšati procene uticaja i rizika od opasnih materija po ljudsko zdravlje i životnu sredinu, utvrđivanjem odgovarajućih postupaka, metodologija, kriterijuma i uputstava i standarda vezano za efluente;
- (h) Proširiti znanja o uticajima opasnog otpada na ljudsko zdravlje i životnu sredinu;
- (i) Dostavljati informacije vladama i javnosti o uticaju opasnih otpada, uključujući infektivne otpade, na ljudsko zdravlje i životnu sredinu.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova;

Sekretarijat konferencije je procenio prosečne ukupne godišnje troškove (1993. - 2000.) sprovođenja aktivnosti iz ovog programa na oko 18,5 milijardi USD u globalu, sa oko 3,5 milijardi USD koje se odnose na zemlje u razvoju, uključujući oko 500 miliona USD od međunarodne zajednice po osnovu subvencija ili koncesija.

C. UNAPREĐIVANJE I JAČANJE MEĐUNARODNE SARADNJE U UPRAVLJANJU PREKOGRANIČNIM PROMETOM OPASNIH OTPADA

Ciljevi

- (a) Olakšati i ojačati međunarodnu saradnju u ekološki bezbednom upravljanju opasnim otpadom, uključujući kontrolu i nadzor prekograničnog prometa takvih otpada, primenom međunarodno usvojenih kriterijuma za identifikaciju i klasifikaciju opasnog otpada i usaglašavanje relevantnih međunarodnih pravnih instrumenata;
- (b) Doneti zabrane na izvoz opasnih otpada u zemlje koje nemaju kapacitete za obradu ovog otpada na, po životnu sredinu bezbedan način, ili zemlje koje su zabranile uvoz takvih otpadaka;
- (c) Unapređivati i razvijati postupke kontrole prekograničnog prometa opasnim otpadom namenjenim za reciklažu u skladu sa Bazelskom konvencijom koja podržava ekološki i ekonomski bezbedne opcije ponovne prerade.

Aktivnosti

Aktivnosti vezane za upravljanje putem jačanja i usaglašavanja kriterijuma i propisa i implementacije postojećih sporazuma.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova;

Pošto ovo programsko područje pokriva relativno novo polje rada i pošto za sada nema adekvatnih studija o troškovima aktivnosti iz ovog programa, trenutno ne postoji procena troškova. Međutim, troškovi za neke od aktivnosti koje se odnose na "institucionalno jačanje" predstavljenih u ovom programu, mogu se smatrati pokrivenim troškovima gore navedenog područja B.

Privremeni sekretarijat za Bazelsku konvenciju treba da sprovede studije da bi došao do razumnih procena troškova za aktivnosti koje će se sprovesti inicijalno do 2000. godine.

D. PREVENCIJA MEĐUNARODNOG ILEGALNOG PREVOZA OPASNOG OTPADA

Ciljevi

- (a) Ojačati nacionalne kapacitete za otkrivanje i zaustavljanje svakog ilegalnog pokušaja unošenja opasnog otpada na teritoriju bilo koje zemlje, primenom nacionalnog zakonodavstva i relevantnih međunarodnih pravnih instrumenata;
- (b) Pružiti pomoć svim zemljama, posebno zemljama u razvoju, u obezbeđivanju svih odgovarajućih informacija koje se tiču ilegalnog prometa opasnih otpada;
- (c) Sarađivati, u okviru Bazelske konvencije, na pružanju pomoći zemljama koje trpe negativne posledice ilegalnog prevoza.

POGLAVLJE 21

ZDRAVO, PO ŽIVOTNU SREDINU, UPRAVLJANJE ČVRSTIM OTPADOM

Ovo poglavlje obrađuje četiti programska područja oa A. do D..

A. MINIMIZIRANJE OTPADA

Ciljevi

- (a) Stabilizovati ili smanjiti nastajanje otpada namenjenog za finalno odlaganje, u dogovorenom vremenskom roku, formulisanjem ciljeva zasnovanih na težini, zapremini i sastavu otpada, i podstaći separaciju radi lakše reciklaže i ponovne upotrebe;
- (b) Usavršavati postupke za procenu količina otpada i promenu sastava, s ciljem da se formuliše politika smanjivanja količina otpada, koristeći ekonomske ili druge instrumente za poboljšanje modifikacije strukture porizvodnje i potrošnje.

U skladu sa svojim kapacitetima i raspoloživim resursima, i uz saradnju Ujedinjenih nacija i drugih relevantnih organizacija, vlade zemalja trebalo bi da:

- do 2000. godine osiguraju dovoljne nacionalne, regionalne i međunarodne kapacitete za pristup, obradu procesiranje i praćenje informacija o trendovima u oblasti otpadaka, i sprovedu politiku minimizacije otpadaka;
- do 2000. godine u svim industrijalizovanim zemljama budu na raspolaganju programi za stabilizaciju ili redukciju otpadaka namenjenih finalnom odlaganju, uključujući količinu otpadaka po glavi stanovnika, na nivou ustanovljenom toga dana; zemlje u razvoju takođe treba da se kreću ka tome cilju ne dovodeći u opasnost njihove razvojne planove;
- do 2000. godine u svim zemljama, a posebno u industrijalizovanim zemljama, primene programe za redukciju agrohemijskih otpadaka, ambalaže i materijala za ambalažu, koje nemaju opasan karakter.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova

Sekretarijat konferencije predlaže da industrijalizovane zemlje sagledaju mogućnost ulaganja u minimizaciju otpadaka u iznosu od oko 1% od troškova za odlaganje čvrstog i drugog otpada.

Na sadašnjem nivou ovo bi iznosilo oko 6,5 milijardi USD godišnje, uključujući oko 1,8 milijardi USD za minimiziranje gradskog čvrstog otpada. Sadašnji iznos bi odredile relevantne gradske, oblasne i nacionalne budžetske uprave, na bazi lokalnih okolnosti.

B. MAKSIMIZACIJA, PO ŽIVOTNU SREDINU, BEZBEDNE PONOVNE UPOTREBE I RECIKLAŽE OTPADAKA

Ciljevi

- (a) Ojačati i proširiti nacionalne sisteme za ponovnu upotrebu i reciklažu otpadaka;
- (b) Kreirati, u okviru sistema Ujedinjenih Nacija, modele ponovne interne upotrebe otpada i programa reciklaže za otpad, uključujući papir;
- (c) Obezbediti informacije, tehnike i prikladne instrumente politike za podsticanje i operacionalizaciju shema ponovne upotrebe i reciklaže otpada.

U skladu sa svojim kapacitetima i raspoloživim resursima, i uz saradnju Ujedinjenih nacija i drugih relevantnih organizacija, vlade zemalja trebalo bi:

- da do 2000. godine obezbede dovoljne finansijske i tehnološke kapacitete na regionalnom, nacionalnom i lokalnom nivou, radi sprovođenja politike i aktivnosti za ponovnu upotrebu i reciklažu otpadaka;
- da do 2000. godine u svim industrijalizovanim zemljama, a do 2010. godine u svim zemljama u razvoju, donesu nacionalne programe koji će u granicama mogućnosti uključivati zadatke efikasne ponovne upotrebe i reciklaže otpada.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova

Sekretarijat konferencije je procenio da ako je ekvivalent od 1% gradskih troškova vezanih za otpad u skladu sa šemom bezbedne ponovne upotrebe otpada, svetski troškovi za ovu svrhu bi trebalo da iznose do 8 milijardi USD. Sekretarijat procenjuje ukupne godišnje troškove (1993.-2000.) sprovođenja aktivnosti iz ovog programa u zemljama u razvoju na oko 850 miliona USD po osnovu subvencija ili koncesija.

C. UNAPREĐIVANJE PO ŽIVOTNU SREDINU BEZBEDNOG TRETMANA I ODLAGANJA OTPADA

Ciljevi

- (a) Ustanoviti do 2000. godine kriterijume za kavalitativan tretman i odlaganje otpada, ciljeve i standarde zasnovane na ekološkom kapacitetu životne sredine u koju će se smestiti otpad;
- (b) Stvoriti do 2000. godine dovoljne kapacitete za sprovođenje nadgledanja uticaja zagađenja vezanog za otpad i izvođenje redovnog nadzora, uključujući epidemiološki nadzor, gde je potrebno;
- (c) Osigurati do 1995. godine u industrijalizovanim zemljama, a do 2005. godine u zemljama u razvoju, da se bar 50% ukupnog otpada, otpadnih voda i čvrstih otpadaka, tretira ili odlaže prema nacionalnim ili međunarodnim ekološkim i zdravstvenim uputstvima;
- (d) Obezbediti do 2025. godine odlaganje celokupnog otpada, otpadnih voda i čvrstih otpadaka prema nacionalnim ili međunarodnim ekološkim uputstvima.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova

Sekretarijat konferencije je prosečne godišnje ukupne troškove (1993.-2000.) sprovođenja aktivnosti iz ovog programa procenio na oko 15 milijardi USD u zemljama u razvoju, uključujući oko 3,4 milijarde USD od međunarodne zajednice, po osnovu subvencija ili koncesija.

D. PROŠIRIVANJE SLUŽBI ZA TRETMAN OTPADA

Ciljevi

- (a) Obezbediti do 2000. godine neophodne tehničke, finansijske i ljudske resurse koji će omogućiti da službe za prikupljanje otpada zadovolje postojeće potrebe;
- (b) Obezbediti do 2025. godine celokupnom gradskom stanovništvu adekvatne komunalne usluge;
- (c) Osigurati do 2025. godine potpuno pokrivanje komunalnih usluga u gradskim sredinama i rešavanje sanitarnih problema u svim ruralnim područjima.

Načini sprovođenja

(a) Finansiranje i procena troškova

Sekretarijat konferencije je procenio prosečne ukupne godišnje troškove (1993. - 2000.) sprovođenja aktivnosti iz ovog programa na oko 7,5 milijardi USD, uključujući oko 2,6 miliona USD od međunarodne zajednice, po osnovu subvencija ili koncesija.

POGLAVLJE 22

BEZBEDNO I PO ŽIVOTNU SREDINU ZDRAVO UPRAVLJANJE RADIOAKTIVNIM OTPADOM

Cilj

Cilj ovog pogavlja je da obezbedi siguran način upravljanja, transporta, skladištenja i odlaganja radioaktivnog otpada, u pogledu zaštite ljudskog zdravlja i sredine, u okviru šireg interaktivnog i integralnog pristupa upravljanju radioaktivnim otpadom i bezbednosti.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova;

Troškovi upravljanja i odlaganja radioaktivnog otpada na nacionalnom nivou su značajni i variraju u zavisnosti od tehnologije primenjene za odlaganje.

Sekretarijat konferencije je procenio prosečne ukupne godišnje troškove (1993. - 2000.) međunarodnih organizacija za sprovođenje aktivnosti ovog programa na oko 8 miliona USD. Stvarni troškovi i finansijski uslovi, uključujući i nekoncesijske, zavisiće između ostalog, od specifičnih strategija i programa koje vlade usvoje.

III D E O

JACANJE ULOGE ZNAČAJNIH DRUŠTVENIH GRUPA

POGLAVLJE 23

PREDGOVOR

Polazeći od činjenice da je jedna od osnovnih pretpostavki za dostizanje održivog razvoja široko učešće javnosti u procesu odlučivanja, odeljak III Agende 21 posvećen je jačanju uloge glavnih društvenih grupa u ovim procesima.

Svi ciljevi, politike i mehanizmi koje Vlade dogovore, u svim pregovaračkim područjima Agende 21, biće potvrđeni uz aktivno učešće svih društvenih grupa. Predviđaju se posebni načini društvenog partnerstva (social partnership) kao podrška zajedničkim naporima za održivi razvoj.

POGLAVLJE 24

GLOBALNA AKCIJA ŽENA ZA ODRŽIVI I PRAVIČNI RAZVOJ

Ciljevi

- (a) Primeniti Strategiju iz Najrobija o unapređenju položaja žene, posebno po pitanju učešća u upravljanju životnom sredinom na nacionalnom nivou;
- (b) Povećati ideo žena u donošenju odluka, planiranju i upravljanju u oblastima životne sredine i razvoja;
- (c) Pripremiti do 2000. godine strategiju za eliminisanje ustavnih, pravnih, administrativnih, kulturnih, društvenih i ekonomskih prepreka punom učešću žena u održivom razvoju i javnom životu;
- (d) Stvoriti mehanizme do 1995. godine na svim nivoima za ocenu primene i uticaja politika razvoja i životne sredine na žene i do tada osigurati doprinos i naknade za stvaranje ovih mehanizama;
- (e) Razmotriti i primeniti obrazovni materijal, kojim bi se ravnomerno, i među muškarcima i ženama, širilo znanje i vrednovala uloga žena;
- (f) Formulirati i primenjivati jasnu vladinu politiku u postizanju jednakosti u svim društvenim aspektima, uključujući rad na opismenjavanju žena, obrazovanju, obuci, ishrani i zdravlju;
- (g) Primeniti mere koje će i muškarcima i ženama obezbediti jednako pravo da slobodno i odgovorno donose odluke o broju dece;
- (h) Razmotriti usvajanje i jačanje zakonodavstva koje zabranjuje nasilje nad ženama.

Aktivnosti

- (a) Donošenje mera koje će povećati ideo žena u donošenju odluka, koje se odnose na razvoj i primenu politike i programa održivog razvoja;
- (b) Donošenje mera za jačanje uloge ženskih grupa i nevladinih organizacija u institucionalnom jačanju za održivi razvoj;
- (c) Donošenje mera za eliminisanje nepismenosti među ženama i za šire uključivanje žena i devojčica u obrazovne institucije;
- (d) Donošenje programa namenjenih smanjenju radne norme za žene i devojčice, kako kod kuće, tako i van nje, i programa namenjenih većoj primeni tehnologija bezopasnih za životnu sredinu;
- (e) Donošenje programa za jačanje preventivne i kurativne zdravstvene zaštite uz istovremeno odgovorno planiranje porodice;
- (f) Donošenje programa podrške jednakih šansi za zapošljavanje i pravednog nagrađivanja za rad svih žena u svim sektorima;
- (g) Donošenje programa za osnivanje seoskih bankovnih sistema, koji će tamošnjim ženama olakšati pristup kreditima i ulaganju u poljoprivredu;
- (h) Donošenje programa za razvoj svesti potrošača i za aktivnu participaciju žena, naglašavajući njihovu presudnu ulogu u promenama potrebnim za smanjenje ili eliminisanje obrazaca neodržive potrošnje i proizvodnje;
- (i) Donošenje programa u cilju izmene i predrasuda prema ženama putem medija, formalnog i neformalnog obrazovanja;
- (j) Donošenje mera za razmatranje progressa u ovoj oblasti uz pripremu odgovarajućeg izveštaja za svetsku konferenciju posvećenu ženama, koja će se održati 1995. godine.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova;

Prema procenama Sekretarijata Konferencije za sprovođenje aktivnosti iz ovog poglavlja treba obezbediti oko 40 miliona USD.

POGLAVLJE 25

DECA I OMLADINA U ODRŽIVOM RAZVOJU

Ovo poglavlje je obrađeno u 2 programska područja: A. i B.

A. ČELNA ULOGA OMLADINE I NJENO AKTIVNO UKLJUČIVANJE U ZAŠTITU ŽIVOTNE SREDINE I UNAPREĐENJE EKONOMSKOG I DRUŠTVENOG RAZVOJA

Ciljevi

- (a) Ustanoviti proces dijaloga između omladinskih zajednica i Vladama na svim nivoima i mehanizme koji mladima čine dostupne informacije i omogućuju im da daju svoje predloge Vlada kod donošenja odluka;
- (b) Uključiti više od 50% omladine u odgovarajuće drugostepeno obrazovanje do 2000. godine;
- (c) Preduzimati mere smanjenja aktuelne nezaposlenosti omladine;
- (d) Podržati, u saradnji sa UN, stvaranje mehanizama za uključivanje omladine u sve procese Ujedinjenih nacija;
- (e) Boriti se protiv zloupotrebe ljudskih prava omladine, posebno mladih žena i devojčica i svim mladim obezbediti pravnu zaštitu i svaku drugu podršku.

Aktivnosti

- (a) Do 1993. godine stvoriti uslove za jednako učešće mladih oba pola u procesu odlučivanja o životnoj sredini i to na svim nivoima;
- (b) Uspostaviti dijalog sa omladinskim organizacijama prilikom sastavljanja planova vezanih za životnu sredinu;
- (c) Razmotriti uključivanje preporuka sa međunarodnih, regionalnih i lokalnih omladinskih konferencija u relevantnu politiku;
- (d) Omogućiti omladini sve oblike obrazovanja, uz obezbeđivanje alternativnih obrazovnih struktura, tako da obrazovanje odlikava ekonomske i društvene potrebe omladine;
- (e) U saradnji sa odgovarajućim ministarstvima i organizacijama razviti mogućnosti alternativnog zapošljavanja i obezbediti potrebno obrazovanje za mlade;
- (f) Uspostaviti oblike rada kroz koje bi se uključile i omladinske organizacije u cilju razvijanja obrazovnih programa namenjenih mlađoj populaciji;
- (g) Dati podršku programima, projektima, nacionalnim organizacijama i omladinskim nevladinim organizacijama da prouče integraciju programa koji se odnose na njihove zahteve i potrebe;
- (h) Uključivati u međunarodne skupove delegacije mladih, rukovodeći se rezolucijama Generalne skupštine koje su usvojene 1968. 1977, 1985. i 1989. godine.

UN i međunarodne organizacije treba da preduzmu sledeće mere:

- Da preispitaju svoje programe namenjene omladini i razmotre kako se može povećati njihova međusobna koordinacija;
- Da poboljšaju širenje odgovarajućih informacija vladama, omladinskim organizacijama i drugim nevladinim organizacijama o trenutnoj omladinskoj poziciji i aktivnostima;
- Da osnuju specijalizovani fond Ujedinjenih nacija povodom Međunarodne godine mladih i ostvare saradnju sa omladinskim predstavnicima u vezi s tim.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova;

Prema preliminarnim procenama Sekretarijata Konferencije godišnje bi trebalo (1993-2000) za sprovođenje navedenih aktivnosti oko 1,5 miliona USD na grant ili koncesionoj osnovi.

B. DECA U ODRŽIVOM RAZVOJU

Ciljevi

- (a) Obezbediti opstanak, zaštitu i razvoj dece, u saglasnosti sa ciljevima Svetskog samita namenjenog deci održanog 1990. godine;
- (b) Obezbediti da se dečiji interesi uzimaju u potpunosti u obzir kada se razmatra održivi razvoj i poboljšanje životne sredine.

Aktivnosti

- (a) Primeniti programe namenjene deci da bi se postigli ciljevi koji se odnose na decu 1990-tih godina, a koji su vezani za životnu sredinu i razvoj (posebno zdravlje, ishrana, obrazovanje, opismenjavanje i eliminisanje siromaštva);
- (b) Najhitnije ratifikovati Konvencije o pravima deteta;
- (c) Povećati primarnu brigu za životnu sredinu i aktivnosti koje se odnose na osnovne potrebe zajednice, poboljšati životnu sredinu za decu na nivou domaćinstva i zajednice;
- (d) Proširiti obrazovne mogućnosti za decu i omladinu, uključujući i razvijanje svesti o životnoj sredini i razvoju;
- (e) Izvršiti putem škola i lokalnih zdravstvenih centara mobilizaciju lokalnih zajednica tako da deca i njihovi roditelji postanu stvarna žiža odlučivanja o životnoj sredini na lokalnom nivou;
- (f) Ustanoviti proceduru kojom bi interes dece bio uvršten u relevantnu politiku i strategiju u vezi životne sredine i razvoja na svim nivoima.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova;

Finansijske potrebe za većinu aktivnosti su uključene u procene drugih programa.

POGLAVLJE 26

UOČAVANJE I JAČANJE ULOGE AUTOHTONOG STANOVNIŠTVA I NJIHOVIH ZAJEDNICA

Ciljevi

- (a) Ustanoviti procese za osposobljavanje autohtonog stanovništva i njihovih zajednica;
- (b) Ustanoviti sporazume koji će ojačati aktivnu ulogu autohtonog stanovništva i njihovih zajednica u formulaciji nacionalne politike, zakona i programa, koji se odnose na upravljanje resursima i druge procese razvoja, koji na njih mogu imati uticaja;
- (c) Uključivati autohtono stanovništvo i njihove zajednice na nacionalnom i lokalnom nivou u programe koji razmatraju i pružaju podršku strategiji održivog razvoja.

Aktivnosti

- (a) Razmotriti, ratifikovati i primeniti postojeće međunarodne konvencije koje se odnose na autohtono stanovništvo i njihove zajednice i pružiti podršku za usvajanje jedne takve deklaracije na Generalnoj skupštini UN;
- (b) Usvojiti i ojačati odgovarajuću politiku i zakonske instrumente koji će zaštititi kulturnu i intelektualnu baštinu autohtonog stanovništva.

Aktivnosti koje bi trebalo da preduzmu UN i druge međunarodne organizacije:

- (a) Pomoći vladama država da u svoje programe i politiku inkorporiraju gledišta autohtonog stanovništva;
- (b) Tehnička i finansijska pomoć za programe institucionalnog jačanja kako bi se podržao održivi samorazvoj autohtonog stanovništva i njihovih zajednica;
- (c) Donošenje istraživačkih i obrazovnih programa;
- (d) Podrška naporima autohtonog stanovništva i njihovim zajednicima u upravljanju resursima i strategijama konzervacije;
- (e) Razvijanje i jačanje nacionalnih aranžmana o saradnji sa autohtonim stanovništvom koji će odlikavati njihove potrebe i uključiti njihove vrednosti i tradicionalno znanje u upravljanje prirodnim resursima;
- (f) Saradnja na regionalnom nivou kako bi se prepoznala i ojačala uloga autohtonog stanovništva u održivom razvoju.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova

Prema procenama Sekretarijata Konferencije za ostvarivanje ovog programskog područja treba oko 3 miliona USD bespovratnih ili u vidu koncesija.

POGLAVLJE 27

JACANJE ULOGE NEVLADINIH ORGANIZACIJA: PARTNERI ZA ODRŽIVI RAZVOJ

Ciljevi

- (a) Društvo, vlade i međunarodna tela treba da razviju takve mehanizme koji će nevladinim organizacijama omogućiti da budu efikasni i odgovorni partneri u održivom razvoju koji je neškodljiv po životnu sredinu;
- (b) Ujedinjene nacije i vlade pojedinih zemalja treba da pokrenu inicijativu za razmatranje formalne procedure koja bi nevladinim organizacijama omogućila da se uključe u sve faze održivog razvoja, od stvaranja politike i donošenja odluka do njihove primene;
- (c) Do 1995. godine između svih vlada i nevladinih organizacija na državnom nivou treba da bude uspostavljen dijalog po pitanju primene održivog i po životnu sredinu neškodljivog razvoja;
- (d) Vlade i međunarodna tela treba da omoguće nevladinim organizacijama učešće u sprovođenju Agende 21.

Aktivnosti

1. Sistema UN:

- (a) Razmotriti načine proširenja postojećih mehanizama koji nevladinim organizacijama daju priliku da učestvuju u kreiranju politike, donošenju odluka i primeni;
- (b) Stvoriti ili ojačati mehanizme unutar pojedinih agencija (međunarodne finansijske i razvojne agencije) u cilju obezbeđivanja učešća nevladinih organizacija prilikom priprema i donošenja politika i programa;
- (c) Razmotriti nivoe finansijske i administrativne podrške nevladinim organizacijama uz osvrt na povećanje njihove uloge kao socijalnog partnera;
- (d) Izgraditi efikasna sredstva za učešće nevladinih organizacija u procesima ustanovljenim za primenu Agende 21 na svim nivoima;
- (e) Dozvoliti nevladinim organizacijama i njihovim samoorganizovanim mrežama da učestvuju u procenjivanju politike i programa u skladu sa Agendom 21;
- (f) Uzimati u obzir nalaze nevladinih grupa u odgovarajućim izveštajima Generalnoj skupštini;
- (g) Omogućiti nevladinim organizacijama pristup preciznim i blagovremenim podacima i informacijama, kako bi unapredile svoje aktivnosti i programe za podršku održivom razvoju.

2. Vlada:

- (a) Ustanoviti ili proširiti postojeći dijalog sa nevladinim organizacijama i njihovim samoorganizovanim mrežama;
- (b) Omogućiti dijalog između lokalnih vlasti i lokalnih nevladinih grupa o aktivnostima vezanim za održivi razvoj;
- (c) Uključiti nevladine organizacije u državne mehanizme ili procedure namenjene sprovođenju Agende 21;
- (d) Uzimati u obzir nalaze nevladinih organizacija povodom sprovođenja Agende 21;
- (e) Razmotriti vladin obrazovni sistem, kako bi se našao način za uključivanje nevladinih organizacija u formalno i neformalno obrazovanje;
- (f) Učiniti dostupnim nevladinim organizacijama podatke i informacije neophodne za njihov pun

doprinos istraživanju, pripremi i vrednovanju programa.

Načini sprovođenja

(a) Finansiranje i procena troškova;

Relativno ograničeni, ali nepredvidivi troškovi će biti potrebni na međunarodnom i nacionalnim nivoima. Nevladinim organizacijama će, takođe, biti potrebno dodatno finansiranje za potrebe njihovog osnivanja. Ovi troškovi će biti znatni, ali ne mogu biti pouzdano procenjeni na osnovu postojećih informacija.

POGLAVLJE 28

INICIJATIVE LOKALNIH VLASTI U PODRŠCI AGENDE 21

Ciljevi

- (a) Do 1996. godine većina lokalnih vlasti u svakoj zemlji treba da počne sa konsultacijama svog stanovništva i da postigne konsenzus zajednice povodom "lokalne Agende 21";
- (b) Do 1993. godine međunarodna zajednica mora započeti konsultativne procese namenjene povećanoj saradnji među lokalnim vlastima;
- (c) Do 1994. godine predstavnici asocijacija gradova i drugih lokalnih vlasti treba da unaprede međusobnu saradnju u cilju proširenja i razmene informacija i iskustava;
- (d) Sve lokalne vlasti u svakoj zemlji treba da ohrabre primenu programa čiji je cilj da se ženama i omladini osigura mesto u donošenju odluka, planiranju i primeni procesa odlučivanja.

Aktivnosti

Sve lokalne vlasti treba da uđu u dijalog sa svojim građanima, lokalnim organizacijama i privatnim preduzećima i da usvoje "lokalnu Agendu 21". Lokalne vlasti će učiti od građana i od lokalnih, gradskih, opštinskih, poslovnih i industrijskih organizacija i tako će sticati informacije koje su im potrebne za formulisanje najboljih strategija.

Saradnju treba ostvariti i sa relevantnim međunarodnim organizacijama:

- (a) "Habitat" i druge organizacije iz sistema UN-a treba da pojačaju usluge u prikupljanju informacija o strategiji lokalnih vlasti, posebno u slučaju onih kojima je potrebna međunarodna pomoć;
- (b) Povremeno obavljati konsultacije međunarodnih partnera i zemalja u razvoju po pitanju strategije i načina korišćenja međunarodne pomoći na najbolji mogući način.

Predstavnici asocijacija lokalnih vlasti treba da rade na povećanoj razmeni informacija, iskustva i tehničke pomoći među lokalnim vlastima.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova;

Predloženo je da sve strane ponovo ocene troškove potrebne u ovoj oblasti. Sekretarijat konferencije je procenio da će prosečni ukupni godišnji trošak (1993-2000.) za jačanje usluga međunarodnog sekretarijata u primeni aktivnosti iz ovog poglavlja iznositi oko 1 milion USD u vidu koncesije ili subvencije.

- (b) Razvoj ljudskih resursa;
- (c) Institucionalno osposobljavanje.

POGLAVLJE 29

JAČANJE ULOGE RADNIKA I NJIHOVIH SINDIKATA

Ciljevi

Treba realizovati do 2000. godine:

- (a) Pomoći u ratifikaciji relevantnih konvencija Međunarodne organizacije rada (ILO-a) i donošenju zakona koji bi podržali ove konvencije;
- (b) Ustanoviti bipartitne i tripartitne mehanizme sigurnosti, zdravstva i održivog razvoja;
- (c) Povećati broj kolektivnih ugovora o životnoj sredini koji su namenjeni postizanju održivog razvoja;
- (d) Smanjiti broj nesreća na radu, povreda i bolesti;
- (e) Unaprediti radničko obrazovanje obukom i do-obukom, naročito u oblasti zdravlja i sigurnosti na radu, te u oblasti životne sredine.

Aktivnosti

- (a) Proširenje slobode udruživanja;
- (b) Jačanje participacije i konsultacija;
- (c) Obezbeđenje adekvatne obuke.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova;

Na osnovu procene Sekretarijata Konferencije prosečno bi godišnje (1993 - 2000) bilo potrebno oko 300 miliona USD od međunarodne zajednice.

- (b) Institucionalno jačanje.

POGLAVLJE 30

JAČANJE ULOGE BIZNISA I INDUSTRIJE

Ovaj odeljak je obrađen kroz dva programska područja.

A. UNAPREĐIVANJE ČISTIJE PROIZVODNJE

Ciljevi

Vlade, biznis i industrija, uključujući i transnacionalne korporacije, treba da nastoje da povećaju efikasnost iskorišćenosti resursa, uključujući povećanje reciklaže otpadaka, te da smanje količinu proizvedenog otpada po jedinici proizvoda.

Aktivnosti Vlada, biznisa i industrije

- (a) Doneti mehanizme kojima bi se troškovi životne sredine ugradili u ukupne troškove;
- (b) U godišnje izveštaje o poslovnim rezultatima ugraditi pokazatelje životne sredine, kao i pokazatelje korišćenja energije i prirodnih resursa;
- (c) Postepeno uvoditi pravila ponašanja koja unapređuju praksu u životnoj sredini posebno kod hemijske industrije;
- (d) Vlade treba da unapređuju tehnološku kooperaciju među preduzećima obuhvatajući identifikaciju, procenu, istraživanje i razvoj, marketinško upravljanje i primenu čistije proizvodnje;
- (e) Industrija treba da razvija čistije proizvodne procese i da vodi računa o uticaju na dobavljače i potrošače;
- (f) Industrija i biznis treba da saraduju sa radnicima i sindikatima na stalnom poboljšanju znanja, veštine i operacije u primeni održivog razvoja. Takođe treba da ohrabruju pojedine kompanije u podizanju svesti i odgovornosti zaposlenih u odnosu na životnu sredinu;
- (g) Međunarodne organizacije treba da poboljšaju obrazovne aktivnosti usmerene na čistiju proizvodnju, a u saradnji sa nevladinim organizacijama treba da obezbede širenje informacija o čistijoj proizvodnji i da šire postojeće baze podataka.

B. UNAPREĐENJE ODGOVORNOG PREDUZETNIŠTVA

Ciljevi

- (a) Podsticati koncept odgovornog upravljanja i korišćenja prirodnih resursa od strane preduzetnika;
- (b) Povećati broj preduzetnika u preduzećima koja primenjuju politiku održivog razvoja.

Aktivnosti

- (a) Vlade treba da podstiču osnivanje i delovanje preduzeća kojima se upravlja na održiv način;
- (b) Vlade treba da podstiču, u zajedništvu sa privatnim sektorom, poslove sa ulaganjem kapitala za projekte i programe održivog razvoja;
- (c) Vlade treba da podrže obuku o aspektima životne sredine u upravljanju preduzećima;
- (d) Biznis i industrija, uključujući tu i transnacionalne kompanije, moraju biti podsticani na politiku održivog razvoja, obezbediti pristup tehnologijama zdravim po životnu sredinu svim filijalama kompanija u zemljama u razvoju, podsticati prekomorske filijale da uvažavaju lokalne ekološke uslove i da dele iskustva sa lokalnim vlastima, vladom i međunarodnim organizacijama;
- (e) Biznis i industrija treba da ustanove državne savete za održivi razvoj i da pomognu unapređenju svih oblika preduzetništva;

- (f) Biznis i industrija, uključujući transnacionalne korporacije, treba da povećaju opseg istraživanja i razvoja tehnologija koje su zdrave po životnu sredinu i sistema upravljanja životnom sredinom, u saradnji sa akademijama i naučno/inženjerskim organizacijama, crpeći znanja autohtonog stanovništva tamo gde je to moguće;
- (g) Biznis i industrija treba da osiguraju odgovorno i etičko upravljanje proizvodima i procesima, s tačke gledišta zdravlja, sigurnosti i životne sredine;
- (h) Multilateralne i bilateralne institucije koje pružaju finansijsku pomoć, treba da nastave sa pružanjem pomoći malim i srednjim preduzetnicima angažovanim u aktivnostima održivog razvoja;
- (i) UN i njene organizacije i agencije treba da unaprede mehanizme za ocenu uticaja inostranih ulaganja na životnu sredinu;
- (j) Međunarodne organizacije treba da uvećaju podršku istraživanjima i razvoju upravljanja i tehnologije za održivi razvoj, posebno kad su u pitanju mala i srednja preduzeća u zemljama u razvoju.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova

Aktivnosti uključene u ovaj program predstavljaju uglavnom promene u orijentaciji postojećih aktivnosti i dodatni troškovi će verovatno biti beznačajni. Troškovi vlada i međunarodnih organizacija za ove aktivnosti su već uračunate u druga programska područja.

POGLAVLJE 31

NAUČNA I TEHNOLOŠKA ZAJEDNICA

Ovo poglavlje je obrađeno u dva programska područja.

A. POBOLJŠANJE KOMUNIKACIJE I SARADNJE IZMEĐU NAUČNE I TEHNOLOŠKE ZAJEDNICE, DONOSILACA VAŽNIH ODLUKA I JAVNOSTI

Ciljevi

- (a) Otvoriti proces donošenja i proširiti domet razvojnih odluka i odluka koje se odnose na životnu sredinu. To treba učiniti tamo gde saradnja na svim nivoima između naučne i tehnološke zajednice i donosilaca odluka može postojati;
- (b) Poboljšati razmenu znanja i interesa između naučne i tehnološke zajednice i javnosti, kako bi se politike i programi bolje formulisali, razumeli i međusobno podržavali.

Aktivnosti Vlada

- (a) Utvrditi kako nacionalne naučne i tehnološke aktivnosti mogu doprineti održivom razvoju;
- (b) Unaprediti regionalne kooperativne mehanizme namenjene regionalnim potrebama održivog razvoja;
- (c) Poboljšati i proširiti ulaganje sredstava u nauku i tehniku putem odgovarajućih mehanizama u okvirima međuvladinih konsultativnih, kooperativnih i pregovaračkih procesa međunarodnog i regionalnog dogovaranja;
- (d) Ojačati naučne i tehnološke savete na najvišim nivoima UN i drugih međunarodnih institucija, kako bi se obezbedilo uključenje naučnog i tehnološkog znanja u politiku i strategiju održivog razvoja;
- (e) Poboljšati i ojačati programe širenja istraživačkih rezultata univerziteta i istraživačkih institucija. To zahteva prepoznavanje i veću podršku naučnicima, tehnolozima i profesorima koji su angažovani u prenošenju i interpretaciji naučnih i tehnoloških informacija tvorcima politike, profesionalcima u drugim oblastima i uopšte javnosti. To zahteva sasvim otvorenu razmenu podataka i informacija između naučnika i onih koji donose odluke;
- (f) Poboljšati veze između zvaničnog i nezavisnog istraživačkog sektora i industrije, tako da istraživanje može postati važan element industrijske strategije;
- (g) Unaprediti i ojačati ulogu žene kao ravnopravnog partnera u naučnim i tehnološkim disciplinama;
- (h) Razviti i primeniti informatičke tehnologije kako bi se povećalo širenje informacija namenjenih održivom razvoju.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova

Prema procenama Sekretarijata Konferencije realizacija ovog programskog područja će koštati prosečno godišnje (1993 - 2000) oko 15 miliona USD od međunarodne zajednice.

B. UNAPREĐENJE PROPISA KOJI UREĐUJU STRUČNI RAD I DIREKTIVE KOJE SE ODOSE NA NAUKU I TEHNOLOGIJU

Ciljevi

Razvijati, poboljšati i potpomagati međunarodne propise koji se odnose na stručni rad i direktive koje se odnose na nauku i tehnologiju u koje je ugrađen integralni pristup održivosti razvoja i u kojima je

prihvaćena značajna uloga nauke i tehnologije u oblasti životne sredine.

Aktivnosti

- (a) Jačanje nacionalne i međunarodne saradnje, uključujući i nevladin sektor, prilikom razvoja propisa i direktiva koje se odnose na održivi razvoj, uzimajući u obzir postojeće propise i direktive;
- (b) Jačanje i uspostavljanje državnih savetodavnih grupa koje bi se bavile etikom životne sredine i razvoja, kako bi se razvio zajednički vrednosni okvir između naučne i tehnološke zajednice i društva kao celine;
- (c) Proširenje obrazovanja i obuke po pitanju razvoja i životne sredine, kako bi se uključili u obrazovni sistem i istraživačke prioritete;
- (d) Revizija odgovarajuće nacionalne i međunarodne regulative vezane za životnu sredinu i razvoj, da bi se osiguralo ugrađivanje odgovarajućih propisa i direktiva u nacionalnu regulatornu mašineriju.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova

Prema procenama Sekretarijata Konferencije ukupni prosečni godišnji troškovi za realizaciju ove aktivnosti iznose oko 5 miliona USD od međunarodne zajednice.

POGLAVLJE 32

JAČANJE ULOGE ZEMLJORADNIKA

Ciljevi

- (a) Ohrabriti decentralizovani sistem odlučivanja putem stvaranja i jačanja lokalnih i seoskih organizacija, koje bi poverile moć i odgovornost primarnim korisnicima prirodnih resursa;
- (b) Podržati i povećati pravnu sposobnost žena i osjetljivih grupa u odnosu na pristup, korišćenje i zakup zemljišta;
- (c) Unaprediti i ohrabriti održive poljoprivredne aktivnosti i tehnologije;
- (d) Uvesti i ojačati politike koje će ohrabriti samodovoljnost u korišćenju nisko-energetskih tehnologija (uključujući i praksu autohtonog stanovništva) i mehanizme određivanja cena koji internalizuju troškove životne sredine;
- (e) Razviti političku mrežu koja omogućava podsticaj i motivaciju među zemljoradnicima da primenjuju održivu i efikasnu poljoprivrednu proizvodnju;
- (f) Povećati participaciju zemljoradnika u izradi nacрта i primeni politike namenjene tom cilju, putem njihovih predstavničkih organizacija.

Aktivnosti

- (a) Aktivnosti koje se odnose na upravljanje;
- (b) Unapređenje informacione osnove;
- (c) Međunarodna i regionalna saradnja.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova

Finansijske potrebe za ovo programsko područje procenjuje se u odeljku 14 (Unapređivanje održivog razvoja poljoprivrede ruralni razvoj);

- (b) Naučna i tehnološka sredstva;
- (c) Razvoj ljudskih resursa;
- (d) Institucionalno osposobljavanje.

IV D E O

SREDSTVA ZA OSTVARIVANJE AGENDE

POGLAVLJE 33

FINANSIJSKA SREDSTVA I MEHANIZMI

Ciljevi

- (a) Uspostavljanje mera po pitanju finansijskih sredstava i mehanizama za sprovođenje Agende 21;
- (b) Obezbeđivanje odgovarajućih novih i dodatnih finansijskih sredstava;
- (c) Korišćenje postojećih i stalno kvalitativno unapređivanje mehanizama za finansiranje sprovođenja Agende 21.

Aktivnosti

U osnovi, aktivnosti iz ovog poglavlja odnose se na primenu svih drugih poglavlja iz Agende 21.

Načini sprovođenja

Generalno, finansiranje sprovođenja Agende 21 treba da obezbede zemlje iz sopstvenih javnih i privatnih sektora. Za zemlje u razvoju ODA je osnovni spoljni izvor finansiranja tako da će biti neophodno obezbediti novo i dodatno finansiranje za održivi razvoj i sprovođenje Agende 21. Razvijene zemlje su protvrdile izvršavanje svoje obaveze da dostignu prihvaćeni cilj UN od 0.7% BNP za ODA i saglasne su, da u cilju dostizanja tog cilja povećaju svoje programe pomoći kako bi postavljeni cilj dostigle što pre i na taj način omogućile promptnu i efikasnu primenu Agende 21. Postoji saglasnost nekih zemalja da se taj cilj dostigne do 2000. god. Odlučeno je da Komisija za održivi razvoj stalno nadgleda ostvareni napredak u tom cilju. Ovo podrazumeva sistematsko praćenje ostvarivanja Agende 21 i korišćenje raspoloživih finansijskih sredstava.

Finansiranje ostvarivanja Agende 21 i ostalih rezultata konferencije treba obezbediti na način koji maksimizira dostupnost novih i dodatnih sredstava i koristi sve raspoložive finansijske izvore i mehanizme:

- (a) Multilateralne razvojne banke i fondove (Međunarodna asocijacija za razvoj - IDA; Regionalne i subregionalne banke za razvoj; Globalne mogućnosti za životnu sredinu - GEF);
- (b) Relevantne specijalizovane agencije, ostala tela UN i druge međunarodne organizacije;
- (c) Multilateralne institucije za institucionalno osposobljavanje i tehničku saradnju;
- (d) Bilateralni programi pomoći;
- (e) Oslobađanje od dugova;
- (f) Privatno finansiranje;
- (g) Investicije;
- (h) Inovaciono finansiranje.

Podrška međunarodne i domaće ekonomije u cilju ekonomskog progressa i održivog razvoja, naročito zemalja u razvoju je posebno značajna.

Sekretarijat konferencije procenjuje da je prosečna godišnja cena (1993-2000) za sprovođenje Agende 21 u zemljama u razvoju više od 600 milijardi USD. Ovo su indikativne procene koje još nisu razmatrale Vlade.

Da bi se dao podstrek odlukama konferencije, razvijene zemlje kao i sve koje to mogu, treba da preuzmu inicijalne finansijske obaveze. O preduzetim koracima treba da obaveste Generalnu skupštinu UN do kraja 1992. godine (u toku 47. zasedanja).

Zemlje u razvoju takođe treba da priđu izradi nacrtu nacionalnih planova za održavi razvoj u cilju realizacije odluka sa konferencije.

Esencijalno je pitanje nadzora i praćenja finansiranja Agende 21.

POGLAVLJE 34

NEZAGADJUJUĆE I ZDRAVE TEHNOLOGIJE: TRANSFER, SARADNJA I INSTITUCIONALNO JAČANJE

Ciljevi

- (a) Pomoći da se obezbedi pristup, naročito zemljama u razvoju, naučnim i tehnološkim informacijama o zdravim i nezagadjujućim tehnologijama, uključujući i informacije o samoj tehnologiji;
- (b) Promovisati, olakšati i finansirati pristup i transfer tehnologija zdravih i sigurnih za životnu sredinu i odgovarajućeg Know-how i na koncesioni i preferencijalni način, uzimajući u obzir potrebu da se zaštite prava na intelektualnu svojinu kao i specijalne potrebe zemalja u razvoju i zemalja sa privredama u tranziciji, kako bi primenile Agendu 21;
- (c) Olakšati održavanje i promociju tehnologija zdravih i sigurnih za životnu sredinu koje su na neki način zanemarene, naročito u zemljama u razvoju, sa posebnim naglaskom na prioritete potrebe i uzimajući u obzir komplementarnu ulogu muškaraca i žena;
- (d) Dati podršku autohtonim institucijama i stanovništvu, naročito u zemljama u razvoju, kako bi ono prihvatilo i primenjivalo tehnologije zdrave i sigurne po životnu sredinu.

Aktivnosti

- (a) Razvoj međunarodne informacione mreže koja povezuje nacionalne, subregionalne, regionalne i internacionalne sisteme;
- (b) Podrška i unapređivanje pristupa transferu tehnologije;
- (c) Poboljšanje kapaciteta za razvoj tehnologija zdravih i bezbednih po životnu sredinu;
- (d) Uspostavljanje mreže istraživačkih centara za saradnju;
- (e) Podrška programima za kooperaciju i pomoć;
- (f) Tehnološka procena kao podrška uspostavljanju tehnologija zdravih i sigurnih po životnu sredinu;
- (g) Programi saradnje i partnerstva.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova;

Sekretarijat konferencije procenjuje da je za primenu aktivnosti u odnosu na ovo poglavlje, potrebno u proseku ukupno godišnje (za period 1993-2000), između 450-600 miliona USD od međunarodne zajednice na bazi subvencija ili davanja povlastica.

POGLAVLJE 35

NAUKA ZA ODRŽIVI RAZVOJ

Predložena programska područja (A. B. C. D.) imaju za cilj da podrže specifična naučna istraživanja pomenuta u pojedinim odeljcima Agende 21.

A. JAČANJE NAUČNE OSNOVE ZA ODRŽIVO UPRAVLJANJE

Ciljevi

- (a) Širiti naučne osnove i jačati naučne i istraživačke kapacitete i mogućnosti, naročito u zemljama u razvoju, u oblastima značajnim za životnu sredinu i razvoj;
- (b) Definirati politiku razvoja životne sredine na bazi najboljih naučnih znanja i procena, uzimajući u obzir potrebu za međunarodnom saradnjom;
- (c) Razvijati interakcije između nauke i donošenja odluka, koristeći preventivni pristup u cilju izmene standardnih šema proizvodnje i potrošnje;
- (d) Primeniti znanja na različite sredine i kulture kako bi se dostigao određeni nivo razvoja u odnosu na nacionalni, regionalni i međunacionalni nivo;
- (e) Unapređivati saradnju između naučnika, promovisanjem interdisciplinarnih istraživačkih programa i aktivnosti;
- (f) Uključivati stanovništvo u izbor prioriteta i odlučivanje u odnosu na održivi razvoj.

Aktivnosti

Zemlje uz pomoć međunarodnih organizacija, gde je to potrebno treba da:

- (a) Pripreme naučne podatke bitne za uspostavljanje održivog razvoja;
- (b) Identifikuju svoje naučne potrebe i prioritete u kontekstu istraživačkih napora međunarodne zajednice;
- (c) Jačaju odgovarajuće institucionalne mehanizme na odgovarajućim lokalnim, nacionalnim, subregionalnim i regionalnim nivoima, a u okviru sistema UN u cilju jačanja naučne baze za poboljšanje definisanja politike životne sredine i razvoja;
- (d) Razvijaju i primenjuju neophodna sredstva za održiv razvoj kao što su:
 - indikatori kvaliteta života kao na primer zdravlje, obrazovanje, socijalna zaštita, stanje životne sredine, ekonomija...
 - ekonomski prilazi razvoju zdrave životne sredine;
 - definisanje politike životne sredine na dugoročnoj osnovi;
- (e) Prikupljaju i analiziraju podatke koji se odnose na povezanost stanja ekosistema i zdravlja ljudskih zajednica, a da bi se poboljšala saznanja o ceni i koristi različitih razvojnih politika u odnosu na zdravlje i životnu sredinu, naročito u zemljama u razvoju;
- (f) Vode naučne studije nacionalnog i regionalnog karaktera u cilju ostvarivanja održivog razvoja koristeći uporedive i komplementarne metodologije. U izradu studija treba uključiti lokalne eksperte i obezbediti da ih izrađuju multidisciplinarni timovi regionalnih institucija ili istraživačkih centara u skladu sa nacionalnim kapacitetima ili raspoloživim sredstvima;
- (g) Poboljšaju mogućnosti za određivanje naučno istraživačkih prioriteta na nacionalnom, regionalnom i globalnom nivou, sa ciljem dostizanja održivog razvoja. Ovo je proces koji zahteva naučne procene u odnosu na kratkoročne i dugoročne dobiti i moguće rizike;
- (h) Razviju metode koje će povezivati naučne rezultate i tradicionalna saznanja o različitim kulturama.

Metode treba razvijati na lokalnom nivou sa akcentom na vezama između tradicionalnog znanja i tekuće "razvijene nauke" sa posebnim naglaskom na zaštitu životne sredine i održivi razvoj.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova;

Sekretarijat konferencije procenjuje da je za primenu aktivnosti po ovom programu potrebno u proseku ukupno godišnje za period (1993-2000) 150 mil. USD uključujući oko 30 mil. USD od međunarodne zajednice na bazi subvencija ili davanja povlastica.

B. BOLJE RAZUMEVANJE NAUKE

Ciljevi

- (a) sprovoditi istraživačke programe u cilju boljeg razumevanja kapaciteta Zemlje u odnosu na prirodne resurse kao što su biohemijski ciklusi, atmosfera, hidrosfera, litosfera, biosfera i dr.;
- (b) Razvijati i primenjivati nova analitička sredstva kako bi se bolje razumeli uticaji ljudskog faktora na prirodne sisteme Zemlje i demografski trendovi i njihovi uticaji;
- (c) Integrisati fizičke, ekonomske i društvene nauke radi boljeg razumevanja uticaja ekonomskog i društvenog ponašanja na sredinu i uticaj degradacije okoline na lokalne i globalne ekonomije.

Aktivnosti

- (a) Podržati razvoj sve razvijenije kontrolne mreže radi opisivanja ciklusa u životnoj sredini (npr. globalnih, biogeohemijskih i hidroloških) i ispitati hipoteze koje se odnose na njihovo ponašanje. Takođe poboljšati istraživanje u pogledu interakcija različitih globalnih ciklusa i njihovih posledica na nacionalne, subregionalne, regionalne i globalne nivoe;
- (b) Podržati nacionalne, regionalne i međunarodne istraživačke programe u globalnoj hemiji atmosfere i obezbediti prezentaciju rezultata u javnosti u prihvatljivoj i razumljivoj formi;
- (c) Podržati nacionalne, regionalne i međunarodne istraživačke programe o morskim i kopnenim ekosistemima, proširiti saznanja o njihovim komponentama, razvijati odgovarajuće sisteme za uređenje njihovih promena stanja i poboljšati rad na Zemljinim sistemima i podsystemima, sa akcentom na funkcionisanje ovih sistema pod različitim uticajem ljudskog faktora;
- (d) Podsticati koordinaciju satelitskih misija, mreža, sistema za stvaranje i emisiju njihovih podataka; razvijati međusobne odnose između istraživača i korisnika observacionih podataka sa Zemlje i Earthwatch sistema UN;
- (e) Razvijati mogućnosti za predviđanje stanja kopnenih, vodenih, morskih ekosistema;
- (f) Proučavati ulogu biološke raznovrsnosti i nedostatak vrsta u funkciji ekosistema i opšteg sistema za održavanje života;
- (g) Pokrenuti globalni sistem osmatranja parametara za racionalnu brigu o obalnim i planinskim zonama i značajno poboljšati sisteme za kontrolu kvantiteta i kvaliteta sveže vode;
- (h) Razvijati sisteme za observaciju Zemlje iz kosmosa kako bi se omogućila stalna i dugoročna merenja interakcija atmosfere, hidrosfere i litosfere;
- (i) Razvijati i primeniti sisteme i tehnologiju koja bi automatski prikupljala, snimala i emitovala podatke i informacije do centara za prikupljanje podataka i analizu, a u cilju kontrole morskih, kopnenih i atmosferskih procesa. Na taj način bi se spečile eventualne prirodne nepogode;
- (j) Poboljšati doprinos inženjerskih nauka multidisciplinarnim istraživačkim programima o sistemima Zemlje i na taj način smanjiti negativne efekte osnovnih prirodnih nepogoda;
- (k) Intenzivirati istraživanja u cilju integrisanja fizičkih, ekonomskih i društvenih nauka kako bi bolje

razumeli uticaj ekonomskog i društvenog ponašanja na sredinu i degradaciju sredine na lokalne i globalne ekonomije, a naročito:

- razvijati istraživanja o ljudskom ponašanju kao pokretačkom faktoru za razumevanje uzroka i posledica promena okoline i upotrebe resursa
- istraživati ljudske, ekonomske i društvene uticaje na globalne promene
- podržavati razvoj novih tehnologija i sistema u cilju brže integracije multidisciplinarnih, fizičkih, hemijskih, bioloških i socijalnih procesa koji sa druge strane, daju informacije i obasrbljuju znanjem javnost.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova;

Sekretarijat konferencije procenjuje da je za implementaciju aktivnosti po ovom programu potrebno u proseku ukupno godišnje za period 1993-2000 oko 2 milijarde USD, uključujući oko 1.5 milijarde USD od međunarodne zajednice na bazi subvencija i davanja povlastica.

- (b) Naučna i tehnološka sredstva;
- (c) Poboljšanje dugoročnih naučnih procena.

C. UNAPREDJIVANJE DUGOROČNIH NAUČNIH PROCENA

Ciljevi

Primarni cilj je omogućiti procene trenutnog stanja i trendova u pogledu osnovnih rezultata razvoja i sredine na nacionalnom, subregionalnom, regionalnom i globalnom nivou na bazi najdostupnijih naučnih saznanja sa ciljem razvijanja alternativnih strategija.

Aktivnosti

- (a) Koordinirati postojeće podatke bitne za razvoj i sredinu kako bi se dala podrška pripremi dugoročnih naučnih procena, npr. podaci o iscrpljenosti sirovina, uvozno/izvozna kretanja, upotreba energije, zdravstveni problemi, demografska kretanja itd;
- (b) Razvijati metodologiju za sprovođenje nacionalnih i regionalnih ispitivanja i petogodišnjeg globalnog pregleda na bazi integracije. Standardna ispitivanja mogu pomoći da se bolje shvati šema i karakter razvoja, posebno ispitujući kapacitete globalnih i regionalnih sistema za održavanje života u cilju spoznaje raznih oblika života i identifikovanja oblasti i resursa osetljivih na dalju degradaciju. Ovaj zadatak bi trebalo da integriše sve relevantne naučne oblasti na svim raspoloživim nivoima, a organizatori bi bili Vladine agencije, nevladine organizacije, univerziteti i istraživački instituti. Ukoliko je potrebno, podršku bi dala i tela UN. Informacije o ovakvim ispitivanjima bi bile dostupne javnosti.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova;

Sekretarijat konferencije smatra da je za primenu aktivnosti po ovom programu za period (1993-2000) potrebno u proseku ukupno godišnje 35 miliona USD, uključujući oko 18 miliona USD od međunarodne zajednice na bazi subvencija i davanja povlastica.

D. POBOLJŠANJE NAUČNIH KAPACITETA I MOGUĆNOSTI

Ciljevi

- (a) Obrazovanje, obuka i olakšice za lokalna istraživanja i razvoj, razvoj ljudskih resursa u osnovnim naučnim disciplinama i naučnim oblastima blisko vezanim za životnu sredinu, primena

odgovarajućih tradicionalnih i lokalnih znanja o održivom razvoju;

- (b) Znatno rast broja naučnika do 2000. godine - naročito žena naučnika u onim zemljama u razvoju gde je njihov broj trenutno nedovoljan;
- (c) Znatno smanjenje egzodusa naučnika iz zemalja u razvoju i podsticanje na povratak;
- (d) Poboljšanje pristupa relevantnim informacijama kako bi se poboljšala javna svest i učešće u donošenju odluka;
- (e) Uključivanje naučnika u nacionalne, regionalne i globalne istraživačke programe o sredini i razvoju, uključujući multidisciplinarna istraživanja;
- (f) Periodično akademsko vođenje evidencije o naučnicima iz zemalja u razvoju u određenim naučnim oblastima.

Aktivnosti

- (a) Unaprediti obrazovanje i usavršavanje naučnika, ne samo u oblastima u kojima rade, već i u sposobnosti da identifikuju, vode i inkorporiraju ispitivanja o životnoj sredini u istraživačke i razvojne projekte; obezbediti zdravu osnovu u prirodnim sistemima, ekologiji i upravljanju resursima; razvijati stručnjake sposobne za rad u interdisciplinarnim programima koji se odnose na životnu sredinu i razvoj, uključujući i oblast primenjenih društvenih nauka;
- (b) Poboljšati naučnu infrastrukturu u školama, univerzitetima i naučno-istraživačkim institucijama - naročito u zemljama u razvoju - nabavkom adekvatne naučne opreme i omogućavanjem pristupa modernoj naučnoj literaturi, a u cilju dostizanja i održavanja kritične mase visoko kvalifikovanih naučnika u ovim zemljama;
- (c) Razvijati i širiti nacionalnu naučnu i tehnološku bazu podataka, obradu podataka u unificiranim formatima i sistemima i omogućiti potpun i otvoren pristup bibliotekama regionalnih naučnih i tehnoloških informacionih mreža. Poboljšati prikupljanje naučnih i tehnoloških informacija i baza podataka u globalnim i regionalnim centrima za prikupljanje podataka;
- (d) Razvijati i širiti regionalne i globalne naučne i tehnološke informacione mreže koje se baziraju na nacionalnim naučnim i tehnološkim bazama podataka; prikupljati, obraditi i distribuirati informacije regionalnih i globalnih naučnih programa; potencirati aktivnosti u cilju uklanjanja informacionih barijera zbog razlika u jeziku. Naročito u zemljama u razvoju u većem opsegu raditi na primenama sistema baziranim na računarima u cilju praćenja naučne literature;
- (e) Insistirati na jačanju partnerskih veza između nacionalnih, regionalnih i globalnih kapaciteta da bi se postigla potpuna i otvorena razmena naučnih i tehnoloških podataka i informacija i učinila dostupnom tehnička pomoć koja se odnosi na trajan razvoj zdrave životne sredine. Ovo je moguće postići razvojem mehanizama za podelu osnovnih istraživanja, podataka i informacija i poboljšanjem međunarodnih mreža i centara, uključujući regionalnu vezu sa nacionalnom naučnom bazom podataka za istraživanje i usavršavanje. Ovakvi mehanizmi treba da poboljšaju profesionalnu saradnju među naučnicima svih zemalja i uspostave jaku nacionalnu i regionalnu vezu između industrije i istraživačkih instituta;
- (f) Poboljšati i razvijati nove veze između postojećih mreža naučnika iz prirodnih i društvenih nauka i univerziteta na međunarodnom nivou da bi ojačali nacionalne kapacitete u formulisanju političkih opcija na polju životne sredine i razvoja;
- (g) Prikupljati, analizirati i publikovati informacije o znanjima iz oblasti životne sredine i razvoja i pružiti pomoć zajednicama koje poseduju takvo znanje da ga i iskoriste.

Načini sprovođenja

(a) Finansiranje i procena troškova;

Sekretarijat konferencije procenjuje da je za implementaciju aktivnosti po ovom programu potrebno u proseku godišnje ukupno za period (1993-2000) oko 750 miliona USD, uključujući oko 470 miliona USD od međunarodne zajednice na bazi subvencija i davanja povlastica.

POGLAVLJE 36

UNAPREĐIVANJE OBRAZOVANJA, OBUKE I DRUŠTVENE SVESTI

Ovo poglavlje je obrađeno kroz tri programska područja: A, B. i C.

A. PREORJENTACIJA OBRAZOVANJA U PRAVCU ODRŽIVOG RAZVOJA

Ciljevi

- (a) Potvrditi preporuke sa Svetske konferencije o obrazovanju (Jomtien, Tajland, 5-9 mart, 1990);
- (b) U što skorijem roku dostići zadovoljavajući nivo svesti o životnoj sredini i razvoju u svim sektorima društva;
- (c) Ulagati napore da se dostigne nivo obrazovanja o životnoj sredini i razvoju, u okviru društvenog obrazovanja, za sve grupe ljudi od uzrasta u osnovnim školama do odraslih;
- (d) Raditi na integrisanju koncepta životne sredine i razvoja, uključujući i demografiju, u sve obrazovne programe, naročito analizu uzroka bitnih pitanja životne sredine i razvoja u lokalnom kontekstu. Pažnju obratiti na najdostupnije naučne podatke i ostale izvore znanja, naglašavajući potrebu daljeg usavršavanja onih koji donose odluke na svim nivoima.

Aktivnosti

- (a) Sve zemlje treba da ispoštuju preporuke sa konferencije u Jomtien-u i obezbede realizaciju donetih odluka. U tom smislu treba pripremati nacionalne strategije i akcije;
- (b) Vlade treba da se založe za pripremu strategija u cilju integrisanja životne sredine i razvoja i da taj pristup ugrade u obrazovanje na svim nivoima u toku sledeće 3 godine. Ovo treba uraditi u saradnji sa svim sektorima društva;
- (c) Države treba podsticati da formiraju savetodavna nacionalna tela u oblasti edukacije o životnoj sredini ili okrugle stolove na teme iz oblasti životne sredine, razvoja, obrazovanja. Potrebno je uključiti i nevladine organizacije kako bi se mobilisali svi raspoloživi resursi;
- (d) Kompetentni u oblasti obrazovanja, uz pomoć društvenih grupacija i nevladinih organizacija treba da pomognu u organizaciji programa usavršavanja za potrebe životne sredine i razvoja za sve nastavnike, administrativne kadrove, planere u oblasti obrazovanja;
- (e) Odgovarajući autoriteti treba da obezbede pomoć svakoj školi u kreiranju radnih planova u oblasti životne sredine uz učešće studenata i zaposlenih. Škole treba da uključe proučavanje uticaja životne sredine na zdravlje, uključujući zdravu vodu za piće, hranu itd;
- (f) Treba promovisati oprobane edukacione metode i metode podučavanja;
- (g) Za dve godine sistem UN treba da izvrši kontrolu obrazovnih programa, uključujući programe usavršavanja i unapređivanje javne svesti, kako bi utvrdio prioritete i mobilisao raspoložive snage;
- (h) U sledećem petogodištu treba raditi na jačanju razmene informacija usavršavanjem tehnologija i kapaciteta neophodnih da bi se unapredilo obrazovanje u oblasti životne sredine i razvoja kao i javna svest o tome. U tom smislu zemlje treba da saraduju i svojim zahtevima prilagode različite edukacione metode i programe;
- (i) Podržavati rad na univerzitetima. Postojeće regionalne mreže i univerzitetske aktivnosti treba dalje usavršavati kako bi se stimulisali istraživački i obrazovni procesi vezani za održiv razvoj, gradile veze i mostovi sa poslovnim i ostalim sektorima u državi i van nje;
- (j) Uz pomoć međunarodnih organizacija, nevladinih organizacija i ostalih sektora, države treba da jačaju nacionalne i regionalne centre za interdisciplinarna istraživanja i obrazovanje na visokom nivou u naučnim oblastima životne sredine i razvoja. Ovakvi centri bi mogli biti univerziteti ili

odgovarajuće institucije i centri u regionu;

- (k) Države treba da omoguće neformalne obrazovne aktivnosti na lokalnom, regionalnom i nacionalnom nivou u saradnji i uz podršku svih ostalih činilaca. Na nacionalnom i lokalnom nivou treba organizovati diskusije o problemima u oblasti životne sredine i razvoja;
- (l) Autoriteti u oblasti obrazovanja, uz podršku nevladinih organizacija, treba da promovišu sve vrste obrazovnih programa za odrasle, kao i za učenike u osnovnim i srednjim školama. Obrazovni programi i programi usavršavanja u oblasti životne sredine i razvoja treba da se uključe u sve vidove društvenog života, uključujući i specijalne kurseve na nivou doktoranata;
- (m) Vlade i obrazovni autoriteti posebne napore treba da ulažu da u tradicionalnim sredinama obrazovanjem poednako uključuju žensko stanovništvo kako bi se smanjio broj nepismenih i dale poednake šanse ženama da rade i odlučuju u svim porama društva. U tom smislu treba poboljšati uslove upisa u škole, uključivati žene u visoko obrazovne programe, poboljšati društvenu brigu o deci, a naročitu pažnju posvetiti obrazovanju mladih;
- (n) Putem zakona afirmisati jednaka prava svih ljudi na obrazovanje i usavršavanje;
- (o) Sprovođenje odluka sa konferencije UN o životnoj sredini i razvoju treba da kontrolišu i procenjuju određene agencije UN. One treba da obezbede kontinuiranu primenu odluka u svim dogovorenim formama održavanjem konferencija i sličnih relevantnih akcija po pitanju obrazovanja i svesti o tome.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova;

Prema preliminarnim procenama Sekretarijata konferencije za ovu aktivnost je potrebno 8-9 milijardi USD, uključujući 3.5-4.5 milijarde USD od međunarodne zajednice.

B. JAČANJE JAVNE SVESTI

Ciljevi

Cilj je da se unapredi široka javna svest kao suštinski deo opštih obrazovnih napora na unapređenju ponašanja, vrednosti i akcija u cilju održivog razvoja. Važno je naglasiti princip prenošenja autoriteta, odgovornosti i kontrole na lokalni nivo nad aktivnostima koje se odnose na izgradnju svesti.

Aktivnosti

- (a) Države treba da jačaju ulogu postojećih savetodavnih tela, kao i da osnivaju nova, sa ciljem širenja javnih informacija o životnoj sredini i razvoju. Takođe treba da koordiniraju aktivnosti, između ostalih i sa UN, nevladinim organizacijama i važnim medijima. Treba da podstiču javno učešće u diskusijama o politici životne sredine. Vlade takođe treba da daju podršku nacionalnim i lokalnim informacionim mrežama;
- (b) Sistem UN treba da jača kontrolu nad aktivnostima u obrazovanju i podizanju javne svesti kako bi se omogućilo veće učešće i koordinacija svih delova sistema, a naročito informacionih tela, regionalnih i državnih aktivnosti. Treba voditi sistematske evidencije o delovanju programa na nivo svesti, vodeći računa o doprinosu specifičnih društvenih grupa;
- (c) Treba podsticati države i regionalne organizacije, kad god je to moguće, da obezbede usluge po pitanju javne informisanosti o životnoj sredini i razvoju u cilju podizanja javne svesti na viši nivo kod svih grupa, privatnih sektora, a naročito onih koji odlučuju;
- (d) Države treba da podstiču stvaranje obrazovnih institucija u svim sektorima kako bi doprineli jačanju javne svesti. Obrazovni materijal svih vrsta i za sve društvene slojeve treba da je baziran na najboljim naučnim informacijama, uključujući prirodne, psihološke i društvene nauke, a uzimajući u obzir estetske i etičke vrednosti;

- (e) Države i sistem UN treba da promovišu zajedničko delovanje sa medijima, popularnim pozorišnim grupama, reklamnom industrijom i komercijalnim sektorima, inicirajući diskusije i prikupljajući njihova iskustva u kreiranju javnog ponašanja. Takva saradnja bi takođe poboljšala aktivno javno učešće u debati o životnoj sredini;
- (f) U saradnji sa naučnim sektorom, treba uspostaviti veze sa modernim komunikacionim tehnologijama kako bi se efikasno delovalo u javnosti. Nacionalne i lokalne obrazovne institucije i odgovarajuće agencije UN treba da obezbede upotrebu audio-vizuelnih metoda, naročito u ruralnim sredinama, širenje mreže televizijskog i radio programa za zemlje u razvoju, koristeći multimedijske metode i integrišući više metode rada sa folk metodama;
- (g) Države treba da podstiču turističke aktivnosti u zdravoj sredini a na bazi Haške deklaracije o turizmu (1989 god.) i programa Svetske turističke organizacije i UNEP-a čineći dostupnim korišćenje muzeja, kulturne baštine, zooloških vrtova, botaničkih bašta, nacionalnih parkova i ostalih zaštićenih područja;
- (h) Države treba da podstiču nevladine organizacije kako bi povećale svoje učešće u rešavanju problema životne sredine i razvoja, kroz zajedničke inicijative sa ostalim konstituentima društva;
- (i) Države i sistem UN treba što više da uključuju u sistem rukovođenja, planiranja i razvoja lokalnih životnih sredina, ljude iz tih sredina i promovišu širenje tradicionalno stečenih znanja putem lokalnih običaja, naročito u ruralnim sredinama;
- (j) UNICEF, UNESCO, UNDP i nevladine organizacije treba da razvijaju programe podrške i uključuju mlade i decu u probleme životne sredine i razvoja, a na bazi odluka sa Svetskog samita o deci;
- (k) Države, UN i nevladine organizacije treba da podstiču mobilizaciju i žena i muškaraca u kampanjama za održivi razvoj, potencirajući ulogu porodice u aktivnostima vezanim za životnu sredinu, ulogu žena u prenošenju znanja i socijalnih vrednosti kao i razvoja ljudskih resursa;
- (l) Javna svest treba da jača sa porastom nasilja u društvu u cilju njegovog smanjenja.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova;
Prema preliminarnim procenama Sekretarijata konferencije, potrebno je oko 2 milijarde USD uključujući oko 110 miliona USD od međunarodne zajednice.

C. UNAPREĐENJE USAVRŠAVANJA

Ciljevi

- (a) Uspostaviti i jačati programe stručne obuke koji su u vezi sa životnom sredinom i razvojem i obezbediti mogućnost svima da se usavršavaju bez obzira na socijalni status, doba, pol, rasu ili religijsku pripadnost;
- (b) Promovisati fleksibilnu i adaptabilnu radnu snagu svih uzrasta sposobnu da rešava sve veće probleme životne sredine i razvoja kao i promene u vezi sa prelaskom na održivo društvo;
- (c) Jačati nacionalne kapacitete, naročito u oblasti naučnog obrazovanja i usavršavanja, omogućiti Vladi, preduzetnicima i radnicima da se upoznaju sa ciljevima sredine i razvoja i olakšaju transver i asimilaciju nove tehnologije zasnovane na principima zaštite životne sredine i know-how;
- (d) Omogućiti da sve ideje i razmatranja životne sredine i ekoloških problema budu integrisane u sve nivoe upravljanja kao što su tržište, proizvodnja i finansije.

Aktivnosti

- (a) Zemlje uz pomoć UN treba da identifikuju potrebe radne snage za usavršavanjem i preduzmu konkretne mere za njihovu realizaciju. Sistem UN planira kontrolu sprovođenja progressa u ovoj oblasti 1995. god. Daje se podsticaj nacionalnim stručnim asocijacijama da razvijaju i nadziru etičke kodekse i jačaju veze u oblasti životne sredine. Programi usavršavanja treba da inkorporiraju veštinu i znanje o primeni informacija u održivom razvoju u svim delovima kreiranja politike i donošenja odluka;
- (b) Države i obrazovne ustanove treba da integrišu probleme sredine i razvoja u postojeći program usavršavanja i da se založe za njihovo usaglašavanje sa potrebama održivog razvoja;
- (c) Države treba da podstiču sve sektore društva, kao što su industrija, univerziteti, vladine službe, nevladine organizacije i društvene organizacije da se uključe u sve relevantne aktivnosti usavršavanja, komponentu staranja o životnoj sredini sa naglaskom na stručna usavršavanja. Treba razvijati kapacitete za obuku rukovodećih kadrova u oblasti životne sredine i specijalizovati programe za "obuku vaspitača", kako bi se dala podrška nacionalnom i sveobuhvatnom nivou;
- (d) Države treba da rade na jačanju programa iz praktične obuke za svršene učenike stručnih škola, viših škola i univerziteta, kako bi se osposobili za uslove na tržištu i obezbedili egzistenciju. Dobri programi obuke proizvode kvalitetniju radnu snagu i daju bolje kadrove;
- (e) Vlade treba da se konsultuju sa ljudima u izolovanim situacijama, bilo geografski, kulturno ili društveno i omoguće im usavršavanje;
- (f) Vlade, industrija, sindikati i potrošači treba da se angažuju na dobroj obaveštenosti o životnoj sredini i njenoj vezi sa poslovnim praksom;
- (g) Vlade treba da razvijaju službu za obuku tehničkog kadra u oblasti životne sredine koja može da pomogne stanovništvu i zajednicama naročito u ruralnim sredinama i da im obezbedi osnovno znanje o životu u toj sredini;
- (h) Države treba da se zalažu za efektivno korišćenje informacija i znanja o životnoj sredini i razvoju. Postojeće specijalizovane programe obuke treba ojačati kako bi se dala podrška specijalnim grupama u pribavljanju informacija. Potrebno je analizirati uticaj ovakvih programa na produktivnost, zdravlje, sigurnost i zapošljavanje. Treba pripremiti i modernizovati knjige i vodiče za usavršavanje u oblasti sredine i razvoja sa informacijama o programima usavršavanja i školskim programima, metodologijama i procenama rezultata na lokalnom, nacionalnom, regionalnom i međunarodnom nivou;
- (i) Agencije za pomoć treba da jačaju komponentu obuke u svim razvojnim projektima, naglašavajući multidisciplinarni pristup, zalažući se za jačanje svesti i obezbeđenje potrebnih znanja za prelaz na održivo društvo. U tom cilju može pomoći knjiga "Vodič UNDP-a";
- (j) U razmeni iskustva po pitanju programa obuke i podizanja javne svesti mogu pomoći postojeće mreže radnih organizacija, industrijskih asocijacija i nevladinih organizacija;
- (k) U saradnji sa međunarodnim organizacijama, Vlade treba da razvijaju i primenjuju strategije na nacionalne, regionalne i lokalne nivoe u oblasti životne sredine, sa naglaskom na donošenje urgentnih praktičnih programa obuke i podizanja svesti;
- (l) Sistem UN treba da radi na proširivanju programa obuke, naročito programa u oblasti životne sredine, koji se odnosi na zaposlene u radnim organizacijama.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova;

Prema preliminarnim procenama Sekretarijata konferencije realizacija ove aktivnosti bi prosečno godišnje koštala (1993-2000) oko 8 milijardi USD uključujući oko 3,5 - 4,5 milijarde USD od međunarodne zajednice.

POGLAVLJE 37

NACIONALNI MEHANIZMI I MEDJUNARODNA SARADNJA NA INSTITUCIONALNOM JAČANJU ZEMALJA U RAZVOJU

Ciljevi

- (a) Definisanje potreba i prioriteta zemlje u sprovođenju Agende 21 sa akcentom na razvoj tehničkih i profesionalnih ljudskih resursa i razvoj industrijskih kapaciteta. Posebno se naglašava korišćenje potencijala za optimalnu upotrebu postojećih resursa kao i povećanja efikasnosti postojećih institucija i nevladinih organizacija, uključujući naučne i tehnološke institucije;
- (b) Preorjentsanje tehničke saradnje i, samim tim, uspostavljanje novih prioriteta, vezanih za transfer tehnologije i know-how procesa, sa akcentom na specifične uslove i individualne potrebe. Poboljšava se koordinacija između zemalja pružalaca pomoći i onih koji pomoć realizuju na sopstvenim programima. Ova koordinacija uključuje nevladine organizacije i naučne i tehnološke ustanove kao i preduzeća gde god je to potrebno;
- (c) Skraćivanje vremena za planiranje programa i primena u razvoju i jačanje institucionalnih struktura u cilju osposobljavanja za dugoročnije rešavanje problema;
- (d) Poboljšanje i preorjentacija postojećih međunarodnih multilateralnih institucija koje su odgovorne za probleme životne sredine i/ili razvoj kako bi se one osposobile za integraciju ovih problema;
- (e) Poboljšanje institucionalnih sposobnosti i kapaciteta, i u javnom i privatnom sektoru, kako bi se procenio uticaj svih razvojnih projekata na životnu sredinu.

Konkretni ciljevi uključuju sledeće:

- (a) Svaka zemlja treba da teži da, ukoliko je moguće, do 1994. godine kompletira pregled svojih kapaciteta i mogućnosti u pogledu zahteva za postavljanjem strateških pravaca za održivi nacionalni razvoj, a što proističe iz akcionog programa Agende 21;
- (b) Do 1997. godine Generalni sekretar treba da dostavi Generalnoj skupštini izveštaj o postignutim rezultatima u skladu sa poboljšanom politikom, sistemom koordinacije i aktivnostima koje imaju za cilj jačanje primene programa tehničke saradnje na održivi razvoj, kao i sve dodatne mere koje se u tom pravcu preduzimaju.

Aktivnosti

- (a) Postizanje nacionalne saglasnosti i formulisanje strategija u vezi institucionalnog jačanja za primenu Agende 21;
- (b) Identifikovanje nacionalnih izvora i prezentiranje zahteva za tehničku saradnju, uključujući i one koji se odnose na tehnološki transfer i know-how u okviru strategija sektora;
- (c) Uspostavljanje mehanizma kontrole u oblasti tehničke saradnje u vezi sa tehnologijom transfera i know-how;
- (d) Poboljšanje ekspertize i kolektivnog doprinosa sistema UN u cilju preduzimanja inicijativa za institucionalno osposobljavanje;
- (e) Uskladjivanje pružanja pomoći na regionalnom nivou.

Načini sprovođenja

(a) Finansiranje i procena troškova;

Cena bilateralnih troškova za zemlje u razvoju za potrebe tehničke saradnje, uključujući i one koji se odnose na transfer tehnologije i know-how, je oko 15 milijardi USD ili 25% ukupne sume za pomoć razvoju. Primena Agende 21 će zahtevati efikasnije korišćenje ovih sredstava i dodatno finansiranje u ključnim oblastima.

Prema preliminarnim procenama Sekretarijata konferencije prosečni ukupni godišnji trošak (1993-2000) sprovođenja ovih aktivnosti iznosiće između 300 miliona USD i 1 milijarde USD od međunarodne zajednice.

POGLAVLJE 38

MEDJUNARODNI INSTITUCIONALNI ARANŽMANI

Ciljevi

- (a) Obezbediti kontrolu primene Agende 21 kako bi se postigao održivi razvoj u svim zemljama;
- (b) Poboljšati ulogu i funkcionisanje sistema UN u oblasti životne sredine i razvoja. Sve relevantne agencije, organizacije i programi sistema UN treba da usvoje konkretne programe za primenu Agende 21 i obezbede sprovođenje aktivnosti UN ili daju savet Vladi po zahtevu, a u okviru oblasti u kojima imaju kompetenciju;
- (c) Jačati saradnju i koordinaciju u sistemu UN u oblasti životne sredine i razvoja;
- (d) Podsticati interakciju i saradnju između sistema UN i drugih međjuvladinih i nevladinih regionalnih i globalnih institucija i nevladinih organizacija u oblasti životne sredine i razvoja;
- (e) Jačati institucionalne mogućnosti i programe neophodne za efikasnu primenu, praćenje i kontrolu sprovođenja Agende 21;
- (f) Pružiti pomoć u jačanju i koordinaciji nacionalnih, subregionalnih i regionalnih kapaciteta i akcija u oblasti životne sredine i razvoja;
- (g) Uspostaviti efikasnu saradnju i razmenu informacija između organa UN, organizacija, programa i multilateralnih finansijskih tela u okviru institucionalnih aranžmana za praćenje Agende 21;
- (h) Ostvarivati hitne ciljeve u oblasti životne sredine;
- (i) Obezbediti da novi institucionalni aranžmani podrže revitalizaciju, jasnu podelu nadležnosti u sistemu UN.

INSTITUCIONALNA STRUKTURA

- A. Generalna skupština
- B. Ekonomski i socijalni savet
- C. Medjuvladini mehanizmi
- D. Medjuvladine funkcije
- E. Generalni sekretar
- F. Koordinacioni mehanizam za medjuagencijske odnose na visokom nivou
- G. Savetodavno telo na visokom nivou
- H. Struktura za podršku Sekretarijata
- I. Organi, programi i organizacije sistema UN:
 - 1. Program životne sredine UN (UNEP)
 - 2. Program razvoja UN (UNDP)
 - 3. Konferencija UN o trgovini i razvoju (UNCTAD)
 - 4. Specijalizovane agencije i organizacije i ostale relevantne medjuvladine organizacije
- J. Regionalna i subregionalna saradnja i implementacija
- K. Nacionalna primena (ili Primena od strane nacije)
- L. Saradnja između tela UN i međunarodnih finansijskih organizacija
- M. Nevladine organizacije

POGLAVLJE 39

MEĐUNARODNI ZAKONSKI INSTRUMENTI I MEHANIZMI

Ciljevi

Opšti cilj donošenja međunarodnog zakona u oblasti životne sredine je da se proceni i unapredi integracija politike razvoja i životne sredine kroz efikasne međunarodne ugovore. Istovremeno treba uzeti u obzir i univerzalne principe i posebne potrebe koji se tiču pojedinih zemalja.

Konkretni ciljevi su:

- (a) Identifikovati teškoće koje sprečavaju određene zemlje, posebno zemlje u razvoju, da učestvuju ili blagovremeno primene međunarodne sporazume ili instrumente, a u cilju integrisanja pitanja u oblasti životne sredine i razvoja;
- (b) Sačiniti prioritete za buduće uspostavljanje zakona u vezi sa održivim razvojem na globalnom, regionalnom ili subregionalnom nivou, sa ciljem da se poboljša efikasnost međunarodnih propisa na ovom planu naročito kroz integraciju na planu životne sredine i razvoja;
- (c) Podržati efikasno učešće svih zemalja, a naročito zemalja u razvoju, u pregovaranju, primeni i uspostavljanju kontrole nad međunarodnim ugovorima ili instrumentima uključujući odgovarajuću tehničku i finansijsku pomoć i ostale mehanizme u tom cilju;
- (d) Na bazi potpisanih ugovora ili instrumenata pokrenuti međunarodne standarde za zaštitu životne sredine koji uzimaju u obzir različite situacije u kojima se zemlje nalaze i njihove mogućnosti. Politike životne sredine treba da se bave suštinskim razlozima degradacije životne sredine. Mere trgovinske politike u funkciji životne sredine ne treba da predstavljaju sredstvo diskriminacije ili restrikcije na planu međunarodne trgovine. Treba izbegavati unilateralne akcije u vezi sa podsticajima životne sredine van jurisdikcije zemlje uvoznika. Mere u oblasti životne sredine koje se odnose na probleme na međunarodnom nivou, treba ukoliko je moguće, bazirati na međunarodnom konsenzusu. Mere na nacionalnom planu, da bi ostvarile određene ciljeve zaštite životne sredine, mogu da traže i određene trgovinske mere. Ukoliko se smatra da su mere tržišne politike neophodne za jačanje politike životne sredine moraju se primeniti određena pravila. U tom slučaju treba uključiti princip nediskriminacije;
- (e) Obezbediti efikasnu i promptnu primenu zakonski obavezujućih instrumenata i olakšavati povremene kontrole i provere ugovora ili instrumenata od strane učesnika uzimajući u obzir specijalne potrebe, posebno zemalja u razvoju;
- (f) Poboljšati efikasnost institucija, mehanizama i postupaka pri administriranju ugovora i instrumenata;
- (g) Identifikovati i sprečiti aktuelne ili potencijalne konflikte posebno u ugovorima i instrumentima iz oblasti životne sredine i društveno-ekonomskog razvoja, sa ciljem da se obezbedi konzistentnost takvih ugovora. U slučaju konflikta, takve ugovore na adekvatan način rešavati;
- (h) Proučavati i razmatrati jačanje kapaciteta i mehanizama u sistemu UN u cilju lakšeg rešavanja međunarodnih sporova, ukoliko takav dogovor postoji između učesnika, a sa ciljem održivog razvoja.

Aktivnosti

- (a) Pregled, procena i pravci delovanja međunarodnih propisa za održivi razvoj;
- (b) Primena mehanizama;
- (c) Efektivno učešće u stvaranju međunarodnih propisa;
- (d) Rešavanje (i prevencija) sporova.

POGLAVLJE 40

INFORMACIJE ZA DONOŠENJE ODLUKA

Ovo poglavlje obrađuje dva programska područja; A. i B.

A. PREMOŠĆAVANJE "JAZA" PODATAKA

Ciljevi

- (a) Ostvariti prikupljanje i procenu efektivnijih i relevantnijih podataka koji su, putem bolje identifikacije korisnika i njihovih informacionih potreba na lokalnom, regionalnom, nacionalnom i međunarodnom nivou;
- (b) Ojačati lokalne, regionalne, nacionalne i međunarodne institucije za prikupljanje, korišćenje i analizu podataka i informacija za donošenje odluka, posebno u zemljama u razvoju;
- (c) Razviti ili ojačati lokalna, regionalna, nacionalna i međunarodna sredstva kako bi se obezbedilo da planiranje održivog razvoja u svim sektorima bude bazirano na pravovremenim, pouzdanim i korisnim informacijama;
- (d) Učiniti relevantne informacije pristupačnim u zahtevanom obliku i vremenu u cilju olakšavanja njihovog korišćenja.

Aktivnosti

- (a) Razvoj indikatora održivog razvoja;
- (b) Podsticanje globalnog korišćenja indikatora održivog razvoja;
- (c) Poboljšanje prikupljanja i korišćenja podataka;
- (d) Poboljšanje metoda procene i analize podataka;
- (e) Uspostavljanje sveobuhvatne informacione osnove;
- (f) Ojačavanje institucija za tradicionalne informacije.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova;
Sekretarijat konferencije procenio je prosečni ukupni godišnji trošak (1993-2000) sprovođenja ovog programa u iznosu 1,9 milijardi USD od međunarodne zajednice za odobrene ili koncesijske namene.
- (b) Institucionalna sredstva;
- (c) Naučna i tehnološka sredstva;
- (d) Razvoj ljudskih resursa;
- (e) Institucionalno osposobljavanje.

B. POBOLJŠAVANJE RASPOLOŽIVOSTI INFORMACIJA

Ciljevi

- (a) Postojeći nacionalni i međunarodni mehanizmi procesiranja i razmene informacija i tehničke pomoći, treba da budu ojačani da bi obezbedili efektivnu i pravičnu raspoloživost informacija na lokalnom, regionalnom, nacionalnom i međunarodnom nivou;
- (b) Nacionalne institucije treba da budu ojačane za rukovanje i komuniciranje informacija, posebno u zemaljama u razvoju;

- (c) Potpuno učešće, posebno zemalja u razvoju, treba da bude osigurano u bilo kojoj međunarodnoj šemi, u okviru organa i organizacija Ujedinjenih Nacija za prikupljanje, analizu i korišćenje podataka i informacija.

Aktivnosti

- (a) Proizvodnja informacija korisnih za donošenje odluka;
- (b) Uspostavljanje standarda i metoda za rukovanje informacijama;
- (c) Razvoj dokumentacije o informacijama;
- (d) Uspostavljanje i ojačavanje podobnosti elektronskog umrežavanja;
- (e) Omogućavanje korišćenja komercijalnih informacionih izvora.

Načini sprovođenja

- (a) Finansiranje i procena troškova;

Sekretarijat konferencije je procenio prosečni ukupni godišnji trošak (1993-2000) sprovođenja ovog programa na oko 165 miliona USD od međunarodne zajednice za odobrene ili koncesijske namene.

- (b) Institucionalna sredstva;
- (c) Institucionalno osposobljavanje;
- (d) Naučna i tehnološka sredstva.